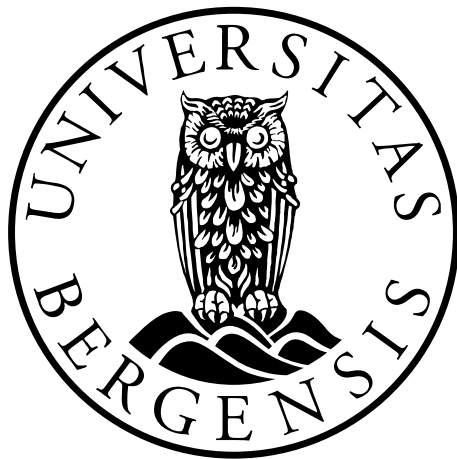

**Straff, omsorg og behandling for barn som utfører
alvorlige kriminelle handlinger**

- *En kvalitativ studie av miljøterapeuters erfaringer fra
barnevern og kriminalomsorg*

Cecilie Eldholm & Tirild Flage

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Vår 2019

Det psykologiske fakultet

HEMIL - Senteret

Forfattere: Cecilie Eldholm og Tirild Flage

Veiledere: Ragnhild Bjørknes og Ida Hydle

Sammendrag

Dette forskningsprosjektet har søkt å svare på hvilke erfaringer miljøterapeuter i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter har med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Forskningsprosjektet er en kvalitativ, fenomenologisk intervjustudie med utgangspunkt i semistrukturerte intervjuer. Datamaterialet er analysert i henhold til Interpretativ Phenomenological Analysis (IPA). Utvalget består av syv informanter. Tre miljøterapeuter ansatt på en av kriminalomsorgens ungdomsenheter, tre på en av barnevernets akuttinstitusjoner, og en rådgiver med miljøterapeutisk erfaring.

Analysen av datamaterialet gav oss tre hovedfunn. Disse er omsorgssvikt og manglende oppfølging i tidlige leveår, kompleksiteten av endringsarbeidet, og varierende kunnskap om barnevern og ungdomsenheter i samfunnet. Funnene er diskutert i lys av teori og forskning som omhandler miljøterapi, traumer, utviklingspsykologi, transaksjonsmodellen og barns kriminalitet.

Funnene viser at omsorgssvikt og manglende oppfølging oppleves som hovedårsaken til at barn utfører alvorlig kriminelle handlinger. Videre erfarer miljøterapeutene at endringsarbeidet er komplekst. Lovverkene kan være i konflikt med barnets beste. Barn som utfører kriminelle handlinger uttrykker seg ofte gjennom vold, og tvangsmiddelbruk oppleves ambivalent. Funnene tyder på at rammer med låste dører og mulighet for tvangsmiddelbruk har en positiv, nedregulerende effekt på barnet og oppleves som en forutsetning for endringsarbeidet. Et vesentlig funn er at kunnskapen om akuttinstitusjoners og kriminalomsorgens arbeid med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger er svært varierende. Slik miljøterapeutene erfarer det, påvirker den varierende kunnskapen holdninger til barn og straff og politiske diskusjoner i mediene.

Nøkkelord: Barn, barnevern, alvorlig kriminalitet, akuttinstitusjon, kriminalomsorgens ungdomsenhet, vold, barnets beste, miljøterapi, straff, tvang, omsorg, tverretatlig samarbeid.

Abstract

This research project examined the experiences milieu therapists in emergency- institutions within child-welfare services and youth-units in correctional facilities have with the phenomenon of children who perform serious criminal acts. The project is a qualitative, phenomenological interview study with semi-structured interviews. The data material is analyzed using Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). The sample consists of seven informants. Three environmental-therapists employed at a prison youth-unit, three at a child protection emergency-institution, and one adviser with milieu therapeutic experience.

From with the experiences with children performing serious crime, we found three main findings. First, that early childhood trauma, neglect and lack of follow-up are perceived as the main reason why children commit serious crime.

Second, the milieu therapists experience that the therapeutic work is complex; The laws may conflict with the best interests of the child, these vulnerable children often express themselves through violence. The therapists are ambivalent to the use of coercive measures. The findings also indicate that frames with locked doors and the possibility of coercive measures have a regulating effect on these particular children and are perceived as a prerequisite for the work.

Third, an important finding is that there seems to be too little knowledge of the work in child care emergency-institutions and correctional youth-units with children who perform serious crime. The lack of knowledge concern attitudes of children, delinquency, punishment and political discussions in the media, as the milieu therapists experiences it.

Keywords: Child, child welfare, serious crime, emergency-institution, youth-unit, correctional facility, violence, best interests of the child, milieu therapy, punishment, coercion, care, interdisciplinary cooperation.

Forord

Arbeidet med forskningsprosjektet har vært en lærerik, krevende og spennende prosess. Gjennom dette året har vi fått mulighet til å fordype oss i et tema som er etisk utfordrende, samfunnsrelevant, interessant og viktig for barnevernfeltet. Det har foruten å være en faglig utviklingsprosess, vært en personlig dannelsesreise for oss begge. Vi er blitt mer bevisst egne holdninger og forståelse av oss selv som privat- og fagpersoner.

Vi ønsker å rette en stor takk til informantene våre som i en hektisk arbeidshverdag tok seg tid til to studenter, og delte sine erfaringer og opplevelser med oss gjennom intervjuer.

Videre vil vi takke våre dyktige veiledere, Ragnhild Bjørkenes og Ida Hydle for gode råd, konstruktiv kritikk, tålmodighet og motivasjon underveis i prosessen.

Takk til våre medstudenter i veiledningsgruppen som har lest utkast, gitt gode tilbakemeldinger og bidratt til faglige diskusjoner som har løftet prosjektet.

Sist, men ikke minst, ønsker vi å takke venner og familie som har vært tolerante i perioder hvor vi har hatt lite tid til dem. Deres støtte og forståelse gjennom et krevende år setter vi stor pris på. Takk for korrekturlesing og nyttige tilbakemeldinger i sluttprosessen.

Bergen, mai 2019

Cecilie Eldholm og Tirild Flage

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	1
1.1 Bakgrunn for forskningsprosjektet	3
1.2 Problemstilling	5
1.2.1 Tilhørende forskningsspørsmål	5
1.3 Oppgavens oppbygging	6
2. Lover og politiske retningslinjer	8
2.1 FNs barnekonvensjon	8
2.1.1 Prinsippet om barnets beste	9
2.2 Lov om barneverntjenester	10
2.2.1 Rettighetsforskriften	11
2.2.2 Særskilt om barn i konflikt med loven	12
2.3 Lov om straff	12
2.3.1 Særskilt om barn i straffegjennomføring	13
2.3.2 Alternative frihetsbegrensende reaksjoner	13
2.4 Barnevernets omsorgsmandat under straffegjennomføring	14
2.4.1 Dilemmaet om dobbeltstraff	15
2.5 Politiske strategier for kriminalitetsforebygging	15
3. Teori og forskningsoppsummering	16
3.1 Sentrale begreper	17
3.1.1 Barn	17
3.1.2 Vold	17
3.1.3 Alvorlig og/ eller gjentatt kriminalitet	17
3.1.4 Alvorlige atferdsvansker og atferdsforstyrrelser	18
3.1.5 Straff	18
3.1.6 Behandling	18
3.2 Et historisk perspektiv på barn som utfører alvorlig kriminalitet	18
3.2.1 Den nordiske modellen	19

3.3 Miljøterapi og rehabiliterende behandling	20
3.3.1 Kriminalitetsforebyggende tiltak.....	22
3.3.2 Barn og traumer.....	23
3.4 Utviklingspsykologi og kriminalitet.....	24
3.4.1 Transaksjonsmodellen.....	26
3.5 Spenningsfeltet mellom barnevern og kriminalomsorg	28
3.5.1 Relasjonen mellom omsorg, makt og staff.....	29
3.5.2 Tverretatlig samarbeid.....	30
3.6 Særlig om akuttinstitusjoner.....	30
3.7 Særlig om ungdomsenheter	32
3.8 Forskningsgjennomgang	34
3.8.1 Nasjonal forskning	34
3.8.2 Internasjonal forskning.....	37
3.9 Forskningsoppsummering	40
4. Metodisk tilnærming.....	45
4.1 Fenomenologi.....	45
4.2 Forforståelse	46
4.3 Datainnsamling.....	47
4.3.1 Litteratursøk	47
4.3.2 Semistrukturerte intervjuer.....	48
4.4 Forberedelser til intervju	48
4.4.1 Intervjuguide	49
4.4.2 Rekruttering av informanter	49
4.4.3 Pilotintervju.....	50
4.4.4 Det endelige utvalget.....	50
4.5 Gjennomføring av intervju	51
4.6 Interpretative Phenomenological Analysis.....	52
4.7 Kvalitetssikring og forskningsetiske vurderinger	55
4.7.1 Troverdighet	56
4.7.2 Bekreftbarhet	57

4.7.3 Overførbarhet	57
4.8 Forskningsetiske vurderinger	58
4.8.1 Fritt og informert samtykke.....	59
4.8.2 Konfidensialitet	59
4.8.3 Konsekvenser av å delta.....	59
5. Presentasjon av funn og diskusjon	61
5.1 Omsorgssvikt og manglende oppfølging i tidlig leveår	63
5.2 Diskusjon.....	65
5.3 Kompleksiteten av endringsarbeidet	69
5.3.1 Omsorg under barnevernloven og straffeloven.....	70
5.3.2 Når barnet uttrykker seg gjennom vold.....	71
5.3.3 Kjernen av den miljøterapeutiske tilnærming	72
5.3.4 Tvangsmidler som verktøy for omsorgsutøvelse	73
5.4 Diskusjon.....	75
5.5 Kunnskap i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter	79
5.5.1 Holdningers betydning for reaksjonen barnet møter.....	80
5.5.2 Barnevernets ansvar for barn i fengsel.....	82
5.5.3 Misforstått oppfatning av ungdomsenhetene	83
5.6 Diskusjon.....	84
6. Oppsummerende diskusjon og avsluttende kommentarer.....	89
6.1 Miljøterapeuters erfaringer i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.....	89
6.2 Omsorg, behandling og straff til barnets beste i arbeid med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger	93
6.3 Tverretatlig samarbeid i barnevern og kriminalomsorg: Kunnskap om arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger	96
6.4 Forskningsprosjektets styrker og begrensinger	98
6.5 Implikasjoner for videre forskning.....	101
7. Referanseliste.....	104
Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	118

Vedlegg 2 Intervjuguide.....	122
Vedlegg 3. Godkjent søknad fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)	123
Vedlegg 4. Godkjent søknad fra Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI).....	124
Vedlegg 5. Informantenes anledning til gjennomlesing av analysen	125
Vedlegg 6. Arbeidsfordeling mellom student 1 og student 2.....	126

1. Introduksjon

Fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet er komplekst og beveger seg dynamisk mellom barnekonvensjonen, barnevernloven og straffelovene. Denne kompleksiteten gjenspeiles i møte med offentlige instanser hvor barnet befinner seg mellom omsorg, behandling, straff og reaksjoner. Også Fornes (2018) påpeker denne kompleksiteten i sin ph.d. avhandling hvor hun redegjør for og diskuterer straffalternativer for barn. I mediene publiseres jevnlig artikler som diskuterer problematikk knyttet til barn og alvorlig kriminalitet, og hvordan samfunnets offentlige instanser på best mulig måte kan ivareta disse barna (Acharki & Mikalsen, 2019; Dinardi, 2019). Det har også det siste året vært jevnlig diskutert blant politikere hvorvidt en økning av ungdomsenheter eller tilsvarende enheter i Norge vil være hensiktsmessig, slik blant annet tidligere justisminister Mikkel Wara også uttalte til VG (Lohne, et. al. 2018; Stolt- Nielsen, 2018).

I Aftenpostens A-magasin fra 2017 gis leseren et innblikk i hvordan fengselshverdagen ved Ungdomsenhet Vest er for dem som omtales som Norges farligste barn. Dette er barn som har drept, forsøkt å drepe eller som har utøvd andre svært alvorlige kriminelle handlinger. I artikkelen fremkommer det at ansatte i ungdomsenheten erfarer at rundt 90% av barna som soner ved ungdomsenheten har vært under barnevernets omsorg i forkant, og har hatt en svært negativ utvikling over tid (Røren, 2017). Det finnes ingen fullstendig offentlig statistisk oversikt som inkluderer antall og lengde på barneverntiltak, psykiatrisk helsehjelp og fengselsstraff for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Dette etterlyses i en rekke artikler som omhandler tematikk omkring disse barna i møte med offentlige instanser (Pape & Falck, 2003; Hydle & Stang, 2016; Mellin- Olsen & Hydle, 2019).

I 2017 ble 826 barn siktet for alvorlige kriminelle handlinger, som vist i tabell 1 (Statistisk sentralbyrå, 2017). Det kommer imidlertid ikke klart frem av den offentlige statistiske oversikten som foreligger per i dag, hvor mange av disse barna som fengsles i ungdomsenheter/ ordinære fengsler eller idømmes alternative strafferettslige reaksjoner. Lengde på straffeutmålingen kommer heller ikke tydelig frem. Det har også vist seg vanskelig å få klar statistisk oversikt over antall barn som er bosatt på barneverninstitusjoner og lenge

på opphold, som følge av kriminelle handlinger jf. §4-24 i barnevernloven (1992). For å unngå misvisende og ufullstendig statistikk, har vi valgt å avgrense oss til å vise til antall barn som er siktet for de lovbrudd som er relevant for vårt forskningsprosjekt og den barnegruppen vi forsker på.

Tabell 1, Siktete barn etter lovbruddstype, alder og kjønn i 2017.

Kjønn og alder	Vold	Sedelighet	Vinningskriminalitet
Jenter 15-17 år	120	13	13
Gutter 15-17 år	706	228	94
Totalt	826	241	107

(Statistisk sentralbyrå, 2017. Hentet fra

<https://www.ssb.no/statbank/table/11453/tableViewLayout1/>).

Blant barn i Norge mellom 15-17 år finnes det, som vist i tabell 1, en liten andel som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Det er også i denne aldersgruppen av barn vi ser størst grad av kriminelle handlinger (Pape & Falck, 2003). Det ble i 1992 og 2002 utført en nasjonal spørreskjemastudie av barns forhold til kriminalitet, begge med navn Ung i Norge. Studiene peker på at forekomsten av alvorlige voldshandlinger har økt i dette tidsrommet samtidig som barns holdninger til vold gradvis er endret. Dette sees ved at offentlig kriminalstatistikk over anmeldte forhold er sammenlignet med selvrapporteringer fra barn i studiene, som sammensatt viser en liten økning i voldshandlinger utført av barn (Pape & Falck, 2003). Oslo politidistrikt publiserte i mai 2019 en rapport om ungdomskriminalitet basert på innrapportering fra SaLTo, som er et samlokaliseringstiltak for offentlige instanser.

Rapportens statistiske oversikt viser at det i 2018 var 182 barn som utførte alvorlige og gjentatte kriminelle handlinger bare i Oslo, og som samfunnet har vansker med å ramme inn (Ludvigsen Kjenn & Bakosgjelten, 2019). For en del barn som utfører kriminelle handlinger i kategorier som vist i tabell 1, vil det ikke være nok med omsorgen som kan tilbys innenfor barneverntjenestens mandat av hensyn til sikkerhet. Det vil derfor, i tilfeller hvor handlingene er svært alvorlige og/ eller gjentakende og til fare for samfunnet, være nødvendig at barnet idømmes fengselsstraff (Barnevernloven, 1992; Straffeloven, 2005; Sigurdson, 2015; Fornes, 2018)

1.1 Bakgrunn for forskningsprosjektet

Gjennom både studier og samfunnsinteresse har vår nysgjerrighet og søken etter kunnskap om fenomenet barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger blomstret. Denne felles interessen og nysgjerrigheten var utgangspunktet for at vi har skrevet masteroppgaven i barnevern sammen. Det har de siste årene vært hyppig debattert tematikk knyttet til barns kriminelle handlinger i medier, i faglitteratur og i tilsynsrapporter som er publisert. Bakgrunnen for vår tilnærming og problemstilling til fenomenet er et resultat av vår søken etter kunnskap om erfaringer i arbeidet med disse barna.

Student 1 har erfaring fra miljøterapi med barn som utfører kriminelle handlinger, både innenfor barnevernsfeltet og kriminalomsorgen. Student 2 har erfaring med sårbare barn og barn i risiko fra barnehagesektoren. Denne forforståelsen tok vi med oss inn i forskningen, noe som også vil være gjenkjennbart i teksten. Vi vil blant annet sette erfaringer i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger i et livsløpsperspektiv hvor vi drøfter forebyggende arbeid og risikofaktorer fra småbarnsalder, samt endringsarbeid med barn i nåtidsperspektiv og mulige konsekvenser endringsarbeidet kan ha for barnets fremtid.

I september 2016 publiserte fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms en omfattende tilsynsrapport av barnevernets behandling av «Ida» (fiktivt navn). Tilsynsrapporten avdekker kritikkverdige forhold i flere etater og offentlige og private institusjoner, omfattende tvangsbruk, gjentatte flyttinger og direkte lovbrudd med manglende og uforsvarlig hjelp til et barn i krise. Samtidig må det anerkjennes at det ikke finnes en fasit på hvordan utfallet hadde blitt dersom hun hadde fått relevant hjelp på et tidligere tidspunkt (Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms, 2016). «Ida» ble først kjent gjennom Stavanger Aftenblads artikler om hennes erfaringer med et sviktende barnevern og sykehusinnleggelse etter å ha svelget glassbiter for få hjelp. Hun fikk derfor navnet «Glassjenta» i mediene. Fordi hun utførte alvorlig vold, hærverk og andre kriminelle handlinger under barnevernets omsorg ble hun til slutt idømt fengselsstraff i den daværende eneste ungdomsenheten i Norge (Aass & Ergo, 2016).

I 2018 kom tilsynsrapporten om «Stina» (fiktivt navn) som vokste opp med omfattende vold i hjemmet før barnevernet overtok omsorgen for henne. I rapporten fremkommer det at «Stina» ikke fikk den hjelpen hun hadde krav på verken fra barnevernet eller fra psykisk helsevern. Rapporten avdekker også varierende bruk av tvang, gjerne i forbindelse med utageringer rettet mot ansatte i institusjoner, og en selvskadende risikofylt atferd. I tiden hvor hun var under barnevernets omsorg var hun innlagt i psykiatriske institusjoner ved flere anledninger. Til tross for suicidalitet ble det ikke foretatt tilstrekkelige vurderinger av behov for langvarig innleggelse og utredning (Fylkesmannen i Aust og vest-Agder, 2018). Stina's desperasjon og negative utvikling endte med drap og drapsforsøk, og hun soner nå en fengselsstraff på 12 år i en av landets to ungdomsenheter (Quist & Røset, 2018).

Som en kan lese av rapportene er det noen felles momenter omkring problematikk knyttet til barnevernets omsorg av barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Rapportene peker særlig på omfattende bruk av tvangsmidler og makt, samt hyppige flyttinger mellom institusjoner som risikofaktorer for negativ utvikling blant denne gruppen barn. Spesielt trekkes det frem at institusjoner med få eller ingen andre barn kan oppleves svært inngripende og isolerende for barn. Noe som i seg selv kan være en risikofaktor for ytterligere negativ utvikling, i tillegg til å være brudd på barnekonvensjonen (Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms, 2016; Fylkesmannen i Aust og Vest-Agder, 2018). Samtidig befinner miljøterapeutene med ansvar for disse barna seg i en utfordrende arbeidssituasjon med høy risiko for å bli utsatt for vold og trusler under behandlingsløpet. Denne voldsrisikoen fordrer at man i enkelte situasjoner må benytte tvangsmidler til tross for at dette kan skape ny risiko og uheldige opplevelser for barnet (Abrahamsen, 2014; Robson, Quayle & Cossar, 2014).

Kompleksiteten i offentlig omsorg med de rammer og lovverk som foreligger for denne barnegruppen, fremkommer også av en landsomfattende tilsynsrapport av barneverninstitusjoner. Rapporten viser at systemet svikter en del av barna med særlige utfordringer under barnevernets omsorg gjennom manglende medvirkning, lite tilpasset behandling, manglende rutiner for å ivareta sikkerhet ved risiko, og varierende tvangsmiddelbruk (Helsetilsynet, 2019). For barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger kan handlingene også utløse varetekts- eller domssonning fortrinnsvis i ungdomsenheter underlagt kriminalomsorgen. Ungdomsenheter er egne fengselsavdelinger spesielt tilpasset

barn, hvor barnet soner totalt adskilt fra voksne innsatte. Denne tilpasningen gjenspeiles i behandlingstilbud, materielle faktorer, rutiner, fritidstilbud, bemanningstetthet og tverrfaglig kompetanse blant ansatte (Fornes, 2018; Mellin- Olsen & Hydle, 2019). Fengsling av barn innebærer imidlertid en rekke etiske samfunnsdilemmaer om straff, behandling, forebygging, alternative reaksjoner og hensynet til barnets beste (Falck 2002; Stang & Hydle, 2015; Hydle & Kristofersen, 2018). Erfaringer som gjøres i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger under barnevernets og kriminalomsorgens mandat, kan derfor gi økt kunnskap til videreutvikling av praksis, forebyggende tiltak og forskning.

1.2 Problemstilling

Etter gjentatte litteratursøk rundt fenomenet og eksisterende forskning, oppdaget vi at det per dags dato synes å eksistere lite forskning som omhandler tilnærmingen til barn som utfører alvorlig kriminalitet, hvor det sees på erfaringer på tvers av barnevernet og kriminalomsorgens mandat for behandling av barnegruppen. Dette, samt vår nysgjerrighet til fenomenets kompleksitet dannet grunnlaget for forskningsprosjektet.

Vår forskning har søkt å finne kunnskap om fenomenet slik det oppleves for miljøterapeuter som er i kontakt med disse barna gjennom sitt daglige arbeid, og ikke etter målbare svar. For å undersøke dette, var det nødvendig at problemstillingen ble utformet slik at den hadde en subjektiv og utforskende tilnærming til empiri (Van Manen, 2016). På bakgrunn av dette ble problemstillingen som følger:

«Hvilke erfaringer har miljøterapeuter ved akuttinstitusjoner og ungdomsenheter med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger?».

1.2.1 Tilhørende forskningsspørsmål

For på best mulig måte å kunne svare på problemstillingen, utformet vi to tilhørende forskningsspørsmål som vil være fremtredende i analyse og diskusjon av funn.

- Hvordan kan miljøterapeuter i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter utøve omsorg, behandling og straff av hensyn til barnets beste i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger?
- Hvordan erfarer miljøterapeutene i barneverntjenesten og kriminalomsorgen at samarbeidet dem imellom er, og hvordan kan de ta lærdom av hverandres kunnskap i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger?

1.3 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 vil vi presentere lover og politiske retningslinjer som er gjeldende for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Vi vil redegjøre for hvordan barnekonvensjonen, barnevernloven og straffelover er i relasjon med hverandre. De mulige dilemmaer om ansvarsfordeling, dobbelstraff og reaksjoner barnet møtes med i barnevern og kriminalomsorg, vil også diskuteres kort i dette kapitlet.

I kapittel 3 definerer vi relevante begreper knyttet til fenomenet. Deretter redegjør vi for teoretisk rammeverk innen miljøterapi, kriminalitet og utviklingspsykologi, barn og traumer og transaksjonsmodellen. Deretter presenteres akuttinstitusjoner og ungdomsenheter og arbeidet som kjennetegner disse. Avslutningsvis i dette kapitlet vises det til nasjonal og internasjonal forskning med ulik tilnærming til fenomenet.

Kapittel 4 viser til hvilken forskningsmetode som ligger til grunn for prosjektet. Her presenteres vårt fenomenologiske vitenskapsteoretiske perspektiv, metode for datainnsamling og utvalg, analyseprosess og etiske vurderinger som er gjort underveis. Avslutningsvis vil vi drøfte forskningens kvalitet.

I kapittel 5 presenteres prosjektets tre hovedfunn og analyse. Funnene svarer på prosjektets problemstilling og forskningsspørsmål med ulike tilnærminger. Hvert hovedfunn diskuteres underveis ved å vise til lover og politiske retningslinjer, teoretisk rammeverk og sammenlignbar forskning.

Kapittel 6 inneholder oppsummerende drøfting av funn og diskusjoner som svarer på problemstilling og forskningsspørsmål, samt avsluttende kommentarer. Til sist vil vi reflektere over forskningens styrker, begrensninger og implikasjoner for videre forskning på og praksis med fenomenet barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

2. Lover og politiske retningslinjer

I dette kapittelet vil vi redegjøre for relevante bestemmelser innen Forente Nasjoners konvensjon for barns rettigheter (barnekonvensjonen), Lov om barneverntjenester (barnevernloven), Lov om straff (straffeloven) og Lov om straffegjennomføring mv. (straffegjennomføringsloven). Vi presenterer også kort et utvalg av politiske retningslinjer som omhandler fenomenet barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, og kriminalitetsforebyggende nasjonale og lokale tiltak.

Barnekonvensjonens bestemmelser forplikter et offentlig ansvar som skal sikre at alle barn i Norge får god omsorg og utviklingsmuligheter (Barne- og familiedepartementet, 2019). For barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger vil barnevernloven (1992) gi dem rett til behandling og omsorg. Dersom barnets handlinger er av en slik alvorlighetsgrad at samfunnsvernet slår inn, kan rettssystemet pålegge barnet straffereaksjoner etter lov om straff (Straffeloven, 2005).

2.1 FNs barnekonvensjon

Som gruppe og individ har barn i store deler av verden helt særskilte rettigheter, som går utover de allmenne menneskerettighetene. Dette gjenspeiles i FNs barnekonvensjon som ble offentliggjort i 1989, og trådte i kraft i Norge i 1991. Fordi dette er en konvensjon fremfor en erklæring, innebærer det at den er rettslig bindende for de statene som ratifiserer den. Norge skal altså forholde seg til de bestemmelsene som er nedskrevet i konvensjonens artikler, brudd på rettighetene kan da klages inn for rettsinstansen (Barne- og familiedepartementet, 2004; Smith, 2016).

Barnets rettigheter slik de står skrevet i konvensjonen, har både en moralsk og rettslig tilnærming som forplikter alle voksne å tilrettelegge for at barnet får en god livsutvikling. Barnekonvensjonens formål omhandler blant annet å ivareta barn som begår lovbrudd ved å stille krav til særskilt offentlig beskyttelse av barnet, også dersom handlingene medfører straff (Archard, 2004; Smith, 2016). Dette gjenspeiles i konvensjonens artikkel 40 som beskriver statens ansvar for barn som er mistenkt for, eller har erkjent lovbrudd. Spesielt vises det til at barnet, til tross for sine lovbrudd skal behandles med verdighet, og at behovet og muligheter for re-integrering i samfunnet skal vektlegges. Barnekonvensjonens artikkel 37 beskriver

barns rettigheter i møte med kriminalomsorgen. Artikkel 37 stiller særlige krav til at barn skal sone straffen atskilt fra voksne, og at soningsforholdene skal være tilpasset barnets behov, forutsetninger og modningsprosess (Barne- og familiedepartementet, 2004).

2.1.1 Prinsippet om barnets beste

FNs barnekonvensjon artikkel 3 pålegger offentlige instanser et overordnet ansvar for at alle handlinger og avgjørelser som berører barn, skal være vurdert av hensyn til barnets beste. Dette hensynet er per definisjon en rettighet barnet har, og som gjennomsyrrer hele barneretten både nasjonalt og internasjonalt. Dersom barnets beste ikke er dokumentert vurdert, eller beslutninger som tas strider mot hensynet til barnets beste, kan dette være grunnlag for klage. For barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger vil derimot barnets beste, behovet for beskyttelse og samfunnsvernet være hensyn som må veies opp mot hverandre. Det stilles også særlige krav til ansattes kompetanse og bemanningstetthet innen de ulike instansene som ivaretar barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger (Haugli, 2016). At retten til omsorg og beskyttelse er oppfylt blir fremhevet som en grunnleggende forutsetning for ivaretagelsen av hensynet til barnets beste (Barneombudet, 2015). Hvilke vurderinger av barnets beste som blir avgjørende for beslutninger vil variere skjønnsmessig ut fra barnets behov, alder, modenhet, risikonivå og forutsetninger (Haugli, 2016).

2.1.2 Barnets rett til medvirkning

Som følge av Grunnloven §104, FNs barnekonvensjon artikkel 12 nr. 1 og barnevernloven §4-1 kan en se at barns rett til medvirkning er et sentralt hensyn i norsk barnevern. Dette gjelder alle forhold som angår barnet (Sandberg, 2016). Ifølge FNs barnekomité kan en forsvarlig vurdering av hva som er best for et barn først skje etter barnet har fått mulighet til å uttale seg om egne synspunkter som gjelder sin sak. Så langt det lar seg gjøre, skal disse synspunktene vektlegges i beslutningsgrunnlaget. Prinsippet om barnets rett til medvirkning etter barnekonvensjonens artikkel 12 må derfor sees i sammenheng med prinsippet om barnets beste (Sandberg, 2016). Det er imidlertid viktig å nevne at barnets rett til å medvirke ikke er ensbetydende med at barnet selv skal bestemme ethvert forhold som påvirker dem. Et vesentlig spørsmål vil heller være hvilken betydning barnets mening skal gis, noe som i stor grad avhenger av barnets alder og modenhet (Barne- og familiedepartementet, 2017). Det viktigste er ikke at barnet skal få bestemme utfallet av saken, men at barnet opplever å bli

lyttet til, få tilpasset informasjon og anledning til å uttale seg i saker som angår dem (Bunkholdt & Kvaran, 2017). Uavhengig om barnet er lovbrøyer eller offer, skal barnet i alle straffesaker lyttes til, og oppleve å bli hørt av voksne med beslutningsmyndighet. Dersom barnet selv er lovbrøyeren, bør avhøret være tilpasset barn. En eventuell rettsak skal dersom barn er siktet i en sak i all hovedsak skje for lukkede dører. Unntak av dette skal være tydelig regulert i loven og hensynet til barnets beste skal være vurdert. Dersom saken er svært alvorlig og av særskilt offentlig interesse, kan media være tilstede under rettsaken. Det er imidlertid vanlig prosedyre at dørene lukkes for offentligheten under barnets forklaring (Evang, 2016. s. 83- 85; Sandberg, 2016; Gamst, 2017. s. 38- 41).

Artikkel 12 i FNs barnekonvensjon beskriver ikke presist på hvilket tidspunkt eller grunnlag i en sak barnets uttalelser skal vektlegges. Det som derimot beskrives i artikkel 12, første ledd er at barnets uttalelser skal vektlegges ved «alle forhold», og i enhver «rettslig og administrativ saksbehandling» i artikkelens andre ledd. Videre legges det vekt på at vurderingene av barnets uttalelser skal skje i samsvar med gjeldende nasjonale saksbehandlingsregler. Det er dermed opp til medlemsstatene selv å regulere dette nærmere. I Norge blir barnets uttalelser vektlagt hovedsakelig etter fylte syv år, med enkelte unntak grunnet barnets modenhet og sakens natur (Barne- og familiedepartementet, 2017; Sandberg, 2017).

2.2 Lov om barneverntjenester

Barneverntjenestens mandat er å ivareta barn som ikke får god nok omsorg i hjemmet. Hvilke tiltak som iverksettes, avhenger av barnets og foreldres behov og forutsetninger.

Barneverntjenestens arbeid med disse familiene utføres i henhold til barnevernloven, hvor formålet er å sikre alle barn gode utviklingsmuligheter, utdanning, omsorg og beskyttelse jf. Barnevernloven kapittel 1 (Barnevernloven, 1992). Barn som havner i konflikt med loven på grunn av kriminelle handlinger har ulike forutsetninger og behov som gjenspeiles i barnevernets mangfoldige tiltak. Barnevernloven §4-25 (1992) pålegger barneverntjenesten å vurdere om mindre inngripende hjelpetiltak kan iverksettes før det besluttes bosetting i institusjon for barn som utfører kriminelle handlinger. Som følge av §4-25 (Barnevernloven 1992) kan barneverntjenesten dersom andre mindre inngripende tiltak synes uhensiktsmessig, dermed fatte vedtak om midlertidig bosetting i akuttinstitusjoner frivillig etter §4-26, eller ufrivillig etter §4-24 i barnevernloven (Barnevernloven, 1992). Dersom barnet har behov for

langvarig behandling, er det kun fylkesnemnda som har beslutningsmyndighet til å fatte vedtaket (Barnevernloven, 1992; Christiansen, 2015). Vedtak om bosetting etter §4-24 i akuttinstitusjoner er gyldig i fire uker og kan forlenges med nytt vedtak (Barnevernloven, 1992). Barn som er under barnevernets omsorg og som er i risiko for å utføre nye kriminelle handlinger eller på andre måter er i fare for å utvikle seg negativt, kan motta tiltak også etter fylte 18 år i form av ettervern (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011; Bunkholdt & Kvaran, 2017).

Når barn dømmes til fengselsstraff, fortrinnsvis i ungdomsenheter, regnes dette som et tiltak i barnevernloven jf. §1-3 og §5-3. Dersom barnet løslates før det fyller 23 år vil dette utløse behovet for ettervern, hvis barnet selv ønsker det (Barnevernloven, 1992). Formålet med ettervern som tiltak er å støtte barnet slik at mestringen i overgangen til voksenlivet blir bedre og hjelpe barnet tilbake i adekvat livssituasjon (NOU 2011:20; Bunkholdt & Kvaran, 2017). Barneverntjenesten er imidlertid ikke lovpliktig til å tilby alle barn ettervernstiltak. Dersom barnet har behov for og ønsker ettervern, men blir avvist av barneverntjenesten skal dette da begrunnes med hensyn til barnets beste. Begrunnelsen om avslag skal også redegjøre for faglig vurdering om hvorfor barnet ansees å ikke ha behov for ettervernstiltak (Barnevernloven, 1992). Tiltak om ettervern er et enkeltvedtak, som innebærer at barnet kan klage inn eventuelt avslag til fylkesnemnda som kan overstyre barnevernets beslutning om avslag (NOU 2011: 20).

2.2.1 Rettighetsforskriften

All bruk av tvangsmidler i barneverninstitusjoner reguleres av barnevernloven §5- 9 og rettighetsforskriften for bruk av tvangsmidler (Barnevernloven, 1992; Rettighetsforskriften, 2011). I akuttinstitusjoner kan det være utvidet lovhjemmel for bruk av tvangsmidler enn hva som gjelder på andre former for institusjoner under barnevernets mandat. Eksempler på tvangsmidler er ufrivillig bosetting, tilbakeføring til institusjon, frihetsbegrensing, fysisk maktbruk, urinprøvetaking, kontroll over sosiale medier eller visitering. Rettighetsforskriften pålegger imidlertid institusjoner å prøve andre mindre inngripende tiltak før det benyttes tvangsmidler. Dersom barnet opplever overdreven eller uetisk bruk av tvangsmidler fra ansatte på institusjon, kan barnet klage dette inn for fylkesmannen jf. rettighetsforskriften § 27 (Rettighetsforskriften, 2011; Reime, 2018. b).

2.2.2 Særskilt om barn i konflikt med loven

I rundskriv Q-24/2005 presiseres det at barneverntjenestens første- og andrelinje har en særskilt taushetsplikt i tilfeller hvor barn som er under deres omsorg begår kriminelle handlinger. Denne taushetsplikten går utover det som er normalen for offentlige tjenester. Dette for å ivareta tillitsforholdet mellom institusjonen, barnet og foreldre. At institusjoner ikke har generell myndighet til å politianmelde kriminelle handlinger begått av barn under deres omsorg, begrunnes med at det er forventet at barn med atferdsvansker vil utføre kriminelle handlinger mens de bor på institusjonen (Barne- og familiedepartementet, 2005). Politianmeldelser må kunne begrunnes faglig ut fra hensynet til barnets beste. Vurderingen av hvorvidt handlinger kan politianmeldes avhenger av en rekke faktorer. Eksempelvis skal den inneholde alternative tiltak til anmeldelse, og om anmeldelsen er nødvendig for å verne barnet mot egne handlinger og hvilke konsekvenser en straffeforfølgelse kan ha for barnet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015. b). Dersom det foreligger en betydelig fare for at handlingene vil fortsette og det utøves alvorlig vold hvor liv og helse trues, vil opplysningsplikten inntreffe og en politianmeldelse være i henhold til retningslinjene, slik det også fremkommer i rundskrivet (Barne- og familiedepartementet, 2005).

2.3 Lov om straff

Den strafferettslige lavalderen i Norge er 15 år. Etter dette kan barnet, dersom det har utført alvorlige og/ eller gjentatte kriminelle handlinger, straffes med frihetsberøvelse i form av fengsling dersom andre inngripende tiltak synes å være uhensiktsmessig. Maksimaltiden på fengselsstraff for barn i Norge er 15 år, og straffen skal være tvingende nødvendig jf. Straffeloven §33 (2005). Straffeloven gjelder alle kriminelle handlinger som utføres i Norge, og gir adgang til straffeforfølgelse uavhengig av om barnet er bosatt i landet eller har oppholdstillatelse (Straffeloven, 2005). De straffer som kan idømmes barn er blant annet økonomisk bot, ungdomsstraff, tap av velferdsrettigheter, ubetinget/ betinget fengselsstraff og forvaring¹ jf. straffeloven §29 (Straffeloven, 2005; Fornes, 2018).

---

¹ Etter det ble åpnet opp for bruk av forvaring som straffereaksjonen for barn, er kun 1 barn idømt dette. Den 15 år gamle jenten drepte en miljøarbeider på barneverninstitusjonen hun bodde på i 2014. I saken hvor en 15 år gammel gutt drepte to personer i Kristiansand i 2016 ble det også fremmet påstand om forvaring. Påstanden om forvaring ble imidlertid etter anke forkastet, og gutten ble idømt 11 års fengselsstraff (Fornes, 2018).

2.3.1 Særskilt om barn i straffegjennomføring

Det er særskilte krav til at barnets soningsforløp skal være under kontinuerlig oppfølging fra et tverretatlig team (TET) med bred kompetanse til å ivareta barnets behov jf. straffegjennomføringsloven §10a (Straffegjennomføringsloven, 2002). Før barnet dømmes for sine handlinger skal det gjennomføres en omfattende sakkyndig personundersøkelse av barnet jf. straffeprosessloven §161 a. Denne vil være med i vurderingen av hvilken straffeforfølgelse som egner seg best for det enkelte barn. Vurderingen kan samtidig fungere som en veileder for tilrettelagt behandling i kriminalomsorgen dersom barnet skal sone fengselsstraff (Straffeprosessloven, 2003). For barn som soner er kriminalomsorgen pliktig til å tilby et eget behandlingsprogram som skal bygge på barnets motivasjon og forutsetninger. Ungdomsenhetene er opprettet for å innfri dette kravet og tilbyr derfor individuelt tilrettelagt behandlingsprogram med tilpasset skole og psykologisk oppfølging for barn som soner (Straffegjennomføringsloven, 2002; NOU 2008:15).

I kriminalomsorgen reguleres all maktbruk i straffegjennomføringsloven. Bruk av tvangsmidler på barn som soner, skal vurderes som tvingende nødvendig dersom disse skal benyttes. Utelukkelse fra felleskapet til en skjermet enhet er hjemlet i §37, og bruk av tvangsmidler som håndjern, skjold, gass, kølle og overføring til sikkerhetscelle er hjemlet i §38 (Straffegjennomføringsloven, 2002).

2.3.2 Alternative frihetsbegrensende reaksjoner

Restorative justice eller gjenopprettende prosess har fått stadig større plass i det norske verdisynet på straff de siste tiårene. Her vektlegges det at skaden barnet påfører andre som følge av sine kriminelle handlinger skal gjenopprettes. Dette oppnås best gjennom et samarbeid mellom alle berørte parter. Prosessen har som mål å bidra til gjenoppretting av skade for den/ de skadelidte og å samtidig gjøre barnet ansvarlig for sine handlinger for derved å redusere tilbakefall til kriminalitet. Dette skjer i møter der barnet, sammen med foresatte, treffer de skadelidte, eventuelt berørte i lokalsamfunnet, politiet og friomsorgen, Møtene kombineres med kontrolltiltak som tilsyn eller overvåking (NOU 2008:15; Fornes, 2018).

Det finnes ulike frihetsbegrensende straffereaksjoner som bygger på slike gjenopprettende prosesser som er særlig tilpasset barn. Ungdomsstraff er et slikt alternativ, og retter seg mot barn i alderen 15- 18 år med formål å hjelpe unge barn ut av kriminalitet og hindre tilbakefall som kan medføre fengselsstraff (Straffegjennomføringsloven, 2002). Før ungdomsstraffen kan iverksettes, må barnet selv samtykke til den som en personlig forpliktelse. Straffen vil være individuelt tilpassede tiltak for hvert enkelt barn. Blant annet kan straffen innebære at barnet skal delta i skole, i endringsprogram og på møter der aktuelle parter i barnets nettverk, skadelidte og hjelpeapparat er tilstede. Resultatet blir en straffereaksjon som bygger på prinsippet om gjenopprettende prosesser, og vil gjennomføres uten fengselsstraff i konfliktrådets regi (Straffeloven, 2005).

2.4 Barnevernets omsorgsmandat under straffegjennomføring

Når et barn bosettes i barneverninstitusjoner, er formålet først og fremst å gi omsorg og beskyttelse til barnet. I tillegg til omsorg- og behandlingsfunksjonen, kan barneverninstitusjoner også brukes som vareteksturrogat i en etterforskningsfase for å verne barnet mot egne handlinger og beskytte samfunnet jf. Påtaleinstruksen §9-2 (Påtaleinstruksen 1986). I tilfeller hvor barnevernsinstitusjoner ikke vurderes sikkerhetsmessig forsvarlig som vareteksturrogat for barnet, kan ungdomsenheter benyttes dersom handlingens alvorlighetsgrad tilsier det jf. Straffelovens bestemmelser (2005). Dette gjelder spesielt tilfeller hvor barnets handlinger er av en slik alvorlighetsgrad at barnet ansees farlig for seg selv eller andre, eller dersom rømmningsfaren vurderes høy.

Barneverntjenesten og kriminalomsorgen plikter å opprette et samarbeid av hensyn til barnets beste. Dette gjelder for alle barn som fengsles, uavhengig av om barnet er varetektsfengslet eller soner dom. Barneverntjenestens ansvar for barn i ungdomsenheter vil være oppfølging av barnet under og etter endt soning jf. barnevernloven §3-5, som ble rettskraftig 1.januar 2018 (Barnevernloven, 1992). Ansvar for oppfølging kan eksempelvis innebære deltakelse på ansvarsgruppemøter, utarbeidelse av individuell plan og oppfølgingstiltak ved løslatelse (Mellin- Olsen & Hydle, 2019).

2.4.1 Dilemmaet om dobbeltstraff

En dobbeltstraff vil si at barnet straffes for kriminelle handlinger først ved ufrivillig bosetting i barneverninstitusjon, for så å straffes for samme handling med eksempelvis fengselsstraff uten at institusjonsoppholdet trekkes fra straffeutmålingen. Behandling i barneverninstitusjoner på bakgrunn av kriminelle handlinger, kan fra et juridisk perspektiv defineres som straff på lik linje med fengsling (Arnesen, 2014). Barnets opphold i institusjonen fra tidspunktet handlingen ble utført på og frem til rettsprosessen er avsluttet, bør derfor gjelde som en del av straffeutmålingen (Fornes, 2018). Et argument for at institusjonsopphold i forkant av straffeforfølgelse ikke nødvendigvis utløser en dobbeltstraff, er at institusjonens formål ikke er straff og kontroll, men behandling og omsorg til barnets beste (Arnesen, 2014). Formålet med institusjonsoppholdet synes derfor å være avgjørende for hvorvidt dilemmaet om dobbeltstraff inntreffer. Unntaket er de tilfeller hvor barneverninstitusjoner benyttes utelukkende som et varetektsurrogat for barnet (Påtaleinstruksen, 1986). Dette vil klart være en strafferettslig forfølgelse som bør trekkes fra straffeutmålingen, på lik linje med bruk av ungdomsenhet for varetekt.

2.5 Politiske strategier for kriminalitetsforebygging

Kriminalitetsforebyggende arbeid krever at alle aktuelle aktører i samfunnet samarbeider mot en felles målsetting for å unngå at barn utfører kriminelle handlinger. En strategi for dette er samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak² (SLT). Dette er et nasjonalt prosjekt for tverrfaglig samarbeid mellom stat og kommune, og mellom etater som politi, barnevern, skole og andre viktige arenaer for barn (Gundhus, et. al., 2008). Formålet med SLT er å styrke tiltak for barn og unge som er i risiko for å utføre kriminelle og rusrelaterte handlinger (Gundhus, et. al., 2008). De fleste nasjonale og lokale tiltak som er ment å forebygge kriminelle handlinger tar utgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorer. Fokuset i tiltaksarbeidet er gjerne at barnet skal oppleve økt mestring, noe som kan også kan redusere risikoen for å utføre kriminelle handlinger. Forebyggende tiltak er et resultat av politiske strategier for å redusere kriminalitet blant barn, og gjennomføres blant annet i barnehager, skoler, fritidsklubber, politi, fengsel, barnevern og i overgangen mellom behandlingsopphold.

---

² SLT ble i 2009 evaluert på oppdrag fra Politihøgskolen. Rapporten viser at det er store variasjoner mellom kommuner som benytter SLT som strategi, og at koordineringen av samarbeidet varierer (Gundhus, et. al., 2008). I Oslo heter dette samarbeidsorganet SaLTo (Ludvigsen Kjenn. & Bakosgjelten, 2019).

De fleste tiltakene beror i stor grad på verdiene beskrevet i gjenopprettende prosesser (Runhovde & Skjevraak, 2018).

I handlingsplanen for forebygging av kriminalitet (2013) beskrives en rekke nasjonale og lokale tiltak som er iverksatt. Disse er blant annet forebyggende arbeid i politisektoren og økt bruk av bekymringssamtale mellom politi, foreldre og barnet. Rusforebygging og tidlig intervensjon ved rusmiddeltesting blant barn er også et fokusområde. Dette fordi rus ofte er forbundet med kriminalitet. Økt kunnskap i skolen om mobbing blant barn, med fokus på konflikthåndtering. Økt hjelpetilbud for barn med dårlig psykisk helse. Informasjon om nettvett for å forebygge digital kriminalitet. Økte ressurser til kriminalitetsforebyggende tiltak og flere fritidstilbud for barn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2019 er det foreslått å sette av 50 millioner kroner for å styrke det forebyggende arbeidet mot ungdoms- og gjengkriminalitet. Ressursene vil fordeles mellom barnevern, politi og konfliktråd. Satsingen skal på den ene siden forebygge at barn i risiko utfører kriminelle handlinger, og på den andre siden sørge for at barn som allerede utfører kriminelle handlinger får tilstrekkelig hjelp og behandling. Ved at det kriminalitetsforebyggende arbeidet styrkes, vil samfunnet i større grad unngå at barn debuterer med kriminelle handlinger og at barnets handlinger ikke gjentas og øker i alvorlighetsgrad (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018).

3. Teori og forskningsoppsummering

I dette kapitlet vil vi presentere det teoretiske rammeverk for forskningsprosjektets problemstilling ved å redegjøre for litteratur om miljøterapi, barn og traumer, kriminalitetens psykologi, transaksjonsmodellen, akuttarbeid i barnevernet og straffegjennomføring i ungdomsenheter. Barnekonvensjonen, barnevernloven og straffelovens bestemmelser vil være utslagsgivende for praktiseringen av omsorg, behandling og straff av barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger under barnevernets og kriminalomsorgens mandat.

Avslutningsvis vil vi oppsummere relevant nasjonal og internasjonal forskning på fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet og redegjøre for relevansen av vår egen forskning.

3.1 Sentrale begreper

I forskningsprosjektet benytter vi oss av relevante faglige begreper innen barnevern, kriminalomsorg, utviklingspsykologi og jus. Innenfor fagdisiplene er det ulike forståelser av begrepene, i tillegg til at de også fordrer et rettslig perspektiv. Vi har derfor valgt å avgrense sentrale begreper ved å vise til egne refleksjoner og faglige definisjoner.

3.1.1 Barn

I henhold til Barnekonvensjonen (Barne- og familiedepartementet 2004), er alle mennesker under 18 år definert som barn i Norge. Dette sees også i den juridiske definisjonen av begrepet. Ungdom mellom 15-18 år blir i vår tekst derfor omtalt som barn. Imidlertid brukte informantene i noen intervjuer begrepet ungdom fremfor barn. Vi har derfor valgt å inkludere ungdom som begrep de stedene i teksten hvor vi viser til direkte sitater fra intervjuer.

3.1.2 Vold

I de fleste sammenhenger blir vold definert som bruk av fysisk makt for å skade andre, men kan også komme til uttrykk psykisk, verbalt, emosjonelt og seksuelt. Voldshandlinger kan blant annet være spark, slag, trusler, utskjelling, seksuelle overgrep (Solbakk, Lind Kassah & Borgerød, 2018). Fordi det er vekslende begrepsbruk i litteratur og i eget datamateriale, har vi også valgt å omtale vold som hendelser og utagering.

3.1.3 Alvorlig og/ eller gjentatt kriminalitet

Betegnelsen kriminalitet kan defineres som handlinger som bryter mot gjeldende lov. Med alvorlig kriminalitet menes de handlinger av vold, sedelighet- eller vinningsforbrytelser som er av grov karakter og skaper større skadeomfang. Med gjentatt kriminalitet menes tilfeller hvor barn begår slike handlinger gjentatte ganger (Hauge, 2001; Falck, 2002).

3.1.4 Alvorlige atferdsvansker og atferdsforstyrrelser

Atferdsvansker er en samlebetegnelse for normbrytende atferd og defineres i barnevernloven (1992) ved at barnet utfører alvorlig eller gjentatte kriminelle handlinger, bruker rusmidler eller på andre måter viser risikoatferd. Eksternaliserte atferdsvansker kan være tegn på underliggende atferdsforstyrrelser eller psykiske helseutfordringer (Falck, 2006).

Atferdsforstyrrelser som gir utslag i det man omtaler som atferdsvansker vil kunne utredes i forhold til internasjonale diagnostiske kriterier, henholdsvis i International Classification of Diseases, 10. revisjon³ (World Health Organisation, 2016). Diagnosemanualen avgrensner og definerer universelle biologiske og medisinske kriterier som må være vedvarende over tid og målbare for å diagnostisere mennesker med forstyrrelser, blant annet innenfor atferd og personlighet (Snoek, 2002).

3.1.5 Straff

Straff kan beskrives som et onde en lovbrøyer blir påført av staten, med den hensikt at det skal føles som et onde, altså en negativ reaksjon påført lovbrøyeren. I Norge er benyttelsen av straff fremtidsrettet, og har som formål å beskytte samfunnet mot eventuelle nye uønskede handlinger og lovbrudd. Samtidig skal straffen bygge på prinsipper om gjenopprettende prosesser og re-integrering i samfunnet. Straff defineres som nevnt i avsnitt 2.3 enten som frihetsbegrensende eller frihetsberøvende. (NOU 2008:15).

3.1.6 Behandling

Behandling er å tilrettelegge et fysisk og psykososialt miljø slik at det bidrar til en positiv endring for barnet. Dette kan gjøres ved å benytte ulike evidensbaserte metoder, og ved at de handlinger som utføres har et pedagogisk mål som gir læringsutbytte og mestring i utviklingsområder for barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2017).

3.2 Et historisk perspektiv på barn som utfører alvorlig kriminalitet

I 1874 var strafferettslig lavalder i Norge ti år, før den i 1896 økte til 14 år. Samme år ble Vergerådsloven innført som vår tids første barnevernlov, med funksjon som ungdomsdomstol

---

³ For full oversikt over kriterier for ulike diagnoser av atferdsforstyrrelser, se Kapittel V (World Health Organisation, 2016).

for barn. I 1953 fikk vi ny barnevernlov som åpnet opp for overføring av straffesaker til barnevernet. Tanken var at barnets beste kunne ivaretas innenfor barnevernets mandat for omsorg, behandling og beskyttelse (NOU:2000:12).

I 1965 ble egne ungdomsfengsler opprettet, men soningsforholdene for barn var i realiteten dårligere enn for voksne innsatte. Dette førte til hard kritikk mot praktiseringen av ungdomsfengslene, og konsekvensen ble at ungdomsfengslene ble avviklet allerede i 1975. Strafferettslig lavalder ble etter diskusjoner hevet til 15 år i 1987, som også er gjeldende lavalder i dag (NOU: 2008:15).

På 2000- tallet skjedde et tydelig skifte i grunntanken om barn, straff og kriminalitet. Straffereaksjonenes formål, uavhengig av om det er fengselsstraff eller alternative straffereaksjoner, skal nå være rehabiliterende og miljøterapeutisk parallelt med funksjonen som samfunnsvern. Dette innebærer at barns modenhet, utvikling, skyldene og alder blir avgjørende for valg av og lengde på straffereaksjonen (NOU 2008:15). Dette kan også sees i barnekonvensjonens artikkel 37 om barn og straff, hvor det pekes på at barn ikke skal straffes på en måte som kan være til skade for dem (Larsen, 2016).

September 2009 åpnet Norges første ungdomsenhet, Ungdomsenhet Vest. Ungdomsenheten er en del av Bjørgvin fengsel og har plass til fire barn (Stang & Hydle, 2015). Ungdomsenheten Øst er tilknyttet Romerike fengsel og åpnet ca. syv år senere med like mange soningsplasser (Falkanger & Ervik, 2017). I dag har Norge to separate ungdomsenheter i fengsel med totalt åtte plasser. Her soner barn i alderen 15-17 år. Dersom fengselsstraff regnes som eneste forsvarlige straffalternativ og dommen trer i kraft før barnet fyller 18 år, skal det tilstrebtes at barn soner i en av disse ungdomsenhetene fremfor å sone i fengsel med voksne innsatte (Larsen, 2016).

3.2.1 Den nordiske modellen

I Norden er det en felles historisk tradisjon innen demokrati, sosial velferd og rettsprinsipper. Menneskeverd og toleranse har en stor plass i denne tradisjonen, noe som gjenspeiles i de nordiske lands rettssystemer med særskilte rettigheter for barn og overveiende fokus på behandling og re-integrering i samfunnet fremfor ren straff (Lappi- Säppälä & Storgaard, 2014). Dette felles demokratiske verdisynet omfavner den "Nordiske modell" som Norge er

en del av. Vi har valgt å konsentrere vår presentasjon av den nordiske modellen til Skandinavia, av hensyn til relevans for eget forskningsmateriale.

I Danmark dømmes barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger til soning i sikrede omsorgsinstitusjoner underlagt barneverntjenesten, også kalt “ungdomssanktionen” (Henriksen, 2017). Ungdomssanktionen skal sørge for at unge lovbrytere ikke begår nye kriminelle handlinger, og samtidig gi dem mulighet til re-integrering i samfunnet (Pedersen, 2013). Det finnes åtte sonings-institusjoner på landsbasis. Her bor barn mellom 12- 17 år sammen, på grunn av kriminelle forhold og/ eller omsorgsbehov. De sikrede omsorgsinstitusjonene er låste enheter med stor grad av makt og kontroll, og fungerer i praksis som et fengsel. Dette kan blant annet sees ved at de ansatte bærer voldsalarm, institusjonsområdet er inngjerdet og det er utbredt hjemmel for bruk av tvangsmidler og isolasjon (Henriksen, 2017). I Sverige dømmes barnet til soning/ behandling i sikrede barneverninstitusjoner også omtalt “sluten ungdomsvård”. Institusjonene er i stor grad lik den danske modellen. Her kan alt fra 10-50 barn bosettes sammen, de fleste i alderen 15-17 år (Sarnecki & Estrada, 2008; Enell, Gruber & Vogel, 2018).

Det man kan observere etter etableringen av straffereaksjoner i sikrede institusjoner i Sverige og Danmark, er en markant økning i fengsling av barn (Lappi- Säppälä & Storgaard, 2014). På den ene siden ser man at det danske og svenske rettssystemet benytter sikrede barneverninstitusjoner med utbredt bruk av tvangsmidler og kontroll, hvor det daglige fokuset likevel er terapeutisk behandling i et normaliserende miljø. På den andre siden trekkes paralleller fra slike institusjons-former til det regimet man finner i den norske modellen for ungdomsenhetene som i dag består av tilsammen åtte plasser, og dermed til enhver tid vil begrense omfanget av fengslede barn (Mellin- Olsen & Hydle, 2019).

3.3 Miljøterapi og rehabiliterende behandling

Miljøterapi er ingen bestemt metode med klare verktøy og rammer, men heller en måte å arbeide pedagogisk og psykososialt målrettet på. Miljøterapeuter jobber hovedsakelig i barnverntjenesten, behandlings- og rehabiliteringsinstitusjoner, i hjemmebaserte tjenester,

kriminalomsorgen og NAV. De seneste årene har det også vært et økende omfang av miljøterapeuter i skoler. Her er formålet å legge til rette for et godt psykososialt skolemiljø og mestring i elevenes hverdag. Til tross for at miljøterapeuter i skolen vil tenkes å kunne bidra til økt motivasjon og mestring hos utsatte barn, samt kunne forebygge eventuell negativ utvikling, foreligger det per dags dato ingen lovhjemmel som sier at alle skoler skal ha miljøterapeuter (Bunkholdt & Kvaran, 2017; Odland, 2018).

Hensikten med en miljøterapeutisk tilnærming er å hjelpe barnet til å gjøre endringer i holdning, handling og mestring. For å oppnå dette kreves det at miljøterapeuten bruker seg selv aktivt i møte med barnet for å danne en relasjon bygget på tillitt (Bunkholdt & Kvaran, 2017). Når flere barn som utfører kriminelle handlinger blir bosatt sammen i en institusjon hvor det er begrenset med plass slik forholdene ved institusjoner gjerne er, vil det være en betydelig risiko for negativ påvirkning forbundet med dette. Det er derfor viktig at man har noen felles faglige og sikkerhetsmessige forståelser med seg inn i den miljøterapeutiske behandlingen, som kan forebygge uønskede hendelser. Felles forståelse kan bidra til å redusere risikonivået og skape økt opplevelse av trygghet i arbeidet (Skårderud & Sommerfeldt, 2013).

For barn med omfattende problematikk og som utfører alvorlige kriminelle handlinger, vil "normal" grad av omsorgsutøvelse sjelden være tilstrekkelig. Tilliten til voksne vil da ofte være svekket på grunn av tidligere negative erfaringer. Disse barna har som oftest omfattende psykiatriske hjelpebehov som ikke har blitt møtt av hjelpeapparatet. Barnet kan derfor også ha utfordringer med å regulere egne følelser og reaksjoner i møte med andre, og reagerer gjerne med negative handlinger. For at det skal være mulig for barnet å få en positiv utvikling og varig endring, kan det være nødvendig at miljøterapien som tilbys har en traumebevisst tilnærming til barnet (Hagen, Silva & Thelle, 2016).

Miljøterapeutenes ansvar for barn i risiko er å organisere og tilrettelegge innenfor rammebetingelsene, på en slik måte at det bidrar til positiv utvikling for barnet. Hvert enkelt barn er unikt og har forskjellige behov, og det miljøterapeutiske arbeidet må derfor tilpasses individuelt (Skårderud & Sommerfeldt, 2013; Bunkholdt & Kvaran, 2017). Barn som bor på

institusjon eller som soner i ungdomsenheter er underlagt miljøterapeutenes avgjørelser og grenser, og har dermed begrenset selvbestemmelse i eget liv. Samtidig kan institusjonen i seg selv ha en isolerende effekt, særlig om det er få plasser eller barnet pålegges bevegelsesbegrensninger (Voorhis & Salisbury, 2014).

3.3.1 Kriminalitetsforebyggende tiltak

Når en skal arbeide med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, er det avgjørende å anerkjenne den opplevde statusen disse handlingene kan ha gitt barnet. Det å bli sett på som kriminell kan være en stor del av barnets identitet i form av makt og respekt blant jevnaldrende. Det kan også gi økt gatestatus (Bjørge, 2015). Samtidig kan kriminelle handlinger være en konsekvens av dårlige omsorgsvilkår, som medfører at barnet begår handlinger i ren desperasjon (Hauge, 2001). Hvorvidt et barn begår kriminelle handlinger påvirkes også av individuelle forhold hos barnet, som psykisk helse og diagnostiske utfordringer (Runhovde & Skjevrak, 2018).

En stor del av det miljøterapeutiske arbeidet i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter omhandler å kartlegge og jobbe aktivt med barnets beskyttelses- og risikofaktorer som påvirker holdninger til kriminalitet og eget liv. Når risikofaktorene er tilstede, brukes gjerne beskyttelsesfaktorer for å dempe risikoen for videre utvikling av problemområder (Bunkholdt & Kvaran, 2017; Mellin- Olsen & Hydle, 2019). Eksempler på beskyttelsesfaktorer kan være skolegang, god psykisk helse, gode omsorgsomgivelser, fritidsaktiviteter og positive relasjoner. Ved å forsterke disse faktorene, vil en eventuell utvikling av problemer og opplevd behov for å utføre kriminelle handlinger kunne minske (Snoek, 2002; Bjørge, 2015; Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

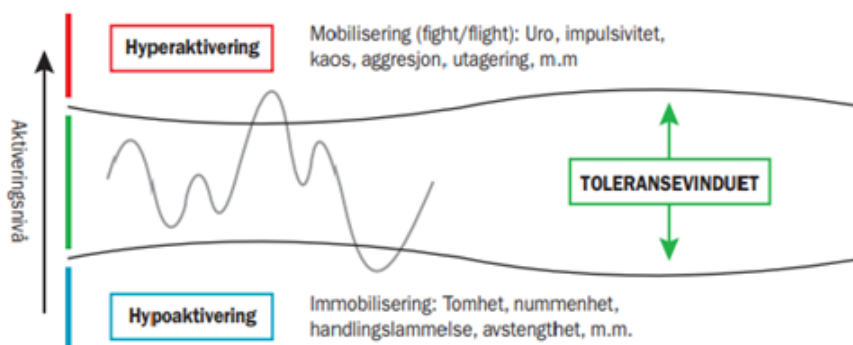
En annen innfallsvinkel innen kriminalitetsforebygging er push og pull-faktorer. Ifølge Bjørge (2015), kan disse faktorene sees på som naturlige faktorer knyttet til kriminalitet, og noe som til en viss grad skal skje av seg selv. Pushfaktorer beskriver negative konsekvenser av å begå kriminelle handlinger, noe som kan føre til at handlingene oppleves lite attraktive for barnet. Samfunns-reaksjoner som fengselsstraff, ungdomsstraff og

institusjonsopphold under barnevernet er eksempler på pushfaktorer. Pullfaktorer er positive alternativer til kriminelle handlinger. Eksempel på gode pullfaktorer er ettervern fra barnevernet og oppfølgingstiltak i statlige, kommunale og ideelle organisasjoner. Disse kan bidra til å øke barnets positive nettverk og aktivitetstilbud etter soning eller opphold i institusjon (Bjørgero, 2015).

3.3.2 Barn og traumer

Traume har sin opprinnelse i det greske språk, og betyr sår. Utfra dette kan en forstå det slik at et barn som er utsatt for overveldende og skremmende opplevelser som det ikke makter å bearbeide, utvikler et innvendig sår. Barn med traumer kan ofte føle seg hjelpeløse, og den ytre verden kan oppleves farlig (Hagen, Silva & Thelle, 2016). Dersom erfaringene som skaper traumer er vedvarende og oppstår i tidlig barndom, defineres de som utviklingstraumer. Disse traumene kan blant annet endre hjernens følelsesregulering og psykososiale utvikling (Anstorp & Benum, 2014). Ytre sansefaktorer som lyder, smak, farger og menneskelig berøring kan assosieres med tidligere traumatiske erfaringer og trigge barnets emosjonelle reaksjoner. Barnets hjerne vil da være i umiddelbar alarmberedskap som fører til hyperaktivering eller hypoaktivering (Nordanger & Braarud, 2017). Alle mennesker har et visuelt toleransevindu som vises i figur 1, i hjernen som sier hvor mye av, og hvilke emosjoner man makter å være mentalt tilstede i. Barn med utviklingstraumer vil ofte ha smalere toleransevindu enn andre barn, og reagerer derfor med en indre alarmberedskap for fare fra tidligere erfaringer, i nåværende tilsynelatende ufarlige omgivelser (Nordanger & Braarud, 2017).

Figur 1. Toleransevinduet

(Hentet fra Nordanger & Braarud, 2014. s. 532).

Barn med traumer kan respondere på dagligdagse situasjoner og nye relasjoner i institusjonen med indre uro, irritabilitet og aggresjon. Barnet kan uttrykke dette gjennom utfordrende og i noen tilfeller voldelige handlinger (Jensen, 2016). Behandling av traumer for barn i institusjon avhenger derfor av kompetente terapeuter med kliniske ferdigheter innen feltet (Bath, 2018). Behandlingen behøver likevel ikke skje i en ren klinisk setting, men kan utføres daglig sammen med barnet i trygge omgivelser. Traumebevisst omsorg (TBO) er en faglig forståelsesramme som brukes i behandling av barn, hvor blant annet toleransevinduet (figur 1) brukes som verktøy sammen med barnet for å hjelpe dem å forstå egne reaksjoner og emosjoner (Hagen, Silva & Thelle, 2016).

TBO forstås som profesjonell omsorg hvor barnets traumeerfaring anerkjennes samtidig som det arbeides målrettet med bearbeiding av traumet og de reaksjoner dette kan utløse. I arbeidet med TBO benyttes tre grunnprinsipper. Disse er relasjonsbygging, skape trygghet og tillitt og hjelpe barnet med følelsesregulering og mentalisering (Hagen, Silva & Thelle, 2016). Det må være rimelig å anta at alvorlige kriminelle handlinger sammen med konsekvensene dette gir barnet, kan oppleves traumatisk og bør derfor i enkelte tilfeller behandles som et traume. TBO ansees som en nyttig forståelsesramme i et behandlingsperspektiv for denne barnegruppen (Hagen, Silva & Thelle, 2016).

3.4 Utviklingspsykologi og kriminalitet

Det er vanlig at barn i tenårene tester egne og andres grenser som en del av opprørs- og løsrivningsprosessen i utviklingen til voksen. Barnets påvirkning fra voksne vil også avta med tid, og vennsrelasjoner får en større påvirkningskraft for barnet (Snoek, 2002). Barnets grensetesting innebærer for noen også rusmidler, alkohol og normbrytende handlinger. Det er allment kjent at bruk av rusmidler og kriminelle handlinger er nært forbundet. Også vennsrelasjoner med negativ påvirkning i form av rus og kriminalitet vil kunne bidra til at barnet tar uheldige valg som igjen kan medføre straffeforfølgelse (Pape & Falck, 2003).

Et psykososialt perspektiv på barnets utvikling fra tolv årsalderen og opp til tyveårene kan derfor være viktig for å forstå utvikling og endring i barnets vennsrelasjoner og

gjengtilhørighet. Ungdomsgjenger i seg selv er ikke en risiko for barnets utvikling, men kan bli det dersom det oppfordres til at medlemmer eksperimenterer med rusmidler og deltar i kriminelle handlinger (Snoek, 2002).

Ofte kan barnets gjengtilhørighet assosieres med det eneste opplevde trygge tilholdsstedet for barnet. Man bør derfor ikke se på ungdomsgjenger, selv om partene utfører straffbare handlinger, utelukkende som negative. Profesjonelles tilnærming til ungdomsgjenger bør heller være å støtte alle parter av gjengmiljøet inn i et positivt spor, og på den måten også bidra til at barnet i noen tilfeller kan opprettholde kontakten med sitt nettverk (Dale, 2006). Barnets utvikling i ungdomstiden avhenger i stor grad av negative og positive påvirkningsforhold i omgivelsene. En andel av barn som krenker andre ved å utføre lovbrudd av voldelig karakter, vil oftest selv være traumatisert og krenket, eller ha en underliggende genetisk sårbarhet for atferdsforstyrrelse som forsterkes av omgivelsene. Eksempelvis kan barn som selv har blitt utsatt for overgrep fra omgivelsene, utsette andre barn og voksne for lignende overgrep (Snoek, 2002; Evang, 2016).

For å forstå dette, kan ACE (adverse childhood experiences)- studien være til nytte. Studien viser til hvordan negative erfaringer i tidlig barndom kan føre til eventuelle negative utfall senere i livet i form av psykisk og fysisk helse. Dette kan på sikt være en utløsende faktor for at barnet utfører kriminelle handlinger. Videre viser den at jo flere av disse negative erfaringene barnet blir utsatt for, desto større er sjansen for langvarig negativ effekt på barnets helse og utvikling (Nordanger & Braarud, 2017). Negative barndomserfaringer og konsekvensene disse medfører, kan forhindres. Eksempelvis kan forutsetningene i barnets miljø endres, noe som vil kunne gi grunnlag for mindre negative erfaringer for barnet. Denne tilnærmingen til utviklingspsykologi innebærer en forståelse av at det ikke er gitt at negative faktorer innen arv og miljø nødvendigvis er ensbetydende med at barnet vil utføre kriminelle handlinger. For å få til en endring i barnets forutsetninger for gode erfaringer pekes det særlig på et behov for en forsterkning av økonomisk støtte i familier, en forandring av sosiale normer i samfunnet, en bedring av ferdigheter blant foreldre, og et fokus på å redusere og forhindre at barn avbryter skolegang (Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

For barn som i tillegg til å ha vært utsatt for dårlige omsorgserfaringer, bor på institusjon over lengre tid, vil boforholdet kunne være forbundet med vedvarende risiko for å fortsette å utføre kriminelle handlinger. Dette kan sees i sammenheng med at barn kan utøve vold på institusjonen som en konsekvens av sine atferdsvansker/ forstyrrelser, eller opplevd behov for selvforsvar, motmakt og opprør mot autoriteter. Behovet for å bruke tvangsmidler mot barnet for å ivareta sikkerhet, vil da kunne utløses. At barnet blir påført tvangsmidler over tid, sammen med belastningen av å bo på institusjon, kan derimot medføre en negativ psykologisk, emosjonell, og sosial utvikling (Abrahamsen, 2014).

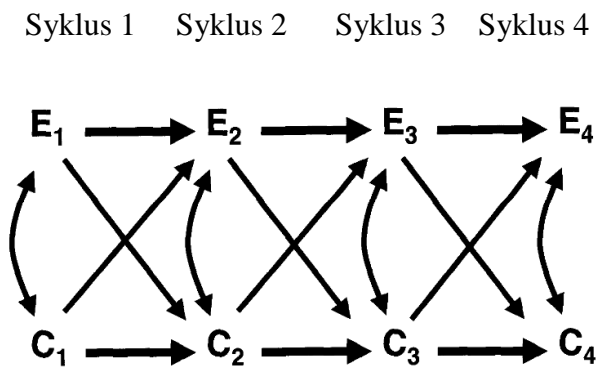
3.4.1 Transaksjonsmodellen

Når en skal forsøke å forstå hva som fører til at et barn begår alvorlige kriminelle handlinger og hvilke faktorer som bidrar til at barnet fortsetter å utføre handlingene over tid, kan det være nyttig å se på hvilke faktorer i barnets liv som har ført dem hit. Traumer, dårlige omsorgsomgivelser og manglende trygg tilknytning i tidlig barndom kan være noen faktorer, og blir av Hauge (2001) beskrevet som de største risikofaktorene for at et barn begår kriminalitet. Det vil også være faktorer utenfor relasjonen mellom barn og omsorgsgivere gjennom barndommen som påvirker barnet. I et slikt perspektiv er transaksjonsmodellen nyttig. Dette fordi den inkluderer mangfoldige faktorer på ulike interaksjonsnivå i barnets liv. Modellen kan brukes for å få kunnskap om barnets interaksjon med omgivelsene i fortid og nåtid, og hvilke faktorer som kan hemme eller fremme barnets utvikling i et fremtidsperspektiv (Patterson, et. al., 1998).

Transaksjonsmodellen illustreres i figur 2, og viser et kontinuerlig gjensidig påvirkningsforhold mellom barnet og omgivelsene. Transaksjoner beskrives som sykluser i utviklingen fra barn (syklus 1) til tidlig tenår (syklus 2), sene tenår (syklus 3) og ung voksen (syklus 4). Modellen består av seks overordnede faktorer som barnet er under påvirkning av. Disse faktorene er familiens sosioøkonomiske status, familiestruktur, oppdragelsesstil, barnets biologiske forutsetninger, grad av tilsyn, oppfølging i barnets fritid og relasjoner til jevnaldrende (Patterson, et. al., 1998).

Vesentlige individuelle faktorer som utgjør barnets biologiske forutsetninger kan eksempelvis være traumeerfaringer, overgrep, oppdrager-disiplin, eksterne atferdsforstyrrelser, lav selvreguleringsevne, manglende omsorg fra voksne, lite tilsyn og mangelfull skolegang. De individuelle faktorene vil påvirke transaksjonene mellom barnet og omgivelsene (Baglivio, et. al., 2015). Transaksjonsmodellen skiller mellom direkte og indirekte påvirkninger. Direkte påvirkning kan være barnets og omsorgspersoners samspill, mens indirekte påvirkninger kan være mellom barnet og deler av nærmiljøet barnet ikke er i direkte kontakt med (Piquero, 2008; Kvello, 2015).

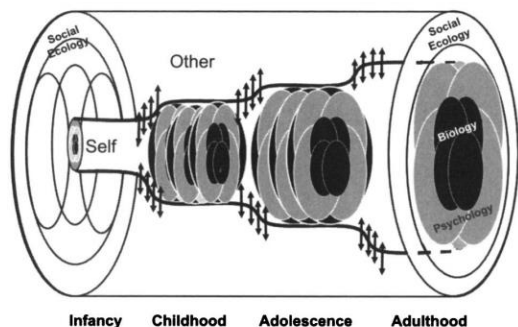
Figur 2. Transaksjonsmodellen

(Hentet fra Sameroff, 2009. s.13)

Barnets tidligere transaksjoner vil påvirke hva barnet tar med seg inn i neste utviklingssyklus. Modellen forklarer hvordan faktorer i omgivelsene utenfor kjernefamilien får større plass i barnets liv, særlig i syklus 2 og 3. Videre kan den benyttes for å undersøke hvordan sosiale og økologiske samfunnsfaktorer er i kontinuerlig gjensidig påvirkning med barnets indre biologiske og psykologiske faktorer, som vist i figur 3 (Sameroff, 2010).

Figur 3. Overganger i Transaksjonsmodellen

(Hentet fra Sameroff, 2010. s. 18).

Summen av faktorer, påvirkningsforholdet og overgang til ny syklus kan til en viss grad forklare hvorfor barnet handler som det gjør, og hvilke tiltak som kan bidra til at barnet kan få en positiv endring i overgangen fra ungdomstid til ung voksen (Piquero, 2008). Barnets kriminelle handlinger er i denne modellen ikke beskrevet utelukkende som et personlighetstrekk eller et resultat av en negativ faktor slik som omsorgssvikt eller traumer. Modellen beskriver transaksjonsprosessen mellom barnet og de ulike omgivelsene som fører til at handlingene oppstår og vedvarer (Sameroff, 2009).

3.5 Spenningsfeltet mellom barnevern og kriminalomsorg

Barn befinner seg i en utviklings- og modningsprosess både fysisk og kognitivt, og skiller seg dermed fra voksne. Dette kan sees ved at barnet har en svakere impuls kontroll og et nåtidsrettet perspektiv på relasjonen mellom handling og konsekvens. Som en konsekvens av traumer, utviklingsforstyrrelser, og psykiske helsetilstander har en stor del av barn som begår kriminelle handlinger ikke fulgt normal utvikling. Hvilke straffereaksjoner og behandlingstilbud staten pålegger barnet, bør derfor avhenge av barnets sårbarhet, modenhet og forutsetninger (Fornes, 2018). Hydle & Kristofersen (2018) argumenterer for at fengsling av barn aldri kan sees på som positivt. Dette begrunnes med at nødvendigheten av frihetsberøving for barn i realiteten bør forstås som et symptom på en grunnleggende samfunnssvikt. Stang & Hydle (2015) hevder at barneverntjenesten ofte kobles inn for sent i barnets liv, eller kobles inn i for liten grad hos barn som utfører alvorlige kriminelle

handlinger. Dette kan blant annet sees i saksmapper til barn som fengsles i tenårene, hvor det vises til at en stor del av disse barna har hatt varierende kontakt med barnevernet i forkant, uten at riktige tiltak har blitt iverksatt (Stang & Hydle, 2015). Den gruppen barn som i høyest grad ansees sviktet av samfunnet og som dømmes til fengsel for sine handlinger, kan ha en sammensatt problematikk som først og fremst krever sammensatt behandling. Problematikken er ofte knyttet til mangelfull skolegang, relasjonsbrudd, traumatiske opplevelser og psykiske lidelser. Dette synes å forverres ved at barnet gjentatte ganger flytter mellom hjem og/ eller institusjoner. Barnets kriminelle handlinger vil kunne øke i samspill med økt problematikk dersom barnet ikke får tilpasset hjelp på et tidlig tidspunkt (Hydle & Kristofersen, 2018).

3.5.1 Relasjonen mellom omsorg, makt og staff

Barn kan ha vansker med å se seg selv og sine handlinger i et langsiktig perspektiv, noe som fører til at de handler ukritisk i lys av sitt eget beste. For å unngå at barnet utfører handlinger som kan være til skade for dem selv eller andre, vil det i noen tilfeller være nødvendig å bruke tvangsmidler i omsorgsutøvelsen. Det offentliges omsorgsplikt overfor barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger kan i ytterste konsekvens forstås som en lovlig plikt til å begå fysiske og psykiske inngrep i barnets integritet, i den hensikt å beskytte både dem og omgivelsene (Barneombudet, 2015).

Barn som begår alvorlige kriminelle handlinger kan, dersom det ikke blir utøvd tilstrekkelig omsorg tidsnok, utgjøre en betydelig risiko for samfunnet. Slik kan en forstå at barnevern og kriminalomsorg har et særskilt ansvar for å ivareta samfunnets behov for beskyttelse og velferd, så vel som barnets behov for omsorg og behandling. Dette ansvaret innebærer at barnet i noen tilfeller må skjermes fra samfunnet på bekostning av barnets frihet og selvbestemmelse. Samtidig kan det i ytterste konsekvens ansees som omsorgssvikt dersom barnet ikke skjermes i de tilfeller hvor dette synes tvingende nødvendig, og dersom det ikke benyttes tvangsmidler som hindrer barnet i å utføre nye kriminelle handlinger (Falck, 2006).

3.5.2 Tverretatlig samarbeid

For at samfunnet skal kunne bedre barn og unges oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter, er det nødvendig med et tverretatlig samarbeid (Bunkholdt & Kvaran, 2017). Tverretatlig samarbeid mellom barnevern og kriminalomsorg er lovpålagt, som følge av barnevernloven (1992) og straffegjennomføringsloven (2002). Et positivt tverretatlig samarbeid avhenger av fem kriterier. Første kriteriet er åpen kommunikasjon mellom partene. Deretter krever samarbeidet at partene etablerer felles målsettinger til barnets beste. Samarbeidet bør være koordinert ved at en part har hovedansvaret for å strukturere møtevirksomhet og plan for videre oppfølging. For å oppnå et koordinert samarbeid kreves det at partene anerkjenner hverandres kunnskap, status og roller, og at man arbeider for å utfylle hverandre for å nå felles mål. Når nevnte faktorer er på plass, vil partene i samarbeidet få en felles plattform for deres interne og tverretatlige arbeid med barnet (Horwath & Morrison, 2007).

For å unngå barrierer i samarbeidet, er etatene avhengig av at lovverk og politiske retningslinjer formulerer presist hva som skal være formålet med samarbeidet. Det vil si ansvarsområder, budsjett- og organisasjonsavgrensinger, lengde på samarbeidet, og rettslige konsekvenser ved å ikke opprettholde samarbeidet (Horwath & Morrison, 2007; Hydle & Kristoffersen, 2018). Funksjonen til det tverretatlige samarbeidet vil være en arbeidsprosess med hensikt å oppnå et mål ingen av partene er i stand til å oppfylle alene. Når partene arbeider sammen som et team hvor de anerkjenner og deler sin kompetanse, kan dette også føre til fleksibilitet for den enkelte part i sitt arbeid med barnet. Det som imidlertid kan hindre det lovpålagte tverretatlige samarbeidet er uklar rollefordeling, fordommer, maktkamp om avgjørelser og udefinerte ansvars-, budsjett og organisasjonsområder mellom etatene (Bronstein, 2003).

3.6 Særlig om akuttinstitusjoner

En akuttinstitusjon kan defineres som en heldøgns-enhet hvor en barnegruppe uten slektskap til hverandre bor sammen med voksne miljøterapeuter (Reime, 2018. a). Her skal barn som er i krise som følge av forhold i hjemmet eller andre årsaker ivaretas. Bosettingen bør være i mindre boenheter for å ivareta tett voksenkontakt og unngå at barn lærer negative mestrings- og handlingsstrategier av hverandre (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2014; Barne-,

ungdoms og familiedirektoratet, 2015. a). Formålet med akuttinstitusjoner er observasjon og kartlegging av barnets mestring, handlinger, grad av risiko og individuelle behandlingsbehov (Barnevernloven, 1992). I Norge er det mellom 50-60 akuttinstitusjoner som tar imot barn etter barnevernloven § 4-24. Disse er fordelt utover hele landet. Selv om akuttinstitusjonene ivaretar samme gruppe barn vil deres rammer og innhold variere noe fra institusjon til institusjon (Lindboe, 2011; Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. a). Fylkesmannen har ansvar for å sikre at alle akuttinstitusjonene oppfyller kvalitetskravene etter barnevernloven §§ 5-8 og 5-10, og fører derfor tilsyn uavhengig om de er statlig, privat eller kommunalt eid (Lindboe, 2011).

Fase én av akutt plasseringen innebærer at barnets behov- og risikofaktorer kartlegges ved et møte mellom institusjonen og barneverntjenesten. Videre vil man i denne fasen lage en plan for innholdet i akutt plasseringen. Det anbefales også at barnet får oppfølging av lege og psykolog for å avdekke fysisk og psykisk helsetilstand. I fase to vil fokuset være på det daglige innholdet i behandlingen, hvor barnet observeres i lys av kartleggingen og det arbeides med stressreduksjon. Det vil også i denne fasen vurderes om barnet har behov for langvarig institusjonsbehandling, eller om barnet kan få hjelp ved mindre inngripende tiltak (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2015. a). I denne fasen skal også barnets rett til medvirkning vektlegges. Det betyr at barnets uttalelser skal høres og tas med i vurderingen av de avgjørelser som besluttes som det beste for barnet. Det innebærer også at barnet blir forklart hva som er vektlagt dersom noe annet enn barnets ønsker blir bestemt, slik det fremkommer i rettighetsforskriften §7 (Rettighetsforskriften, 2011; Falkanger & Ervik, 2016).

Familieråd brukes som en del av arbeidet i akuttinstitusjoner. Familieråd er et formelt møte mellom familiemedlemmer, tillitspersoner, barnevernet, eventuelt andre offentlige instanser og barnet selv. Formålet er at man skal lage en plan for hvordan alle parter kan bidra til at barnet skal ha det best mulig. Det utarbeides en plan som forplikter partene å følge opp. Fremdriften vurderes ved nytt familieråd. Formålet med bruk av familieråd i barnevernets akuttarbeid er delvis å innhente- og gi informasjon til familie. Delvis også for å etablere et strukturert møtepunkt mellom barnet, foreldrene, institusjonen og eventuelt andre i barnets nettverk. Familieråd er også nyttig i arbeidet med å planlegge videre behandlingsforløp.

Særlig viktig er det at institusjonen initierer familieråd dersom barnet motsetter seg hjelpen som akuttinstitusjonen kan tilby og utviser risikoatferd ved å begå kriminelle handlinger (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2014).

Ved behov for langvarig behandling vil akuttinstitusjonens arbeid og kartlegginger av barnet være en stor del av grunnlaget for vurderingen av hvilken institusjonsform barneverntjenesten vurderer som det beste for barnet. Det er nasjonalt inntaksteam (NIT) som beslutter hvilken institusjon barnet skal bosettes videre i utfra barneverntjenestens anbefaling, barnets behov og risiko for videre utvikling av atferdsvansker. Det er derfor viktig at NIT har tilstrekkelig kunnskaper om barnet og aktuelle institusjoner slik at barnet får en tilrettelagt behandling. Dersom institusjonen ikke er tilrettelagt barnets behov og grad av risiko, kan dette bidra til at barnets negative utvikling eskaleres ytterligere. Behovet for ny bosetting i akuttinstitusjon kan da bli aktuelt i påvente av en bedre tilrettelagt langvarig institusjonsbehandling (Helsetilsynet, 2018).

3.7 Særlig om ungdomsenheter

Ungdomsenheten Vest og Ungdomsenheten Øst er adskilte avdelinger for barn 15-17 år. Begge enhetene er tilknyttet ordinære fengsler. Foreløpig er disse de eneste ungdomsenhetene i Norge. Formålet med enhetene er å gi barn som soner et eget behandlingsprogram hvor hensynet til barnets beste og krav til sikkerhet er i dynamisk veksling. Ungdomsenhetene er organisert av kriminalomsorgen, hhv. vest og øst, og TET som har et overordnet ansvar for å ivareta barnets behov og rettigheter under soning, samt oppfølging av barnet ved endt soning. TETs medlemmer består av ungdomsenhetens fengselsleder, psykolog, spesialpedagog og barnevernspedagog. De tre sistnevnte er ansatt i sine respektive regionale etater, men har sin arbeidsplass ved enheten (Hydle & Stang, 2016; Falkanger & Ervik 2017).

Basispersonalet ved enhetene utgjør tverrfaglige team og består av en lik fordeling av miljøterapeuter og fengselsbetjenter. Det er teamene som har ansvaret for det daglige terapeutiske arbeidet og oppfølgingen av barnet i miljøet (Stang & Hydle, 2015; Falkanger & Ervik, 2017). Enhetene er miljøterapeutisk utformet i valg av farger, materialer, interiør og

romorganisering. I det daglige terapeutiske arbeidet koordineres barnets ulike rettigheter i henhold til Barnekonvensjonen gjennom tilgang til skole, fritidsaktiviteter, luftemuligheter, besøk av barnets nettverk og bruk av familieråd. Et viktig ledd i behandlingen er å utrede barna i forhold til eventuelle fysiske eller psykiske nedsettelse, atferdsforstyrrelser eller andre diagnostiske forhold (Mellin- Olsen & Hydle, 2019).

På tross av at enhetene er nasjonalt organisert med et formål om å ivareta innsatte barn på landsbasis, drives de noe ulikt. På ungdomsenheten Vest er det faglige utgangspunktet for det miljøterapeutiske arbeidet TBO, Risk-Need-Responsivity modellen (RNR) og Good Life modellen (GL). Disse brukes uformelt i det daglige arbeidet, og formelt som en del av det totale behandlingsløpet (Hydle, 2014). RNR- modellen bygger på barnets risikohandlinger, hvilke beskyttelsesbehov som kan endre risikonivået dersom de oppfylles, og hvilke individuelle faktorer som påvirker forutsetningen for endringen (Basanta, Fariña & Arce, 2017; Newsome & Cullen, 2017). GL- modellen innebærer metodisk arbeid med hensikt å støtte barnet i å ta gode valg for sitt liv. Modellen bygger på 11 grunnleggende behov for et godt liv. Disse antas å være universell i den grad at det er et fellestrekk for menneskeheten generelt. For å dekke behovene tar enkeltindivider kontinuerlig valg som påvirker deres liv. Gjennom strukturerte, tilpassede og gjentakende samtaler kan man gradvis bevisstgjøre barnet egne evner og mestringsområder. Samtalenes formål vil eksempelvis være å støtte barnet til å ta alternative valg som kan dekke behovene for å oppnå et godt liv, uten å begå kriminelle handlinger (Loney & Harkins, 2017).

Ved ungdomsenheten Øst synes det å være mindre metodisk forankret arbeid i det miljøterapeutiske arbeidet, på tross av dette synes det å være høy faglig bevissthet knyttet til barnegruppen og miljøarbeid (Falkanger & Ervik, 2017). Den miljøterapeutiske tilnærmingen ved ungdomsenheten Vest og Øst er også i ulik i form av bekledning. Ved ungdomsenheten Vest går ansatte sivilt kledd, mens ansatte i ungdomsenheten Øst er uniformert. Ungdomsenheten Vest ligger i umiddelbar nærhet til Bjørgvin fengsel, med mulighet for bistand ved utagering fra barna. Ungdomsenheten Øst ligger demografisk unna Romerike fengsel (tidligere Ullersmo fengsel), noe som kan skape utrygghet i situasjoner som krever bistand (Stang & Hydle, 2015; Falkanger & Ervik, 2017).

3.8 Forskningsgjennomgang

For å svare på problemstillingen om hvilke erfaringer miljøterapeuter ved akuttinstitusjoner og ungdomsenheter har med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, vil vi vise til nasjonal og internasjonal forskning på fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet. Det finnes per dags dato, 2019, svært lite forskning som inkluderer erfaringer fra barnevern og kriminalomsorg i datagrunnlaget. Dette på tross av at det vises til problematikken i flere forskningsdiskusjoner. Vi starter med å redegjøre for nasjonal forskning, etterfulgt av internasjonal forskning. I den avsluttende forskningsoppsummeringen sammenfatter vi forskningsgjennomgangen og redegjør kort for relevansen av egen tilnærming til fenomenet.

3.8.1 Nasjonal forskning

Helgeland (2010) utførte en longitudinell studie som fulgte 85 barn over en tidsperiode på femten år. Formålet var å undersøke hvilke ytre og indre faktorer som påvirker barn med alvorlige atferdsvansker og hvordan barn utvikler seg inn i voksen alder. Hun fant at to tredjedeler av barna i utvalget hadde vokst opp i fattigdom med lavt utdannede foreldre eller hadde vært utsatt for vold og vedvarende konflikt i hjemmet. Selv den tredjedelen som kom fra tilsynelatende gode omsorgshjem opplevde det man omtaler som usynlig omsorgssvikt. Funnene viser at atferdsvanskene i de fleste tilfeller var tilstede allerede før 15 års alderen, men at de gjerne eskalerte fra dette tidsrommet. Ved slutten av ungdomsårene hadde 80% av barna prøvd rusmidler. Funnene viser at flesteparten i voksen alder hadde et liv innenfor samfunnsnormalen. Et vesentlig funn var at den andelen hvor atferdsvanskene oppstod før ungdomsårene, klarte seg generelt dårligere enn resten av utvalget i voksen alder. I tillegg tyder funnene på at langvarig bosetting på institusjon synes å utgjøre en negativ faktor for barnets utvikling (Helgeland, 2010).

Pape & Falck (2003) gjennomførte en landsdekkende studie av barns egenrapporterte problematferd og kriminelle handlinger. Resultatene ble så sammenlignet med nasjonal kriminalstatistikk. Funnene viste at det på den tid ikke hadde vært en stor økning av barn som utfører kriminelle handlinger men samtidig at vold, rusmidler og betydelig hærverk har økt i omfang. Samtidig viser funnene at det er i aldersgruppen 15-17 år kriminaliteten er hyppigst. Et vesentlig funn var at barnets omgivelser ser ut til å ha stor betydning for alvorlighetsgrad

og hyppighet av kriminelle handlinger (Pape & Falck, 2003). Abrahamsen (2014) gjorde lignende funn i sin studie. Hun fant at barn som mottar hjelpetiltak fra barnevernet på bakgrunn av atferdsvansker, synes å ha generelt høyere risiko for å utføre kriminelle handlinger og utvikle antisosial atferd.

Utvalget i NOU 2008:15 utførte i forbindelse med sin utredning om barn og straff en kvantitativ studie hvor 150 straffesaker i perioden 2006-2007, av barn dømt til ubetinget fengsel ble gjennomgått. Funn viser at lovbruddene som førte til fengselsstraff for barn i hovedsak var knyttet til vold, tyveri og vinningskriminalitet, narkotika, sedelighets-forhold og drap. Samtidig fant de at faren for tilbakefall er høy ved fengselsstraff (NOU 2008:15). Thommessen (2017) utførte i 2017 en studie hvor han forsket på stress og kognitiv fungering hos innsatte gutter ved en av ungdomsenhetene, i alderen 15- 19 år. Funnene i studien viser at barnas utfordringer var knyttet til følelser, affektregulering og forståelse av egne reaksjoner. Thommessen konkluderte med at barn i fengsel generelt har liten toleranse for stressaktivering, og at reguleringsverktøy kan være stressreducerende (Thommessen, 2017).

I 2014 ble det utført en levekårsundersøkelse blant voksne innsatte i norske fengsler. Et vesentlig funn var at en stor andel av innsatte rapporterer om vanskelige oppvekstvilkår og negative opplevelser i barndommen. Funnene viste at dette var knyttet til omsorgssvikt og overgrep, alkoholiserede foreldre eller straffedømte foreldre (Revold, 2015). Samme år ble det gjort en landsomfattende spørreundersøkelse om innsattes motivasjon for, og grad av utdanning. Funnene viste at en tredjedel av informantene mottok hjelp fra barnevernet i løpet av barndommen. Andelen var størst for innsatte mellom 18-24 år hvor halvparten hadde vært i kontakt med barnevernet, og selvrapporterte om lærevansker og lav utdanning. Til tross for dette, hadde 15% av informantene som mottok hjelp fra barnevernet høy utdanning. Funnene viste videre at skolemotivasjonen var generelt høyere for innsatte med barnevernbakgrunn (Hetland, et. al., 2014).

Sørland & Kjelsberg (2009) forsket på mental helse hos 40 varetektsfengslede menn under 20 år. De fant at store deler av informantene hadde lav eller manglende utdanning. Videre fant

de at nesten to tredjedeler av informantene kunne diagnostiseres med en eller flere psykiske lidelser. Hyppigst var atferdsforstyrrelser og personlighetsforstyrrelser, som ansees å ha nær sammenheng med kriminelle handlinger. Et interessant funn var at halvparten av informantene ikke hadde vært i kontakt med barneverntjenesten eller psykisk helsevern tidligere, samtidig som forskerne konkluderte med at de fleste åpenbart hadde behandlingsbehov (Sørland & Kjelsberg, 2009).

Bratsberg et. al. (2018) utførte en landsomfattende studie på unge gutter som mottok sosialhjelp. Studiens formål var å undersøke effekten av en ny sosialhjelpsreform med strengere krav om aktivitetsplikt for å redusere ungdomskriminalitet. Aktivitetsplikten innebar samfunnstjenester, arbeidsdeltakelse eller arbeidstreningsprogram, rådgivning og jobbsøking som krav for å motta sosialhjelp. De fant at kriminalitet, særlig blant barn fra vanskeligstilte hjem, ble betydelig redusert. Videre viste funnene at økte krav til aktivitet gjorde sosialhjelp mindre attraktiv. Dette bidro igjen til mindre frafall i skolen blant guttene, og til økt livsmestring (Bratsberg et. al., 2018).

Ulseth & Tjelflaat (2013) forsket på tvangsbruk i barneverninstitusjoner. Funnene viser at indirekte eller direkte tvang over tid skaper en opplevelse av tvang og avmakt som «normaltilstand» for barnet. Videre fant de at barn som utsettes for tvang over tid, kan utvikle et tankemønster hvor egne handlinger mot andre ufarliggjøres. Barnet kan da selv utføre voldelige og antisosiale handlinger fordi det har blitt utsatt for dette selv over tid (Ulseth & Tjelflaat, 2013). Tvang og avmakt fører i stor grad til aggresjon og motmakt, slik Reimes (2018. a) studie om gutter bosatt på barnevernsinstitusjon også konkluderer med. Funnene hennes peker på at rømming, det å motsette seg plikter og trosse autoriteter skaper en opplevelse av selvbestemmelse i eget liv, til tross for at barna forstår at dette kan medføre restriksjoner og frihetsbegrensning (Reime, 2018. a).

Eie (2017) forsket på barnevernsansattes risikovurdering ved en akuttinstitusjon i barnevernet, hvor de fokuserte på TBO. Funnene viser at institusjonens risikovurdering anses å være så kompleks og usikker ut fra traumeperspektivet, at det er vanskelig å fastslå en reell risiko. Et

annet funn av verdi viste at de sikkerhetstiltak som kan trygge ansatte og forhindre skade, ikke alltid iverksettes dersom det kan re-traumatisere barnet (Eie, 2017). Solbakk, Lind Kassah & Borgerød (2018) sin studie av ansatte og ledere i kommunalt barnevern viser at erfaringer med vold oppleves som en normalitet innen barnevernsarbeid. Studiens funn viser videre at man etter å ha blitt utsatt for vold kan oppleve umiddelbare fysiske reaksjoner som hjertebank, høy puls og ukontrollert skjelving. Videre fant de at negative langvarige konsekvenser som følge av vold gjerne er søvnproblemer, følelse av utbrenthet og emosjonell distanse i private relasjoner (Solbakk, Lind Kassah & Borgerød, 2018).

Lillevik & Øien (2014) har forsket på hvilke miljøterapeutiske faktorer som kan forebygge vold rettet mot ansatte og barn på institusjonen. Funnene viser at trygge relasjoner, følelsesregulering, mentalisering og terapeutiske barnesamtaler kan være forebyggende faktorer som kan forhindre vold og konflikter.

3.8.2 Internasjonal forskning

Allerede på 1800-tallet ble det gjort forskning som viste en sammenheng mellom dårlige oppvekstvilkår og barnas kriminalitet. Den mest aktuelle i Norden på den tid ble gjennomført i Sverige og utført av David Lund, gjengitt i Hauge (2001). Lund forsket på et større utvalg barn som hadde utført gjentatte kriminelle handlinger. Disse ble så sammenliknet med en kontrollgruppe på like mange barn uten kriminelle handlinger. Funnene viste at et stort antall av utvalget kom fra dårlige oppvekstvilkår, sammenliknet med kontrollgruppen. Dette viste videre, slik Hauge (2001) beskriver det, at mangelfull oppdragelse fører til lavere evne til å skille mellom rett og galt, noe som igjen førte til at barna begikk kriminelle handlinger.

På slutten av 1900-tallet forsket Felitti, et al. (1998) på lignende. Studien ble gjort i USA på rundt 1700 voksne i en normalpopulasjon hvor formålet var å se på sammenhengen mellom belastninger i tidlig barndom og negative utfall senere i livet. For å se på dette ble de voksnes negative barndomserfaringer kartlagt. Funnene viser at dårlige oppvekstvilkår i form av fysiske, psykiske eller seksuelle overgrep i tidlige leveår utgjør en stor risiko for psykiske problemer og/ eller bruk av rusmidler som voksen. De fant også at desto flere belastninger

voksne har hatt som barn, desto flere negative utfall innenfor helse og livskvalitet har man generelt senere i livet. En sjettedel av informantene i studien hadde opplevd tre eller flere såkalte ”adverse childhood experiences” som bidro til dårlig helse og livskvalitet i voksen alder (Felitti, et al, 1998; Anda, et. al., 2006). Disse barndomsbelastningene ble omtalt som adverse childhood experiences (ACE), og ble senere navnet på studien som nå er verdenskjent. Barnets belastninger i barndommen kan imidlertid endres dersom det fokuseres på å endre forutsetningene i barnets miljø, noe som igjen kan gi grunnlag for å oppleve mindre negative erfaringer (Felitti, et al., 1998; Centers for Disease Control and Prevention, 2019). I nyere tid er det gjennomført en rekke tilsvarende ACE- studier i andre kontekster som også konkluderer med at negative erfaringer i barndommen har stor betydning for individet senere i livet (Nordanger & Braarud, 2017).

En annen studie fra USA er Baglivio et. al. (2015) sin studie som omhandler hvilken effekt dårlige omsorgserfaringer og traumer i tidlig barndom har for transaksjoner som fører til kriminalitet i tenårene. Funnene her tyder også på at høy forekomst av dårlige omsorgserfaringer fører til en betydelig risiko for at barnet utfører kriminelle handlinger som straffeforfølges i løpet av tidlige tenår. Videre fant de at rundt en tredjedel av utvalget som startet sine kriminelle handlinger i tidlig ungdomsår, hadde flere enn fem dårlige omsorgserfaringer og var i høyest risiko for gjentatt straffeforfølgelse i tenårene. Et vesentlig funn var at manglende omsorg fra foreldre ikke hadde betydelig effekt for barnets risiko for kriminelle handlinger, slik andre studier peker på. De konkluderer heller med at summen av dårlige omsorgserfaringer over tid, er det som utgjør risikoen for å utføre kriminelle handlinger (Baglivio et. al., 2015).

Espinosa, Sorensen & Lopez (2013) har oppsummert internasjonal forskning fra en rekke land innen mental helse og traumer hos barn i rettssystemet som plasseres i sikre institusjoner. De konkluderer med funn som viser at psykiske lidelser og/ eller traumatiske erfaringer er en betydelig risikofaktor for å begå kriminelle handlinger. Videre viser deres funn at sikkerhetsregimet i de institusjonene barn ofte bosettes i, kan bidra til å forsterke lidelsene og føre til re-traumatisering på bakgrunn av vedvarende emosjoner som redsel, frykt og avmakt under bosetting (Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013). Tillart et. al. (2018) fant at en

stor andel av barn som dømmes til soning i fengsel eller sikrede institusjoner er tidligere utsatt for omsorgssvikt som har ført til traumer, psykiske lidelser og atferdsvansker. Funnene tyder videre på at langvarige institusjonsopphold kan medføre at barnet utvikler eksternaliserte atferdsvansker i form av utagering, og at miljøterapeutisk arbeid kan hemme denne atferden ved å bidra til en positiv gruppedynamikk som vil være utviklingsfremmende for barnet (Tillaart, et. al., 2018).

Robson, Cossar & Quayles (2014) har forsket på ansatte som arbeider med risikogrupper i Storbritannia. Deres funn viser at ansatte som arbeider med risikoutsatte barn og familier har betydelig større risiko for å utsettes for vold kontra andre yrker. Funnene viser at risikoen fører til emosjonelle langvarige påvirkninger som sosial dysfungering, søvnvansker, emosjonell utbrenthet og vedvarende utrygghet som konsekvens av volds-belastningene (Robson, Cossar & Quayle, 2014).

Patterson et. al. (1998) har forsket på hvilke variabler i transaksjonsmodellen som fører til at barn utfører kriminelle handlinger, og hvorfor handlingene vedvarer over tid. Studien er gjennomført i USA. Funnene viser en tydelig sammenheng i transaksjonene mellom barnets tidlige antisosiale atferd i fase én, som fører til at barnet utfører kriminelle handlinger i fase to, som vil være en betydelig risiko for at barnet fortsetter å utføre gjentakende kriminelle handlinger i fase tre. Videre fant de at barn som utviser atferdsvansker før tenårene, har betydelig større risiko for negativ påvirkning med omgivelsene i tenårene. Barn som tidlig i tenårene utfører kriminelle handlinger, har stor risiko for å utføre gjentatte og alvorlige kriminelle handlinger gjennom hele tenåringstiden (Patterson et. al., 1998).

DeLisi & Vaughn (2013) gjennomførte en studie hvor de oppsummerte internasjonal forskning og så på sammenhengen mellom barns atferd og senere kriminalitet. De fant seks faktorer som skaper risiko for at barnet utfører kriminelle handlinger. Dette var blant annet at barnets biologiske forutsetninger kan gi seg utslag i aggressivt temperament, impulsivitet og lav selvregulering. Dette kan videre kan føre til at barnet utviser risiko for å utføre vold, kriminalitet og normbrytende atferd. Barnets handlinger vil føre til involvering med politi og

straffesystemer. Barnet vil til enhver tid være interaktiv med omgivelsene i og utenfor familien. Interaksjonenes kvalitet kan hemme eller fremme utviklingen av risiko for å utføre kriminelle handlinger (DeLisi & Vaughn, 2013).

Moffitt et. al. (2011) gjennomførte i USA en longitudinell studie hvor de fulgte 1000 barn fra fødsel til fylte 32 år. Også deres funn tyder på at barn med liten grad av selvregulering, som er konsistent gjennom barndommen, har betydelig forhøyet risiko for kriminalitet i sene tenår og i voksen alder. De fant også at lav selvreguleringsevne fører til risiko for skolerelatert problematikk og avbrutt utdanning. Funnene viser også forholdet mellom lav selvregulering og impulsive og gjerne ukritiske livsvalg, kan medføre dårlig psykisk helse, lav sosioøkonomisk status og gjentakende kriminelle handlinger i voksen alder (Moffitt et. al., 2011).

I perioden 2005-2007 gjennomførte Enzmann et. al. (2010) en kvantitativ selvrapporeringstudie om kriminalitet blant 12-15 åringer i 31 europeiske og ikke-europeiske land. De fant at både omfanget av offentlig registrert kriminalitet og selvrapporert kriminalitet blant utvalget avhenger av landenes politikk og straffesystemer. Et særlig vesentlig funn sees i sammenligningen mellom den selvrapporerte kriminaliteten i de nordeuropeiske landene. Mens det i Norge var lavest prosentandel (14%) som rapporterte om kriminelle handlinger, var det i Danmark høyest prosentandel som svarte at de hadde begått kriminelle handlinger. Dette på tross av at det i Nord-Europa synes å være en felles politisk tradisjon for straffesystemer og velferd. De fant også at de nord-europeiske landene hadde lav prosentandel kriminelle handlinger blant barn, sammenlignet med andre land i studien (Enzmann et. al. 2010).

3.9 Forskningsoppsummering

De fleste forskningsstudiene viser at en stor andel av barn som begår kriminalitet har vært utsatt for omfattende omsorgssvikt og traumatiske erfaringer som krever lang behandling (Hauge, 2001; Helgeland, 2010). For disse barna synes psykiske helseutfordringer, som er biologisk betinget eller som er et resultat av utviklingstraumer, å være en særlig risikofaktor

for at de senere begår kriminelle handlinger (Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Tillart et al., 2018). Alvorlige atferdsvansker og forstyrrelser er også nært forbundet med kriminelle handlinger (Helgeland, 2010). Dette sees også i studien av unge innsatte i fengsel som viser at en stor andel innsatte har atferdsforstyrrelser eller personlighetsforstyrrelser. Samtidig fremkommer det at en stor andel innsatte ikke har fått den hjelpen av barnevern eller psykisk helsevern som er lovpålagt når barn vokser opp i risiko (Sørland & Kjelsberg, 2009).

Barnets negative erfaringer i transaksjonen fra tidlig barndom frem til tenårene vil påvirke risikoen for at barnet utvikler seg negativt og utfører kriminelle handlinger. Imidlertid kan en se av forskning at omsorgserfaringene i kjernefamilien ikke er av størst betydning for kriminalitetsrisikoen. Derimot vil skole, jevnaldrende vennsrelasjoner og nærmiljø ha større gjensidig påvirkningskraft på barnets utvikling (Patterson et al., 1998). Andre funn peker på at den største risikofaktoren for at barnet utfører kriminelle handlinger er alvorlig omsorgssvikt over tid, men at det er summen av de dårlige erfaringene med omgivelsene omsorgssvikten skaper som utløser risikoen (Baglivio et al., 2015; Revold, 2015). Barnets biologiske forutsetninger i form av selvreguleringsevne, impulsivitet og temperament synes å ha nær sammenheng med skoleproblematikk, psykisk helse, og risiko for å utføre kriminelle handlinger som vedvarer over tid, dersom ikke interaksjonen mellom barnet og omgivelsene endres (Moffitt et al. 2011; DeLisi & Vaughn, 2014).

Barn som har behov for hjelpetiltak fra barnevernet synes å ha generelt høyere risiko for å utføre kriminelle handlinger og utvikle antisosial atferd sammenlignet med barn som ikke har behov for hjelpetiltak (Abrahamsen, 2014). En stor andel barn som har mottatt hjelp fra barnevern og som senere utfører kriminelle handlinger, har mangelfull skolegang og lærevansker på tross av høy læringsmotivasjon. Et kriminalitetsforebyggende tiltak kan derfor være tilrettelagt utdanning i institusjon og fengsel (Sørland & Kjelsberg, 2009; Hetland, et al., 2014). Forskning viser også at aktivisering gjennom et dagtilbud kan være kriminalitetsforebyggende og fungere som pullfaktorer til alternative handlinger (Bratsberg, et al., 2018).

For barn som tidligere har vært utsatt for skremmende hendelser, kan bosetting i låsbare enheter med begrenset frihet føre til re-traumatisering. I tillegg viser forskning at langvarig opphold kan bidra til å forsterke barnets atferdsvansker (Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Tillaart, et. al. 2018). Når barn blir utsatt for bruk av tvangsmidler over tid, kan dette hemme barnets psykososiale utvikling, og barnets forståelse av akseptert atferd kan oppfattes som en konsekvens av tvangsbruken (Ulseth & Tjelflaat 2013). I nyere tid er TBO implementert som en del av forståelsesrammen i barnevernsinstitusjoner. Samtidig viser forskningsfunn at bruk av tvangsmidler ved akutte faresituasjoner ikke alltid iverksettes dersom det kan være negativt for barnet (Eie, 2017).

Fengselsstraff av barn fører til en betydelig forhøyet risiko for tilbakefall til kriminelle handlinger (NOU 2008:15). Mye av forskningen er imidlertid gjort på barn i ordinære fengsler, og vil av den grunn nødvendigvis ikke være representativ for barn som soner i ungdomsenheter. En studie utført i en av ungdomsenhetene viser derimot at barn som soner der, i stor grad har problematikk knyttet til selvregulering som er en risikofaktor for ny kriminalitet (Thommessen, 2017). Voldskriminalitet synes å ha økt i omfang og alvorlighetsgrad de siste tiårene, og det er i aldersgruppen 15-17 år at kriminaliteten er mest fremtredende (Pape & Falck. 2003). Likevel er kriminalitet blant barn i Norge relativt lav ut fra et intensjonalt perspektiv. Dette blir av forskning blant annet forklart med det velferdssystemet, straffesystemet og barneperspektivet som tilhører Norden (Enzmann et. al., 2010).

For miljøterapeuter i arbeid med barn som utfører alvorlig kriminelle handlinger, viser det seg at risikoen for selv å bli utsatt for voldshendelser er et utbredt problem. Slike funn er svært alvorlig, fordi denne voldsrisikoen kan påføre langvarige helseutfordringer for miljøterapeutene (Robson, Cossar & Quayle, 2014; Solbakk, Lind Kassah & Borgerød, 2018). For å forebygge voldshendelser under behandlingen av barnet, kan mentalisering og bruk av traumebevisste læringsverktøy være av stor betydning for å ivareta sikkerheten (Lillevik & Øien, 2014; Thommessen, 2017).

Som både nasjonal og internasjonal forskning viser, kan det være ulike årsaker og risikofaktorer som gjør at barn begår kriminelle handlinger. Årsakene er sjelden individrelaterte eller samfunnsrelaterte alene, utviklingen av barnets atferd må sees på som et resultat av samspillet mellom barnet og omgivelsene. Ut fra dette samspillsperspektivet, vil en lettere kunne forstå hvorfor et barn handler som det gjør. At et barn er utsatt for omsorgssvikt er ikke ensbetydende med at det senere må utføre kriminelle handlinger. På samme måte vil et barn som har gode omsorgserfaringer og oppvekstvilkår likevel kunne utføre kriminelle handlinger. Arv og miljø er sammensatte faktorer, noe transaksjonsmodellen belyser. Forskning på barns transaksjoner viser at ingen barn er født kriminelle, men at det gjensidige påvirkningsforholdet mellom barnet og omgivelsene over tid kan gi dårlige forutsetninger som øker risiko for å utføre kriminelle handlinger. Endrer man faktorer i omgivelsene og setter inn god hjelp kan barnets handlingsløp også endres (Patterson et. al. 1998; Baglivio et. al. 2015; Revold, 2015; Nordanger & Braarud, 2017).

Som en kan se finnes det et stort empirisk kunnskapsgrunnlag i forskning på barn som utfører alvorlig kriminalitet, både nasjonalt og internasjonalt. Imidlertid er det lite til ingen forskning så vidt oss erfart, som ser på erfaringene i arbeidet med disse barna i akuttinstitusjoner (barneverntjenesten) og ungdomsenheter (kriminalomsorgen). Dette ansees som svært mangelfullt, da barna ofte bosettes i barnevernsinstitusjoner før eller mens de begår straffbare handlinger, og de skal gjerne bo på institusjon og/ eller motta andre barnevernstiltak etter løslatelse. Denne manglende forskningskunnskapen om erfaringer i arbeidet med barn som er i vekselvis kontakt med begge etater danner behovsgrunnlaget for vår forskning.

Forskningen vår tilnærmer seg fenomenet gjennom å se på erfaringer miljøterapeuter ved akuttinstitusjoner og ungdomsenhetene har med barn som utfører kriminelle handlinger. Kunnskapen man får ved å forske på tvers av etatene ansees nyttig for å yte denne barnegruppen det beste og mest informative behandlingstilbudet man kan. Vi stiller oss for øvrig undrende til at det ti år etter at den første ungdomsenheten åpnet, fortsatt foreligger lite forskning på effekten av det særskilte behandlingstilbudet barna synes å få her. Denne type forskning etterlyses også av Hydle (2015) i sin evalueringsrapport av ungdomsenheten Vest. Hun påpeker samtidig at mangelen på denne type forskning kan ha sammenheng med at det er utfordrende å få tilgang til registret dokumentasjon om barna under oppholdet i

ungdomsenheten, men også over oppfølgingen i etterkant av soning. Dette fordi det i ungdomsenheten ikke er tydelige registreringer i forhold til hvilken behandling som er gitt, og det er heller ikke mulig å få koblet data på tvers av de etatene som er i kontakt med barnet, både før, under og etter soning. Fordi informasjonen i en slik forskning omhandler barn under 18 år, trer også en del personvernregler inn og skaper begrensinger i tilgangen på data (Hydle, 2015).

4. Metodisk tilnærming

I dette kapittelet tar vi for oss den metodiske fremgangsmåten som ligger til grunn for vårt forskningsprosjekt, og hvilke etiske vurderinger som er blitt gjort underveis i forskningen. Vi starter med en presentasjon av forskningsprosjekts vitenskapelige ståsted, samt vår forforståelse av tematikken, etterfulgt av en redegjørelse av hele forskningsprosessen. Avslutningsvis redegjør vi for hvordan datamaterialet er kvalitetssikret, og hvilke forskningsetiske vurderinger vi har stått overfor gjennom forskningsprosessen.

Formålet med studien har vært å svare på hvilke erfaringer miljøterapeuter ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten har med barn som utfører kriminelle handlinger. For å svare på problemstillingen har vi også diskutert funn i lys av hvordan miljøterapeutene kan utøve omsorg, behandling og straff av hensyn til disse barna. Vi har også søkt å svare på hvordan miljøterapeutene opplever samarbeidet dem imellom og hvordan de kan ta lærdom av hverandres kunnskap i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. For å undersøke disse forholdene valgte vi å benytte oss av en kvalitativ forskningstilnærming (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.1 Fenomenologi

For å forstå sosiale fenomener, slik som barn som utfører alvorlig kriminalitet, blir kvalitativ forskning av Thagaard (2013) beskrevet som velegnet. Vår forskning ble utført gjennom innsamling av fylldig og beskrivende datamateriale innhentet fra intervjuer på et mindre utvalg. Ettersom formålet vårt har vært å fange opp informantenes subjektive opplevelser og erfaringer av fenomenet, valgte vi en fenomenologisk tilnærming med elementer av et hermeneutisk perspektiv (Postholm, 2011). I fenomenologiske studier er forskerens fokus rettet mot informantenes subjektive opplevelse av fenomenet som det forskes på, med et formål om å få en forståelse av informantenes dypere mening med erfaringene (Van Manen, 2016). Hermeneutikken handler om å fortolke tekster for å bringe frem meninger. Dette innebærer at vi som forskere anerkjenner at det datamaterialet som behandles tolkes av informanten når det formidles. Dette kan påvirke hvordan erfaringer formidles. Datamaterialet er altså tolket av informanten selv og gjennom vår forforståelse når vi tolker det som forskere (Thomassen, 2006).

Utgangspunktet for forskningsprosjektet har vært, ved hjelp av intervjuer, å forstå informantenes opplevelser og erfaringer knyttet til barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Fordi vi, i vårt møte med informantene ble fortolkere, er det nevneverdig at vi som forskere ikke hadde mulighet til å gripe informantenes verden med fenomenet nøyaktig slik de opplever og erfarer den. Dette er grunnen til at forskningsprosjektet også er forankret i hermeneutikken. Vi valgte denne metodiske tilnærmingen fordi den er funksjonell og gir mulighet til å gå i dybden i det aktuelle temaet (Malterud, 2011). Fordi vi ønsket å få frem den enkelte informants subjektive opplevelser og erfaringer uten påvirkning fra andre informanter, valgte vi å benytte individuelle intervjuer (Postholm, 2011).

4.2 Forforståelse

Gjennom forskningsprosjektet har det å være bevisst vår egen forforståelse for fenomenet vært en viktig forutsetning. Vi har hele tiden vært bevisst på at forkunnskapen vi tok med oss inn i forskningen har påvirket hvordan vi har fortolket datamaterialet, valgt ut sitater og presentert analysen (Creswell, 2007; Tjora, 2012). I følge Postholm (2011) vil forforståelsen være med på å danne et såkalt filter som forskningsfeltet oppleves igjennom. Dette var med på å bevisstgjøre oss på hvilket syn vi møtte feltet med. Forforståelsen vi hadde med oss inn i forskningen kan også ha påvirket måten vi stilte spørsmålene til informantene på, og hvilke spørsmål vi stilte (Kvale & Brinkmann, 2012).

I forkant av intervjuene reflekterte vi rundt egne erfaringer knyttet til fenomenet. Dette fordi eventuelle emosjonelle erfaringer rundt dette kunne ha påvirket hvordan spørsmålene ble utformet, og også hvordan informantene oppfattet spørsmålene. Dette kunne også ha begrenset eller styrt hva informantene valgte å dele med oss av egne erfaringer, av hensyn til oss. Ved å være bevisst på dette i forkant, kan vår nøytrale tilnærming til forskningsprosjektet tenkes å være betydelig forsterket (Kvale & Brinkmann, 2012). Vi har også gjennom hele forskningsprosjektet vært bevisst på å stille åpne spørsmål fremfor ledende spørsmål utfra egne erfaringer og antagelser (Kvale & Brinkmann, 2015).

Til tross for en felles interesse for utsatte barn i barnevern og kriminalomsorg, er yrkesbakgrunnen vår ulik. Forsker 1 er utdannet pedagog og har arbeidet med utsatte barn null til atten år de siste tre årene, mens forsker 2 er utdannet barnehagelærer og har erfaring fra barnehage med barn i aldersgruppen null til seks år. Før vi startet forskningsprosjektet var vi innforstått med at disse to ulike bakgrunnene kunne ha formet to ulike forforståelser til feltet. At forsker 1 hadde erfaringer fra feltet som vi skulle forske på, så vi først og fremst på som en styrke. Dette fordi forskerens forkunnskaper og erfaringer kunne bidra til å forstå hvordan informantene opplevde det. Det som i utgangspunktet kunne vært en begrensning var at forsker 1 kunne feiltolke informantens meningsforståelse ut fra egne erfaringer. Vi så det derfor som positivt at forsker 2 ikke hadde samme erfaring fra feltet og stilte til forskningen med en helt annen forforståelse. På den måten opplevde vi at vi utfylte hverandre. Likevel har vi i størst mulig grad prøvd å sette disse forhåndskunnskapene til fenomenet til side under forskningen, slik at vi på best mulig måte kunne innhente fordomsfrie beskrivelser fra intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.3 Datainnsamling

For å samle inn datamaterialet til forskningsprosjektet har vi benyttet oss av triangulering. Dette er en av flere prosedyrer som kan være med på å gjøre forskningen så grundig og troverdig som mulig. Det går ut på at vi som forskere blant annet benyttet oss av flere og ulike typer litteratur, tidligere forskning og ulike teorier for å understøtte våre funn (Postholm, 2011). Ved å benytte oss av flere typer datakilder, skapte vi en dybde i teksten, og vi kunne dermed belyse fenomenet fra ulike perspektiver. Gjennom forskningsprosjektet har vi brukt nasjonal og internasjonal teoretisk litteratur, relevante lovverk og politiske dokumenter, forskningsempiri og samlet inn eget datamateriale gjennom intervjuer (Sverdrup, 2009).

4.3.1 Litteratursøk

For å finne litteratur og relevant forskning om fenomenet har benyttet vi oss av forskjellige databaser. Eksempler på disse er Oria, Idunn, Google Scholar og ProQuest. Hvilke søkeordskriterier vi har brukt har variert noe mellom databasene. For å finne både nasjonal og internasjonal forskning har vi vekslet mellom engelske og norske søkeord. Vi har eksempelvis benyttet følgende søkeord i databasene: Tvang, barn, kriminell, kriminalitet, barnevern,

institusjon, fengsel, ungdomsenhet, ungdomsfengsel, straff, omsorg, makt, miljøterapi, traumebevisst omsorg, juvenile justice, youth prison, child welfare, criminal, behaviour, environmental therapy, mileau therapy, trauma sensitive therapy, rehabilitation, adolescent og correctional facility. Underveis i prosessen har vi ekskludert nevnte ord fra noen databaser og benyttet enkelte ord sammen ved andre databaser for å finne relevante artikler og fagbøker. Der vi fant relevant litteratur for forskningsprosjektet, benyttet vi oss også av tilhørende referanselister som retningslinjer for videre litteratursøk. Ut over dette benyttet vi oss av kontaktpersoner i barnevern og kriminalomsorg med kunnskap om fenomenet. Av disse personene ble vi tipset videre om relevante artikler og bøker (Thagaard, 2013).

4.3.2 Semistrukturerte intervjuer

For å samle inn data benyttet vi oss av semistrukturerte intervjuer. Ved å bruke denne intervjuformen hadde vi muligheten til å forandre på spørsmålene og rekkefølgen på spørsmålene underveis, samt følge opp disse (Tjora, 2012). Denne intervjuformen er preget av relativt frie samtaler og kan virke som en fokusert samtale. Vi anså også semistrukturerte intervjuer som velegnet for fenomenologisk forskning, fordi denne intervjuformen er egnet når man ønsker å få nyanserte beskrivelser fra informantene, slik vi ønsket i våre intervjuer (Tjora, 2012). Fleksibiliteten i et semistrukturert intervju kan også bringe med seg utfordringer. Eksempler på dette er at vi kunne endt opp med å miste det perspektivet vi i utgangspunktet hadde før undersøkelsen, som følge av spontane endringer underveis i intervjuene (Grønmo, 2004). Ved å være bevisst på dette i forkant, kunne vi lettere ivareta ønsket perspektiv gjennom intervjuene. Selv om rekkefølgen på spørsmålene i noen tilfeller varierte og ble forandret, var vi bevisst på å dekke alle spørsmålene i hvert intervju. Dette gjorde vi ved å gå gjennom intervjuguiden ved slutten av hvert intervju. Ved at vi var to forskere under intervjuene, kunne forskeren som ikke ledet intervjuet bidra med utfyllende spørsmål og kommentarer. Vi opplevde det derfor som en styrke at vi var to forskere. Dette gav også informantene tilbakemelding på at de opplevde som naturlig og en fin intervjuform.

4.4 Forberedelser til intervju

I forberedelsesprosessen utarbeidet vi en intervjuguide som samsvarte med intervjumetoden og temaer knyttet til vår problemstilling. Vi etablerte også kontakt med relevante informanter,

og gjennomførte et pilotintervju i forkant av intervjuene. Dette vil bli nærmere redegjort for i kapittelets kommende avsnitt.

4.4.1 Intervjuguide

For å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene, utarbeidet vi i forkant av intervjuene en intervjuguide (se vedlegg 2) bestående av åpne semistrukturerte spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2012). For at informantene skulle ha god mulighet for refleksjon rundt spørsmålene, forsøkte vi å skape en avslappet og åpen stemning under intervjuene. Dette gjorde vi ved å etablere tillitt i starten av intervjuet, hvor vi spurte litt om bakgrunnen deres og fortalte om vår egen bakgrunn. Vi lyttet kontinuerlig aktivt til informantenes synspunkter og forsøkte å vise genuin interesse for hva de fortalte oss. For å skape gode refleksjoner og svar fra informantene, fokuserte vi på å stille intervju spørsmålene på en inviterende måte, noe Thagaard (2013) beskriver som en vesentlig faktor når en gjennomfører kvalitative intervjuer.

4.4.2 Rekruttering av informanter

For å rekruttere informanter til forskningsprosjektet sendte vi ut e-post til relevante informanter gjennom etablerte kontaktpersoner. Det kan derfor sies at informantene ble valgt gjennom strategisk utvalg, som vil si at de ble valgt fordi de var ansett best egnet for å belyse problemstillingen vår (Malterud, 2011). For å kunne delta i forskningsprosjektet hadde vi to kriterier. Det første kriteriet var at informantene måtte være miljøterapeuter med erfaring fra arbeid med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Det andre kriteriet var at de jobbet på akuttinstitusjon som tar imot barn beskrevet etter §4-24 i barnevernloven, eller at de jobbet i en av de to ungdomsenhetene i fengselet. Vi kontaktet informantene indirekte via e-post til ledere på de aktuelle arbeidsplassene, hvor vi presenterte oss selv og forskningsprosjektet. I e-postene la vi ved informasjonsskriv (se vedlegg 1) og en foreløpig intervjuguide (se vedlegg 2) slik at informantene fikk en oversikt over prosjektet og hva de eventuelt takket ja til å være en del av.

4.4.3 Pilotintervju

Vi valgte å gjennomføre et pilotintervju i forkant av de opprinnelige intervjuene. Dette for å prøve intervjuguiden, lydopptakeren, varighet på intervjuet og vår rolle som intervjuere (Dalen, 2011). Vi gjennomførte pilotintervjuet med en rådgiver i feltet med miljøterapeutisk erfaring, som selv er forsker. Underveis i intervjuet oppdaget vi at informanten hadde kunnskaper på fenomenet som gav oss uvurderlige perspektiver på fenomenet. Han hadde kunnskaper om kompleksiteten, ulike forståelser og praksiser knyttet til barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Vi så derfor på han som en nøkkelinformant. Vi valgte derfor, etter samtykke fra informanten selv, å inkludere pilotintervjuet som en del av datamaterialet. Informanten hadde som nevnt mye kunnskap om temaet og gav oss gode tilbakemeldinger på hvordan spørsmålene fungerte. Han kom også med forslag til endringer i intervjuguiden, slik at spørsmålene bedre kunne gi svar på forskningsprosjektets problemstilling.

4.4.4 Det endelige utvalget

I utgangspunktet ønsket vi at fire til seks miljøterapeuter skulle delta i forskningsprosjektet (Thagaard, 2013). Vi fikk først tilgang til to informanter fra en akuttinstitusjon, og to informanter fra en ungdomsenhet. Kort tid etter fikk vi tilgang til en tredje informant som ønsket å delta. Vi hadde da totalt seks informanter, inkludert pilotintervjuet. Samme dag som intervjuene i ungdomsenheten skulle utføres, meldte en informant frafall. Lederen ved ungdomsenheten var behjelpelig med å rekruttere en ny informant til oss. Da vi ankom ungdomsenheten ble vi informert om at det nå var tre informanter som ønsket å delta. Det endelige utvalget ble derfor bestående av syv informanter, hvorav tre av informantene var menn og fire var kvinner. Tre miljøterapeuter ansatt på en akuttinstitusjon og tre miljøterapeuter var ansatt på en ungdomsenhet, i tillegg en rådgiver med miljøterapeutisk erfaring. Hvilke og hvor mange informanter av hvert kjønn vi rekrutterte til forskningsprosjektet hadde ingenting å si for forskningen, fordi at formålet ikke har vært å sammenligne kjønn. Likevel ser vi på dette som nevneverdig, fordi begge kjønn er tilnærmet likt representert i forskningsprosjektet.

4.5 Gjennomføring av intervju

Alle intervjuene med miljøterapeutene ble gjennomført på én ungdomsenhet og én akuttinstitusjon. Ved å gjennomføre intervjuene ved ungdomsenheten på samme plass og dag, sparte vi mye tid. Det samme gjorde vi med intervjuene i akuttinstitusjonen. Med tanke på at forskningsprosjektets formål har vært å få miljøterapeutenes personlige erfaringer og opplevelser rundt fenomenet, fremfor å sammenligne forskjeller mellom enhetene, anser vi utvalget som tilstrekkelig for å kunne svare på problemstillingen. Den tiden vi sparte på å ha to intervjuer fremfor flere, så vi på som en gylden mulighet til å kunne bruke ekstra tid og til å kunne arbeide grundig med analysen av datamaterialet. Vi valgte også å gjennomføre alle intervjuene i perioden medio november- medio desember, slik at vi hadde mulighet til å starte med analysen av hele datamaterialet allerede kort tid etter første intervju.

Etter avtale med informantene, ble intervjuene gjennomført på deres arbeidsplass. Dette så vi på som en trygg og komfortabel atmosfære for informantene (Tjora 2012). Det er vanskelig å fastslå hvorvidt vi klarte å skape en god atmosfære for miljøterapeutene. Men slik intervjuene ble gjennomført, og på bakgrunn av tilbakemeldingene vi fikk etter endte intervjuer, vil vi våge å påstå at det ikke dukket opp noe stort ubehag hos informantene underveis.

Intervjuene varte fra 30- 50 minutter, mens det som opprinnelig var ment å være et pilotintervju varte i nærmere en time og 20 minutter. Dette fordi vi i pilotintervjuet tok oss ekstra god tid til også å diskutere teori underveis. Møtet med alle informantene startet med en uformell prat for å skape en positiv atmosfære. Vi presenterte oss selv, formålet med forskningsprosjektet, samtykkeerklæringen og fortalte om retten til anonymitet.

Lydopptakeren ble slått på etter den uformelle innledningen, og etter at informanten hadde samtykket til det. Ved å ha intervjuene på lydopptak fikk vi en bedre mulighet til å få med små detaljer som kunne være viktig for den videre analyseprosessen (Kvale & Brinkmann, 2015).

Som nevnt tidligere i kapittelet, er det å hoppe fram og tilbake mellom spørsmål i semistrukturerte intervjuer vanlig (Dalen, 2011). Dette erfarte vi da vi underveis i samtlige av intervjuene måtte endre på rekkefølgen på spørsmålene etterhvert som informantene snakket.

Et eksempel på dette er der informanten allerede under spørsmål nummer en svarte på flere spørsmål lengre nede i intervjuguiden. Vi så på dette som en fordel, da vi opplevde at intervjuene forløp mer naturlig. Gjennom alle intervjuene var vi bevisst på å gi gode rom for pauser, slik at informantene skulle få tid til å reflektere rundt spørsmålene (Kvale & Brinkmann, 2012). Dette opplevde vi som svært gunstig da informantene ofte gikk i dybden på tematikken.

De fleste intervjuene ble gjennomført uten avbrytelser, med unntak av ett. Underveis i det første intervjuet i ungdomsenheten måtte vi avslutte fordi det oppstod en situasjon som gjorde at alle miljøterapeutene på enheten måtte bistå. At slike hendelser kunne oppstå underveis, var vi forberedt på i forkant av intervjuene. Til tross for hendelsen som medførte at intervjuet måtte avbrytes midtveis, valgte vi å inkludere datamaterialet vi hadde fått fra det gjeldende intervjuet. Vi anså det datamaterialet som hadde kommet fram i intervjuet til da, som viktig for å besvare problemstillingen. Dette datamaterialet er ikke påvirket av hendelsen som oppstod, slik vi erfarte det.

4.6 Interpretative Phenomenological Analysis

For å analysere datamaterialet valgte vi å benytte oss av Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). Analysemetoden er fenomenologisk og søker kunnskap om den opplevde subjektive livsverden. Vi valgte å benytte oss av IPA fordi vi ønsket å tilegne oss kunnskap om meningsforholdet ved informantenes opplevelser og erfaring av fenomenet. IPA består av seks analytiske steg (Smith, Flowers & Larkin, 2009). Hvordan vi har benyttet oss av denne analysemetoden i arbeidet med å analysere datamaterialet vil vi beskrive i den videre fremstilling.

Steg 1. Gjøre seg kjent med intervjuene

Etter hvert intervju lyttet vi gjennom lydopptakene gjentatte ganger for å gjøre oss godt kjent med datamaterialet. Transkriberingsprosessen startet raskt etter dette, slik at vi hadde intervjuet friskt i minnet mens vi transkriberte. Lydopptakene ble spilt av på iTunes og VLC Mediaplayer, mens teksten ble skrevet inn i et Microsoft Word-dokument underveis. Deretter

lyttet vi gjennom intervjuene mens vi leste gjennom transkripsjonen for å sikre at alt som ble sagt var inkludert. For å unngå gjenkjennelse av informantene valgte vi å ekskludere dialekter og skrev all tekst om til bokmål (Kvale og Brinkmann, 2015).

Vi valgte å dele opp transkriberingsarbeidet, slik at student 1 transkriberte intervjuer som student 2 ledet, og omvendt. Dette gjorde vi for at begge skulle ha like mye kjennskap til alle intervjuene, uavhengig av hvem som ledet intervjuet. Begge studenter lyttet til, og leste gjennom transkripsjon av alle intervjuer. Dette for å være sikre på at det ikke hadde oppstått utilsiktet datareduksjon (Dalen, 2011). Vi utarbeidet et verktøy for å kode transkripsjonene, som vist i tabell 2 under. Dette gjorde vi for å sikre at transkripsjonene samsvarte med hverandre, og for å få med verdifull informasjon knyttet til samtalen.

Tabell 2. Transkripsjonskoder

Kode:	Kodens betydning
F1	Forsker 1 (Foretar intervjuet)
F2	Forsker 2 (Observatør)
I	Informant
X	Uhørbart ord
@	Latter
<@ ord @>	Lattermild tone på ord
-	Avbrutt ord
..	Kort pause (1-2 sekund)
...	Mellomlang pause (2-4 sekund)
.....	Lang pause (over 4 sekund)
?	Spørrende tone
<P ord P>	Lavt stemmeleie
<SIT ord SIT>	Tilgjort stemme
(HOST)	Hoster/ kremer
«ord»	Trykksterkt ord

Steg 2 og 3. Innledende analyse

Hvert ark fra intervjuet ble festet på et nytt ark i størrelse A3, slik at det var plass til å notere på begge sider av selve intervjuarket. I steg to noterte vi ned egne fortolkninger av informantenes utsagn for å avdekke et dypere meningsforhold på venstre side av hvert intervju-ark. Utsagnene ble samtidig knyttet til eksisterende teori og tidligere forskning på høyre side av arket, som steg tre. Hvert intervju ble analysert hver for seg, og begge studenter tok notater fra hvert intervju. Fordi fortolkning opptrer ulikt blant hvert menneske, valgte vi å inkluderes begge fortolkninger ved alle intervjuer for videre analysering (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Steg 4 og 5. Koding av funn

Steg fire ble utført ved at vi plukket ut alle funn fra steg to i hvert intervju, og skrev dem inn i et blankt Word-dokument. Deretter skrev vi dem ut og la dem utover på en stor flate, slik at de kunne flyttes rundt på for å skape sammenheng. Under denne prosessen la vi sammenfallende funn fra det enkelte intervju sammen, slik at det dannet temaer som vist i tabell 3. Steg fem innebærer at man går videre til neste intervju og gjentar prosessen i steg fire. Vi laget temaer av funn til hvert intervju separat. Etter steg fem var ferdig satt vi igjen med fire overordnede hovedtemaer av funn med tilknytning til teori. Hvert intervju hadde noe ulike funn knyttet til temaene. Steg fire og fem ble gjort i samarbeid, ved at vi la ut funn begge forskere hadde oppdaget for å danne temaer. Her oppdaget vi at vi hadde plukket ut mye de samme funnene, og at vi i stor grad hadde fortolket dem tilnærmet likt (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Tabell 3. Analyse, steg 4

Tema	Grovbeskrivelse av funn
Opplevelser og erfaringer:	- Barn som utfører kriminelle handlinger. - Emosjonell påvirkning. - Barn og psykisk helse.

- Rammer:
- Usikkerhet til lovverk.
  - Brukermedvirkning.
  - Bruk av tvangsmidler.
- Terapeutisk arbeid:
- Faglig bevissthet.
    - Relasjon.
  - Ubehag ved bruk av tvang.
- Samfunnsansvar:
- Hva er barnets beste?
  - Tidlig tilknytning og omsorgssvikt.
    - Ungdomsopprør.
-

Steg 6. Presentasjon av funn

I den siste delen av analyseprosessen la vi temaene fra hvert intervju utover en stor overflate for å skape en større sammenheng og danne nye hovedfunn med underpunkter på tvers av intervjuene for videre analyse og diskusjon. Deretter startet vi prosessen ved å skrive analyse og diskusjon av funn. Her utarbeidet vi også utfyllende sitater fra funnene og knyttet dem til teori fra steg tre. De endelige hovedfunnene ble utarbeidet etter flere runder hvor vi omorganiserte funn og diskuterte meningsinnholdet i dem. Steg seks ble utført i samarbeid, fram til vi hadde utarbeidet hovedfunn. Deretter delte vi opp arbeidsmengden, slik at forsker 1 skrev tekst til hovedfunn to, og forsker 2 skrev tekst til hovedfunn en og tre. Etter dette byttet vi tekst og kom med innspill og utfyllende tekst til hverandres avsnitt om funn. Dette for å forsikre oss om at vi hadde kommet fram til en felles forståelse av funnene (Smith, Flowers & Larkin, 2009). Vi var gjennom hele prosessen nøye med at funnene vi utarbeidet var det informantene faktisk hadde formidlet gjennom intervjuene, og sjekket derfor jevnlig at tolkninger og funn var forsvarlig forankret i dette (Larun, 2010).

4.7 Kvalitetssikring og forskningsetiske vurderinger

At datamaterialet som ble samlet inn gjennom vårt forskningsprosjekt var av best mulig kvalitet var avgjørende for at vi skulle komme fram til holdbare resultater av

forskningsprosjektet (Grønmo, 2004). Begrepene som ofte benyttes innenfor kvalitativ forskning i forhold til kvalitetssikring av datamaterialet er troverdighet, bekreftbarhet og overføringsverdi (Dalen, 2011). Disse begrepene for kvalitetssikring har vi også valgt å benytte oss av i vårt forskningsprosjekt.

4.7.1 Troverdighet

Troverdighet innenfor kvalitativ forskning handler om at vi som forskere har redegjort for hvordan datamaterialet gjennom hele forskningsprosessen er innhentet, analysert og presentert på bakgrunn av teoretiske perspektiver, informantenes utsagn og egne fortolkninger av materialet (Thagaard, 2013). For at vår forskning skulle kunne sees på som troverdig, må funnene være basert på faktiske forhold, og ikke skyldes tilfeldigheter eller skjønn. Dette kan vurderes ut fra om vi har utført intervjuene, transkripsjonen av intervjuene og analysen på en nøyaktig og pålitelig måte, slik at det er gjenkjennbart for informantene og i praksisfeltet.

Som nevnt under forforståelse kunne våre egne fordommer og perspektiver på forskningsmaterialet ha vært med på å prege resultatene (Tjora, 2012; Kvale & Brinkmann, 2015). For oss som forskere har det vært viktig under intervjuene å vise stor grad av åpenhet, skape trygghet for informantene og en god atmosfære rundt intervjusituasjonen. Vi har gjennom hele forskningsprosessen hatt fokus på å beskrive alt i forskningspresentasjonen på en så nøyaktig måte som mulig, noe som kan tenkes å styrke forskningens troverdighet (Kvale & Brinkmann, 2015). Det at vi har vært to forskere som har gjennomført, korrekturlest og tolket transkriberingene ser vi også på som en faktor som kan ha bidratt til å styrke troverdigheten i forskningsprosjektet. Dette er fordi faren for feiltolkning på bakgrunn av egne antakelser og erfaringer, generelt er mindre når to ulike mennesker skriver og arbeider sammen (Kvale & Brinkmann, 2012).

For å utelukke eventuelle alvorlige misforståelser som kunne vært avgjørende for utfallene av funnene, valgte vi å gi informantene anledning til å lese gjennom analysen med deres sitater fra intervjuene. Analysenes tilhørende diskusjoner ble imidlertid ikke sendt, da denne utelukkende er et resultat av våre tolkninger av funnene. Informantene hadde ikke mulighet til

å komme med nye eller utdypende utsagn til forskningsprosjektet. Dette fordi erfaringsgrunnlaget til informantene kan ha endret seg i etterkant av intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2015). E-posten som gav informantene anledning til gjennomlesing ble sendt til lederne ved ungdomsenheten og akuttinstitusjonen, som deretter videreformidlet den til informantene (se vedlegg 5). Vi fikk tilbakemelding fra flere av informantene, hvor ingen hadde noe å utsette på vår analyse. At vi valgte å dele analysen med informantene i etterkant av intervjuene, anså vi som en redelig og respektfull handling rettet mot informantene og datamaterialet. Informantene ble gitt anledning til å komme med innspill dersom de opplevde sine utsagn feiltolket, samtidig som vi som forskere formidlet vår rett til å ikke inkludere eventuelle innspill ved uenigheter. Dette er en relativt utradisjonell fremgangsmåte innenfor forskningsstradisjon, likevel vil vi påstå at dette har vært med å øke forskningens transparens både for informantene som deltok i forskningsprosjektet og for leseren i den retning at datamaterialet, slik det er analysert og presentert, stemmer overens med informantenes faktiske opplevelser og erfaringer (Pillow, 2010).

4.7.2 Bekreftbarhet

For at bekræftbarheten i vår forskning kan vurderes som høy må datainnsamlingsprosessen og forskningsmetoden vi har brukt, gi relevante data som svarer på vår problemstilling. Dersom dette ikke hadde vært stemt overens, ville det på et senere tidspunkt kunne ført til at forskningen hadde fremstått som svak (Kvale & Brinkmann, 2015). Intervjuguiden utformet vi slik at spørsmålene hadde ulike tilnærminger til fenomenet og dermed skulle bidra til å gi rike svar på vår problemstilling. Ved å lese og sette oss inn i tidligere forskning og litteratur på feltet, har vi kunnet sammenligne disse funnene med vår egen forskning (Tjora, 2012). For å vurdere bekræftbarheten foretok vi gjennom hele forskningsprosessen omfattende drøftinger av datamaterialet og datainnsamlingen internt, men også sammen med våre veiledere (Grønmo, 2004). Ut fra dette har vi forsøkt å ivareta bekræftbarheten så godt som mulig.

4.7.3 Overførbarhet

Overførbarhet i kvalitative studier omhandler antakelser om at teorien som utvikles gjennom forskningen, kan være nyttig for å forstå lignende situasjoner eller personer. For lesere med kjennskap til fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet, kan overførbarhet også knyttes til at tolkningen av funnene vi har gjort vekker gjenklang hos leserne (Thagaard, 2013). Med

tanke på at vår kvalitative forskning består av et utvalg med syv informanter, vil kunnskapen i begrenset grad kunne gjelde alle miljøterapeuter innenfor feltet. Likevel ser vi det nødvendig å nevne at forskningens hensikt ikke har vært å få overførbare resultater. Imidlertid vil den gi et innblikk i hvilke erfaringer miljøterapeutene har i arbeid med barn som utfører alvorlig kriminalitet, og dermed kanskje være med på å bidra til økt kunnskap og forståelse omkring fenomenet (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.8 Forskningsetiske vurderinger

Det har vært viktig at vi som forskere tok hensyn til og vurderte ulike etiske valg gjennom hele forskningsprosessen. Særlig da vi har vært i direkte kontakt med informanter, og behandlet egeninnsamlet datamateriale (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2010). Før vi startet prosessen med å kontakte ledere som kunne skaffe oss informanter, ble forskningsprosjektet godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) (se vedlegg 3) og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) (se vedlegg 4). Godkjennelsene innebar at prosjektet ble ansett etisk forsvarlig, og at vi gjennom hele prosessen var pliktig til å jobbe i tråd med forskningsetiske retningslinjer pålagt av NSD og KDI (Krumsvik, 2014).

Fordi søknaden til NSD ble innsendt elektronisk via deres nettside, var det også der vi fikk svar på at den var vurdert og godkjent. Nytt fra 2019 er at NSD ikke sender ut kvittering på godkjent prosjekt slik som tidligere år. Søknaden til Kriminalomsorgsdirektoratet foregikk via e-post, hvor vi også fikk tilbakemelding på at forskningsprosjektet var godkjent og at en av ungdomsenhetene hadde anledning til å delta. Godkjennelsen fra KDI inneholdt opplysninger som kunne spore leseren fram til hvilken enhet det gjaldt, samt andre opplysninger som var viktig å anonymisere. For å bevare anonymiteten, ble den godkjente søknaden derfor skrevet ut på papir. Alle ord og setninger som kunne identifisere demografisk tilhørighet for ungdomsenheten ble strøket over med en spritusj. Deretter scannet vi papirene og sendte dem til oss selv på e-post slik at vi kunne legge dem inn som anonymiserte vedlegg. Ved å gjøre det på denne måten, har vi kunnet ivareta kravet til anonymisering og personvern i søknaden uten å redigere den på noe som helst måte (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.8.1 Fritt og informert samtykke

Alle informantene ble i forkant av intervjuene gjort kjent med forskningsprosjektet (Dalen, 2011). De fikk, som nevnt tidligere, tilsendt et informasjonsskriv med samtykkeskjema hvor forskningsprosjektets formål ble gjort rede for, hva det innebar å delta og hvordan datamaterialet kom til å bli brukt i prosjektet (se vedlegg 1). Vi informerte også tydelig om muligheten til å trekke seg fra prosjektet når som helst, uten videre spørsmål fra oss (Kvale & Brinkmann, 2012). I tillegg til skriftlig informasjon via e-post, ble prosjektets formål og problemstilling repetert før intervjuet startet. Dette gjorde vi for å forsikre oss om at informantene hadde forstått hva det ville si å delta i forskningsprosjektet. Alle informantene skrev under samtykkeskjema før intervjuene startet (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.8.2 Konfidensialitet

Ingen andre enn oss to som gjennomførte forskningen har hatt tilgang til lydopptakene og de transkriberte intervjuene under prosjektet. For at informantene skulle oppleve trygghet rundt sin egen anonymitet, ble all informasjon behandlet konfidensielt, omkodet og oppbevart på låsbare enheter i henhold til forskningsetiske retningslinjer (Dalen, 2011; Thagaard, 2013). Fordi denne forskningen er basert på et lite utvalg med ulike dialekter, kunne det vært mulig å gjenkjenne informantenes tilhørighet. Vi valgte derfor å transkribere lydopptakene direkte over til bokmål, slik at det skulle bli vanskeligere å spore teksten tilbake til informantene. Informantene ble også anonymisert i alder, personlige forhold som fremkom under intervjuene, og geografisk lokalisering.

4.8.3 Konsekvenser av å delta

Som forskere var det viktig å ta hensyn til mulige konsekvenser det kunne hatt for informantene å delta i forskningsprosjektet. I kvalitativ forskning er informantene ofte veldig åpne i sine uttalelser, og det kunne derfor vært en fare for at de kom til å si ting de senere ville angre på (Kvale & Brinkmann, 2015). Vi gjentok derfor informasjonen om formålet med forskningsprosjektet og hva informert, frivillig samtykke innebærer i forkant og under selve intervjuet. Et krav for oss som kvalitative forskere var å unngå at informantene ble utsatt for psykisk belastning eller skade som følge av å delta i vår forskning (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2010). På grunnlag av positive tilbakemeldinger fra informantene

i etterkant av intervjuene sammen med egne observasjoner, har vi vurdert det slik at det gjennom vårt forskningsprosjekt ikke har oppstått noen alvorlige konsekvenser, skade eller belastning for informantene.

5. Presentasjon av funn og diskusjon

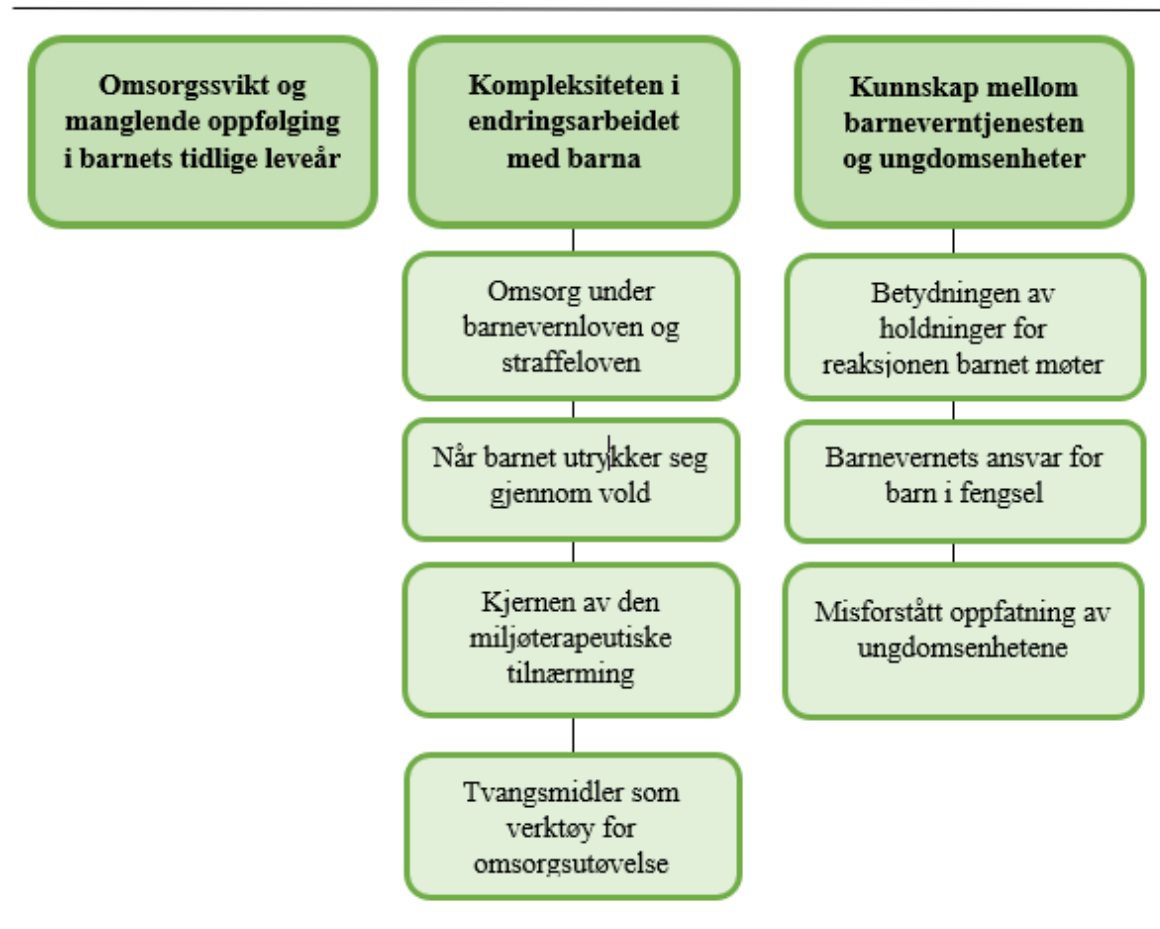
I dette kapitlet presenterer vi funn og analyse. Vi diskuterer deretter funnene i lys av litteratur og empiri. Hovedfunnene vil presenteres separat, hvor sitater illustreres i kursiv. Etter hvert hovedfunn følger et tilhørende avsnitt for diskusjon. Gjennom analysen av datamaterialet, gjorde vi tre hovedfunn hvorav to av funnene har underpunkter. Hovedfunn 1 og 3 belyser et samfunnsperspektiv, mens hovedfunn 2 beskriver erfaringer i det direkte arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

Analysen illustreres i modell 1 på neste side, ved at hovedfunnene er overordnet og underpunktene beskriver de ulike perspektivene i funnet. Forskningsprosjektet har søkt å belyse kompleksiteten ved, og svare på hvilke erfaringer miljøterapeuter ved akuttinstitusjoner og ungdomsenheter har med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

Slik en kan se i FNs barnekonvensjon artikkel 3, pålegger staten både private og profesjonelle voksne mennesker et ansvar for at alle handlinger og avgjørelser som berører barn, skal være til barnets beste (Haugli, 2016). Dette gjenspeiles også i våre funn, som viser at miljøterapeutene i sitt arbeid alltid tar hensyn til dette ved at de søker å ta enhver avgjørelse basert på vurderingen av hensynet til det enkelte barns beste. Fordi akuttinstitusjonen og ungdomsenheten representerer et særskilt omsorgsansvar for sårbare barn som har utført eller utfører alvorlige kriminelle handlinger, vil barnets beste i noen tilfeller også innebære handlinger og avgjørelser som berører grenser, maktbruk, tilsyn og kontroll. Hensynet til barnets beste gjorde seg også synlig i refleksjoner som berører samfunnsaktualitet og hvilken behandling vi kan og bør gi barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. En av miljøterapeutene belyste dette som en grunnleggende verdi slik:

Jeg bare tenker at man må ha barnets beste i fokus gjennom jobben hele tiden og det må vi aldri glemme.

Modell 1, Funn og analyse

Hovedfunn 1, *Omsorgssvikt og manglende oppfølging i barnets tidlige leveår* viser hvordan omsorgssvikt, relasjonsbrudd, traumer og manglende tilknytning, lite til ingen oppfølging fra barnehage/ skole og gjentatt flytting mellom hjem og/ eller barneverninstitusjoner, kan føre til en betydelig økt risiko for at barn utfører alvorlig kriminalitet i tenårene. Funnet viser også at miljøterapeutene opplever manglende fokus på fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet i fagdisipliner og sosialfaglige utdanninger. Vi fant også at det blant miljøterapeutene er en opplevelse av at samfunnets ressurser blir brukt på å gjenopprette barnets skader, fremfor forebyggende arbeid i tidlig barndom.

Hovedfunn 2, *Kompleksiteten av endringsarbeidet med barna* viser hvordan lovverkene oppleves tidvis i konflikt med hverandre og varierende tilpasset barnegruppen. Vi fant også at det oppleves utrygt for miljøterapeutene når barnet uttrykker seg gjennom vold. Samtidig fant

vi at det er denne balansen i den terapeutiske relasjonen hvor man etter tid ser mikroendringer dersom man håndterer barnets handlinger over tid, som oppleves som mest givende og motiverende for å fortsette i yrket. Funnet viser videre at kriminaliteten er forbundet med status og anerkjennelse for barnet, noe som kan være utfordrende i endringsarbeidet. Et vesentlig funn er hvordan holdninger til relasjonen mellom tvangsbruk og omsorg påvirker behandlingen det enkelte barnet mottar i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten.

Hovedfunn 3, Kunnskap mellom barneverntjenesten og ungdomsenheter viser til hvordan varierende kunnskap om barnevern og kriminalomsorg fremtrer blant den enkelte. Vi fant også at miljøterapeutene opplever at samfunnet generelt har for lite kunnskap om ungdomsenhetene, og at denne usikkerheten dette medfører kan skape en misforstått diskusjon rundt barn som soner eller skal sone ved ungdomsenheten. Videre fant vi at tiltak innenfor ettervern kan være vanskelig å oppnå for barn som er straffedømt.

5.1 Omsorgssvikt og manglende oppfølging i tidlig leveår

Under intervjuene framkom det av miljøterapeutenes erfaringer at barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger ofte har erfart svikt i tilknytningen som følge av en vanskelig barndom med omsorgssvikt og/ eller traumer. Slik flere av miljøterapeutene erfarer, er de kriminelle handlingene og etterfølgende bosetting i akuttinstitusjonen eller ved ungdomsenheten ofte en konsekvens av disse ubearbeidede og vanskelige barndomserfaringene. Særlig utrygg tilknytning og grov omsorgssvikt i barnets første leveår oppleves å være en hemmende faktor for endringsarbeidet. Eksempelvis opplever en miljøterapeut ved akuttinstitusjonen at barnets tre første leveår er av avgjørende for barnets forutsetning for å endre handlingsstrategier.

..de som ikke har en trygg tilknytning og fått mottatt omsorg og korreksjoner og lært de basale tingene i alder fra null til tre år og kanskje videre.. de viktigste årene, de tre første leveårene.. hvis det er ting som ikke er på plass der, så er det veldig mye lettere for at ting går gale senere i livet. Det synes jeg vi kan se litt her.

Samtlige miljøterapeuter erfarer at barn med oppvekstvilkår innenfor normalen sjelden blir bosatt i akuttinstitusjoner og/ eller ungdomsenheter. Andelen bli beskrevet som liten, men likevel til stede. Disse blir av en miljøterapeut beskrevet som barn med gode omsorgserfaringer, men som befinner seg i et ungdomsopprør med grenseoverskridende og ukritiske handlinger.

Barn som har dårlige omsorgserfaringer bruker gjerne rusmidler for å få innpass i miljøer som kan være uheldig for barnet, slik en miljøterapeut forteller. Hun opplever rus som en sammensatt problematikk i sammenheng med barnets handlinger. Rusens funksjon er for barnet gjerne en form for selvmedisinering for å regulere egne emosjoner. Samtidig kan bruk av rusmidler lede barnet til å utføre kriminelle handlinger.

..for ofte kommer de jo inn her på grunn av rus, sant. Fordi de har ruset seg mye. Men det ligger mer bak rusen. De sliter kanskje psykisk. At de har opplevd ting som gjør at de ruser seg. Da blir det kanskje feil å sende de direkte på en ren rusbehandling.. Da må de jo ha hjelp til andre ting også.

Flere av miljøterapeutene påpeker viktigheten av profesjonelles kunnskap i alle sektorer som møter barn, for å kunne se faresignaler tidligst mulig og for å kunne følge opp før barnet får for store skader. Det synes som om kjernen i miljøterapeutenes erfaringer omhandler at dersom barnet får hjelp tidlig, kan man i noen tilfeller kanskje unngå at barnets kriminelle handlinger blir så alvorlige senere i barndommen at de må bo på akuttinstitusjoner eller dømmes til soning i ungdomsenheter.

det som kunne vært gjort annerledes er gjerne at hvis noen hadde blitt plukket opp før.. så hadde man kunne tatt fatt på gjerne det som ligger bak de kriminelle handlingene. Og så kommer de til oss også hvis ikke det går så kommer de enda et steg videre, og det er jo hos kriminalomsorgen eller fengselet (...). Så jeg tenker da mye preventivt og tidlig oppdagelse ...

Det blir fremhevet at kunnskap om fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet bør få en vesentlig større plass i utdanninger som kvalifiserer til å arbeide med barn, enn hva som synes å gjelde nå. Slik vi ser det kan disse faktorene bidra til at de mest utsatte barna blir oppdaget tidligere og får bedre tilpasset hjelp. Dette kan igjen medføre at noen av dem unngår å bli ufrivillig bosatt i akuttinstitusjon og ungdomsenheter. Ved ungdomsenheten erfarer også en av miljøterapeutene at det i Norge brukes store ressurser på behandling av traumer og negative, lovbrystende handlinger fremfor forebygging. Slik hun opplever det, settes ressursene inn i feil ende. Ressurser settes inn etter de kriminelle handlinger er begått, fremfor å bruke ressurser på barnet før skadene blir for massive. I denne sammenhengen trekker en miljøterapeut fram hvilken effekt et økt antall miljøterapeuter i skolen kan ha for å forebygge atferdsvansker hos barnet, og mener derfor at det bør ansettes flere miljøterapeuter i skoler på landsbasis.

5.2 Diskusjon

Funnene viser at miljøterapeutene i stor grad har erfaring med at barn som utfører alvorlig kriminelle handlinger er utsatt for omsorgssvikt og traumer i barndommen. Et interessant funn er at deres erfaringer også tyder på at barna de møter i sitt arbeid i for liten grad er observert tidlig av offentlige instanser og at det dermed ikke er satt inn tilstrekkelige hjelpetiltak tidlig. Når omsorgssvikt og traumatiske erfaringer vedvarer over tid, slik det beskrives her, vil barnet kunne preges av utviklingstraumer. Slike traumer kan føre til at barnets hjerne fungerer annerledes i møte med omgivelsene, og at barnet handler irrasjonelt i nåværende omgivelser. Det er imidlertid vesentlig å ta hensyn til at for barnet er dette rasjonelle handlinger på bakgrunn av tidligere traumatiske omgivelser og erfaringer (Jensen; 2016; Nordanger & Braarud, 2017). Funnet samsvarer med tidligere forskning som konkluderer med at omsorgssvikt og traumer er en av de største risikofaktorene for at barn utfører kriminelle handlinger senere i barndommen (Hauge, 2001; Helgeland, 2010; Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Nordanger & Braarud, 2017). Videre tyder funnet på at barnets handlinger og behov for offentlig omsorg i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter oppleves av miljøterapeuter som en direkte konsekvens av langvarig omsorgssvikt, også fra offentlige instanser (Sørland & Kjelsberg, 2009).

Manglende trygg tilknytning og dårlige omsorgsomgivelser er i stor grad forbundet med utvikling av atferdsvansker/ forstyrrelser og lav selvreguleringsevne. Barnet vil da kunne reagere med aggresjon, frykt og impulsive handlinger rettet mot omsorgsgivere i tilsynelatende trygge nye omgivelser. Barn med utviklingstraumer kan også ha større risiko for å utvikle lærevansker og svak konsentrasjon i skole, fordi energien brukes på å orientere seg om eventuelle faresituasjoner som kan oppstå (Snoek, 2002; Nordanger & Braarud, 2017). Moffitt et. al. (2011) fant i sin forskning funn som støtter denne teorien ved at lav selvreguleringsevne medfører risiko for skolerelatert problematikk, som igjen kan føre til avbrutt utdanning. Å arbeide med barnets selvreguleringsevne og motivasjon blir av Patterson et al., (1998) og Hetland et. al., (2014) beskrevet som en avgjørende faktor i barnets liv for å gjenoppta avbrutt utdanning. Utdanning synes å være en vesentlig beskyttelsesfaktor for kriminelle handlinger.

Det kan synes som om noen av miljøterapeutene opplever at å endre barnets handlinger er tilnærmet umulig dersom barnet før fylte tre år har opplevd manglende omsorg, og ikke har lært basale ferdigheter som eksempelvis å skulle skille mellom rett og galt. Dette funnet motstrider transaksjonsmodellens tilnærming til barnets utvikling. Modellen definerer omsorgssvikt og interaksjon i kjernefamilien som en relativt liten risikofaktor i et transaksjons-perspektiv. Den viser at det vil være faktorer utenfor familien som i større grad påvirker hvorfor noen barn utfører alvorlige kriminelle handlinger, og hvorfor noen barns handlinger vedvarer over tid. Anerkjent forskning med utgangspunkt i transaksjonsmodellen peker på at det er påvirkningsforholdet mellom barnet og omgivelsene utenfor familien som er av størst betydning, eksempelvis barnehage, skole, vennsrelasjoner og fritidsarenaer. I så tilfelle vil ikke barnets omsorgserfaringer fra første leveår ha betydelig effekt på barnets senere utvikling og risiko (Patterson et. al., 1998; Piquero, 2008, Sameroff, 2010).

Dersom et barn opplever langvarig omsorgssvikt, vil dette selvsagt være en betydelig risikofaktor. Det finner vi også argumenter for i et transaksjonsperspektiv. Likevel er denne faktoren alene ikke nødvendigvis av betydning for hvordan barnet opptrer senere i livet. Dette kan sees i sammenheng med Brandtzæg et. al., (2014), som hevder at mangelfull tilknytning nødvendigvis ikke må ha noen varig effekt dersom omsorgskvaliteten blir betydelig endret i

barndommen. Forskere argumenterer for at det er summen av de erfaringene barnet får under oppveksten som utgjør risiko for å utføre kriminelle handlinger, ikke omsorgssvikt og traumer alene. Dersom barnets påvirkningsforhold med andre faktorer i omgivelsene endres til positive, eksempelvis ved å få en ny trygg tilknytning, kan dette endre syklusen og fungere som en beskyttelsesfaktor (DeLisi & Vaughn 2013; Baglivio et. al. 2015). Samme tilnærming til barns utvikling og risiko for kriminelle handlinger finner vi også av funnene i ACE-studien. Funnene tyder på at faktorer i barnets miljø, som for eksempel å redusere og forhindre at barn faller ut av skolen, kan være en viktig beskyttelsesfaktor for barnet som hemmer risiko for kriminelle handlinger (Felitti, et al., 1998; Centers for Disease Control and Prevention, 2019).

Til tross for at funnene viser til at de tre første leveårene kan være av stor betydning for barnets videre utvikling, kan skole og barnehage fungere som en beskyttende faktor for at barnet likevel kan utvikle seg adekvat. Dette understrekes også av miljøterapeutene, hvor de forteller at ansatte i barnehage og skole kan være nøkkelpersoner når det gjelder å oppdage og avverge omsorgssvikt. Observasjoner fra ansatte som arbeider med barn kan være viktige informasjonskilder i barnevernets arbeid. Ansatte i barnehage og skole har en lovpålagt plikt til å melde fra når de har grunn til å tro at barnet blir utsatt for omsorgssvikt (Bunkholdt & Kvaran, 2017; Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2018). Slik miljøterapeutene reflekterte over dette, avhenger det i stor grad av at ansatte i barnehage og skole innehar kunnskap og kompetanse om arbeid med barn i risiko. Det vil derfor tenkes at utdannelse som kvalifiserer til å arbeide med barn, i stor eller større grad bør ha fokus på fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet, slik også Helgeland (2010) etterlyser i forbindelse med sin forskning. Bratterud & Emilsen (2013) viser i sin rapport til barnevernsansattes opplevelse av en generell mangel på kunnskap i barnehager om tiltak for barn i risiko. De argumenterer for et behov for økt kunnskap om disse barna for ansatte i barnehager (Bratterud & Emilsen, 2013).

I lys av egne forskningsfunn opplever vi det svært bekymringsfullt at utdanninger som kvalifiserer for arbeid med barn tilsynelatende har lite fokus på barn som utfører alvorlig kriminalitet. Vi vil derfor vise til selvopplevde erfaringer fra eget utdanningsløp som

eksempel. Student 1 har bachelorgrad i pedagogikk, mens student 2 har bachelorgrad som barnehagelærer. Vi erfarte selv at det gjennom disse tre årene på bachelorutdannelsen var tilsynelatende lite eller ingen forelesninger med fokus på barn som utfører alvorlig kriminelle handlinger. Fenomenet ble heller ikke trukket frem som en mulig konsekvens i forelesninger om barn i risiko. I samsvar med miljøterapeutenes erfaringer, vil det kunne tenkes at dersom ansatte i utdanningssektoren hadde mer kunnskap om disse barna, ville et større antall barn i risiko blitt oppdaget tidligere. Økt kunnskap hos voksne profesjonelle kan i lys av et transaksjonsperspektiv bidra til at noen barn får behandling på et tidligere tidspunkt, og kan dermed unngå å havne i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter på grunn av alvorlige kriminelle handlinger (Patterson, et. al, 1998; Sameroff, 2010; Odland, 2018).

Et vesentlig spørsmål her vil på den ene siden være om økt kunnskap om barn som utfører alvorlig kriminalitet i utdanningssektoren vil bidra til at flere barn får hjelp på et tidlig stadium. På den andre siden, om økt bemanning i den enkelte barnehage og skole vil kunne bidra til at flere barn i risiko blir oppdaget tidligere. Stortinget vedtok i mai 2018 en ny bemanningsnorm for ordinære barnehager for å øke kvaliteten på tilbudet. Normen ble iverksatt august 2018, med en implementeringsfase frem til august 2019. Normen innebærer et krav om økt bemanning generelt i barnehagene, og høyere pedagogtetthet enn hva som har vært gjeldende til da (Utdanningsdirektoratet, 2018). Den nye bemanningsnormen vil trolig kunne bidra til at flere barn i risiko blir oppdaget, slik at de som trenger særskilt oppfølging kan få hjelp tidligere. Imidlertid forutsetter dette at det pedagogiske personalet innehar adekvat kunnskap om risikofaktorer som senere kan føre til at barn utfører kriminelle handlinger dersom det skal ha en reell forebyggende effekt.

En av miljøterapeutene viser til en opplevelse av at ressursene settes inn i feil ende, og at det i Norge brukes store ressurser på behandling, fremfor forebygging. Videre argumenterer hun for at det i større grad bør være miljøterapeuter i barnehage og skole, for å kunne forebygge atferdsvansker. Hun mener at dersom ressursene blir brukt på dette, kan faktorene som gjør at barn og unge får vansker senere, og dermed øker risikoen for å utføre kriminelle handlinger, begrenses. Dette kan sees i samsvar med den kjente barnepsykologen Magne Raundalens uttalelser som peker på en uansvarlig politikk i forhold til bemanning i norske barnehager.

Raundalen har lenge argumentert for at minst halvparten av ansatte i barnehager må være utdannet, og peker på hvilken effekt dette kan ha på barnets utvikling og forebyggende arbeid (Sæther, 2018). Miljøterapeutene i vår forskning beskriver også en forståelse av manglende krav til utdannede ansatte i barnehage og skole som et resultat av at samfunnsressursene blir feilprioritert.

Hvordan dette løses er et politisk og økonomisk samfunnsspørsmål. Likevel stiller vi oss undrende til hvorfor det ikke bevilges mer midler til eksempelvis flere utdannede ansatte i barnehager og miljøterapeuter i skolene dersom politikere satser på tidlig innsats, slik det fremkommer av politiske argumenter i medier (Lerøen, 2017; Kaurel, 2018). Ressurser brukt på forebygging kan slik vi ser det, bidra til å redusere utgifter knyttet til avdekking og behandling i barnevern, oppfølging, bosetting, rettsaker, fengselsstraff og ettervern senere i barnets liv.

At økt kunnskap og forebygging fremfor institusjonsopphold og omfattende behandling i ungdomsenheter vil være til det beste for barnet og samfunnet, er rimelig å anta. For skadelidende barn må betydelige ressurser brukes uansett. Det vil uten tvil være til barnets beste at ressursene brukes mer aktivt før skadene blir for massive, fremfor etter at de kriminelle handlingene er begått og barnet må leve med traumenene disse handlingene kan gi.

5.3 Kompleksiteten av endringsarbeidet

Vi fant to overordnede forutsetninger for at akuttinstitusjonen og ungdomsenheten kan behandle barn. For det første må det finnes barn som begår alvorlige kriminelle handlinger, og av den grunn har behov for omfattende miljøterapeutisk behandling. Deretter at barnevernloven og straffeloven er formulert presist slik at de fungerer som gode veiledende styringsdokumenter for bosetting og rammer som sikrer forsvarlig omsorg. Videre fant vi at den miljøterapeutiske tilnærmingen er en kontinuerlig balansegang mellom omsorg og makt, som utfordres ved at barnet ofte uttrykker seg gjennom vold. Slik vi ser det kan det derfor, i noen tilfeller, være nødvendig å bruke tvangsmidler i omsorgsutøvelsen av hensyn til barnets og terapeutens sikkerhet.

5.3.1 Omsorg under barnevernloven og straffeloven

Blant miljøterapeutene var det flere som delte opplevelsen av at lovverket i varierende grad kan tilpasses deres faglige vurdering av hvilke avgjørelser og handlinger under behandlingsforløpet som vil være til barnets beste. En miljøterapeut på akuttinstitusjonen opplever at barnets rettigheter og barnevernets mandat for omsorgsutøvelse, kan være i konflikt i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

Vi blir jo selyfølgelig utfordret av nye rettighetsforskrifter, og noen ganger tenker vi at ungdommens rettigheter går imot det vi tenker er det beste.

Ved ungdomsenheten ble straffelovens tilnærming til barn trukket frem som en utfordring. Slik det blir erfart, synes det å være uheldig at sammenhengen mellom handling og straff forutsetter at den som utførte handlingen ikke er i en modningsprosess, slik et barn er.

Det er problematisk at noe av lovverket (...) til en viss grad er tilpasset voksne innsatte. I forhold til dette med en hendelse og reaksjon da. At reaksjonen kan komme lenge etter hendelsen har vært. Og det er vanskelig for en ungdom å se sammenheng mellom at de vet de har gjort noe galt, og at reaksjonen kommer kanskje noen uker etterpå da. Reaksjonen burde ha kommet raskere slik at det er lettere for ungdommen å se at det er en sammenheng mellom regelbrudd og reaksjon.

Miljøterapeutene erfarer også at noen av barna fengsles mer enn én gang, da gjerne dersom soningen gjelder kortere varetektsfengslinger, og barnet får manglende eller dårlig oppfølging etter løslatelse. En soningstid på seks måneder ble trukket frem som den tiden som trengs for å bedre barnets forutsetninger for en kriminalitetsfri fremtid. Lignende ble også beskrevet ved akuttinstitusjonen hvor noen barn bosettes gjentatte ganger hos dem, ofte som følge av nye kriminelle handlinger utført i andre barneverninstitusjoner med lite tilrettelagt behandling.

Ved flere anledninger kom miljøterapeutene med utsagn som peker på en opplevelse av at den ufrivillige bosettingen i låst enhet i seg selv kan være en faktor med god nedregulerende effekt på barnets atferd. Effekten kan tenkes å være et resultat av tydelige rammer, manglende mulighet for unnvikelse og den nære voksenkontakten barna får som følge av lovverkets føringer. En miljøterapeut ved akuttinstitusjonen beskrev det slik:

Det er mye omsorg i det å stoppe en ungdom med et nei, du får «ikke» gå ut, du får «ikke» lov å ruse deg, vi er bekymret for deg. De er tvungen til å være her, men det er fordi de ikke skal ruse seg igjen eller begå kriminelle handlinger.

5.3.2 Når barnet uttrykker seg gjennom vold

Hvilke erfaringer miljøterapeutene har med å bli utsatt for vold fra barna, ble et samtaleemne i samtlige intervjuer. Miljøterapeutene opplever at slike hendelser påvirker dem emosjonelt, også ved at de må opptre profesjonelt i relasjonen med barnet, uavhengig om de er blitt øvd vold mot dagen før. Vår forståelse er at tross den vanskelige opplevelsen av å bli utsatt for vold, er det nettopp denne balansen i den terapeutiske relasjonen hvor man over tid ser små mikroendringer som oppleves mest givende. Relasjonen synes videre å bære preg av en dynamisk veksling mellom omsorg og grenser. Slik vi ser det, vil denne relasjonen være grunnsteinen for endringsarbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

Flere av miljøterapeutene ved ungdomsenheten opplever at det er lite voldsutøvelse under soningen, sett i lys av barnets omfang av kriminelle handlinger i forkant. Erfaringene knyttes særlig til barn som har vært langvarig under barnevernets omsorg. På akuttinstitusjonen er det delte erfaringer rundt vold og hærverk. Flere opplever at utageringene i noen tilfeller kan komme uten forvarsel, hvor terapeutene da ikke er mentalt forberedt på situasjonen. Særlig én miljøterapeut delte en sterk opplevelse med oss, hvor vedkommende under utagering fra et barn, fryktet for eget og andres liv.

Han slår mot meg og treffer meg i bakhodet.. Også stormer han inn på toalettet og knuser porselenstoialettet, og truer alle sammen [...] Han fikk en ganske spiss kant av toalettet da, så jeg er litt redd for at han skal stabbe meg mens vi går.

Det synes å være en oppfatning blant miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen at det kan oppleves vanskelig å forsvare og å skulle ta fysisk kontroll over barnet for å forhindre ytterligere skade. Slik vi forstår deres erfaringer, kan dette ha sammenheng med en opplevelse av et begrenset mandat og den noe uklare dynamiske relasjonen mellom barnevernloven og rettighetsforskriften.

5.3.3 Kjernen av den miljøterapeutiske tilnærming

Miljøterapeutene deler en oppfatning av at noen barn kan oppleve det å være kriminell som et ettertraktet image, og noe som er forbundet med positive assosiasjoner. Disse barna oppleves likevel som veldig usikre bak fasaden, slik funnene viser. Miljøterapeutene har opplevd flere tilfeller hvor barn skryter på seg handlinger de ikke har utført for å oppnå en type status seg imellom, særlig hvis det er barn som har kjennskap til hverandre fra tidligere. I slike tilfeller erfarer miljøterapeutene at barnet har behov for å opprettholde fasaden overfor jevnaldrende, og de opplever at dette kan påvirke endringsarbeidet i negativ grad.

De «vil» jo være kriminelle sant.. altså helt til de blir tatt. Da er det ikke så stilig lengre .. så det er jo et image de tar på seg, for de er jo egentlig ikke så tøffe når de er her.

Det er flere faktorer som kan påvirke innholdet i endringsarbeidet ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten, særlig fordi flere barn uttrykker et ønske om å fremstå som farlige og kriminelle. Funnene tyder på at forutsetningene for å arbeide mot endring er sammensatt av faglig bevissthet, tilrettelagt materielt miljø, relasjonsarbeid, arbeid med barnets nettverk, kartlegging og strukturerte barnesamtaler. Rådgiver beskriver miljøterapeutisk arbeid slik:

For meg er miljøterapi å bruke omgivelsene, å bruke rommet, bruke miljøet som en arena for vekst. Og hvis man tenker slik må man bruke alt i omgivelsene som en aktør på lik linje med deg selv og ungdommen [...] Som miljøterapeut må du da tilrettelegge miljøet slik at det blir en aktør.

En miljøterapeut ved ungdomsenheten opplever kjernen i endringsarbeid slik:

Vi jobber med å fremheve ressursene den enkelte ungdom har da og prøver å tilrettelegge for det. Og oppmuntre til at de skal ha en så normal hverdag som mulig, med de mulighetene som finnes innenfor gjerdet da. Og særlig mye vektlagt å få de til å gå på skole. Å få kontakt med hjelpeapparatet der ute, oppmuntre til at livet etter soning skal forhåpentligvis gå bedre enn hvordan livet var før de kom inn hit.

Ved ungdomsenheten har miljøterapeutene gode erfaringer med både familieråd og ansvarsgruppemøter hvor barnet selv har en aktiv rolle. Dette skiller seg fra akuttinstitusjonen hvor miljøterapeutene har erfaring med at familieråd ikke har fungert så godt. Familiene til barna som bosettes ved akuttinstitusjonen har gjerne vært så skadelidende i forkant av bosettingen, at fokuset dermed ofte først og fremst har vært å gi barnet og familien en pause fra hverandre. Det kommer fram at familien likevel sjelden melder seg helt ut, noe som sees gjennom et godt samarbeid med institusjonen.

5.3.4 Tvangsmidler som verktøy for omsorgsutøvelse

Når en skal behandle barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, også hvor handlingene utføres mot dem som utøver omsorgen, kan det synes å være nødvendig å ha verktøy som kan ivareta barnet og den voksnes sikkerhet. Flere av miljøterapeutene opplever muligheten for å bruke tvangsmidler som en viktig forutsetning for å kunne skape endring.

Makt og tvang er verktøy som vi bruker for å utøve den omsorgen som er til barnets beste, på best mulig måte.

Slik vi forstår miljøterapeutenes erfaringer, har tvangsmidler en forebyggende funksjon og en sikkerhetsfunksjon ved akutte situasjoner. Flere opplever det å ha tvangsmidler tilgjengelig som en trygghetsfaktor i arbeidsmiljøet. Tvangsmidler som er frihetsbegrensende i form av avgrenset bevegelsesfrihet og begrensning av teknologiske kommunikasjonsmidler beskrives som en rutine og naturlig grensesetting.

Jeg tror at det for noen av ungdommene her er viktig at vi har noen tvangsmidler tilgjengelig som vi kan bruke. Det er en trygghet og ivaretagelse også for andre ungdommer, for i noen situasjoner kan det eskalere veldig fort.

Bruk av tvangsmidler som innebærer fysisk maktbruk overfor barn synes å oppleves ubehagelig for miljøterapeutene. Når det under intervjuene snakkes om denne formen for tvangsmiddelbruk, søkte flere av miljøterapeutene å dreie samtalen over på forebygging gjennom relasjonsbygging og å holde ut med barnets atferd over tid, for å unngå tvangsbruk.

Tvang er noe som skjer i ytterste konsekvens av en situasjon, og man skal strekke seg langt for å unngå tvang. Man må prøve å veksle på å være den som står i konfrontasjon.

Et vesentlig funn var at miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen synes å oppleve muligheten for bruk av tvangsmidler som noe begrenset. For å ivareta egen og andres sikkerhet, har de i flere tilfeller måttet låse inne barn som er i affekt og dermed kan oppleves farlig for miljøet rundt dem. En miljøterapeut ved ungdomsenheten opplever fengselets bruk av tvangsmidler som todelt

Jeg synes jo ikke alltid det er nødvendig. Hvis du bruker god tid og har et avslappende kroppsspråk, så tror jeg man kan unngå mange av disse tvangssituasjonene. Noen ganger kanskje det er nødvendig å ha noen inne på rommet sitt innelåst i noen timer.

Rådgiver reflekterte over hvorfor unnlattelse av tvangsmiddelbruk kan føre til farlige situasjoner. Historien under er hentet fra et ansvarsgruppemøte på en barneverninstitusjon, hvor et barn i forkant av møtet hadde utført alvorlige kriminelle handlinger. På tross av barnets tidligere kriminelle historie ble det likevel ikke visitert før møtet, noe som viste seg å få alvorlige konsekvenser for saksbehandleren, men også for barnet selv.

Det hadde sittet ti stykker rundt bordet, gutten også, inne på et møterom og diskutert fredelig. Plutselig reiser gutten seg, så har han en sokk som han har puttet masse knust glass i .. Også går han bort og dænger til saksbehandleren i hodet med denne sokken [...] Det kan skje fordi det ikke har vært tvangsbruk. Han ble jo varetektsfengslet blant annet på grunn av denne hendelsen.

En miljøterapeut ved akuttinstitusjonen delte med oss opplevelsen av hvordan visitasjoner kan være emosjonelt vanskelig. Vårt inntrykk er at de følelser en slik inngripen kan gi den voksne, kan være noe av grunnen til at bruk av tvangsmidler og maktbruk oppleves så ambivalent.

Vi må jo gjøre det, for vår egen sikkerhet, for de andre ungdommene sin, og for ungdommen selv. Akkurat det der er jo absolutt den kjipeste delen av jobben vår. Fordi det føles jo ikke noe greit.

5.4 Diskusjon

Ut ifra funnene kan en se at kriminalitet for noen barn er forbundet med høy status blant seg selv og deres jevnaldrende. Ønsket om å bli identifisert med den gatestatusen kriminelle handlinger gir i enkelte miljøer, kan være en av motivatorene for barn som utfører kriminalitet

(Bjørgero, 2015). Kriminelle handlinger kan i stor grad også være et uttrykk for at barnet har det vanskelig. Denne forståelsen av barn som utfører alvorlig kriminelle handlinger støttes av tidligere forskning. Flere studier konkluderer med at kriminalitet ofte er en direkte eller indirekte konsekvens av psykiske lidelser eller traumatiske erfaringer (Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Tillart et. al., 2018).

Tidligere forskning tyder i stor grad på at bosetting i sikrede og låsbare institusjonsenheter er forbundet med stor risiko for negativ utvikling og tilbakefall til kriminelle handlinger (NOU 2008:15; Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Reime, 2018. a). Våre funn peker imidlertid på gode erfaringer med låsbare institusjonsenheter for å skape positiv endring, fordi det har en nedregulerende effekt på barnets atferd. Det synes likevel å være en risiko for barnet og miljøterapeuten når lover og politiske retningslinjer oppleves ambivalent, slik det fremkommer av våre funn. På den andre siden ser en av barnevernloven, straffelovene og rettighetsforskriften at hjemlene som regulerer krav til sikkerhet, omsorg og vurdering av barnets beste er formulert presist (Barnevernloven, 1992; Straffegjennomføringsloven, 2002; Rettighetsforskriften, 2011). Paradokset oppstår i kompleksiteten av vurderinger enkeltmennesket står overfor når det skal handles i tråd med lovverket, mandat og politiske retningslinjer i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Når barnets rettigheter tilsier at tvangsmiddelbruk og frihetsbegrensning kan være skadelig, samtidig som dette kan være til barnets beste av hensyn til omsorg og sikkerhet, kan det oppleves konfliktfylt å ta enkelte avgjørelser i arbeidet.

Våre funn tyder på at miljøterapeutene er svært etisk bevisst egen maktposisjon overfor barnet og det ansvaret som ligger hos den profesjonelle voksne til å handle utfra hensynet til barnets beste (Haugli, 2016). Dette kommer særlig frem ved fysisk maktbruk og skjerming fra fellesskap. På tross av denne etiske bevisstheten viser funnene at flere av miljøterapeutene har et ambivalent forhold til å bruke tvangsmidler på barn. Det synes å være større aksept til bruk av tvangsmidler som begrenser barnets frihet enn hva som gjelder ved bruk av fysisk makt. I noen tilfeller beskrives også frihetsbegrensende tvangsmidler som en hverdagslig rutine uten elementer av tvang, fremfor en inngripen og den tvangsmiddelbruken det faktisk er etter lov.

Når det kommer til fysisk maktbruk hvor man gjerne må nedregulere barnet ved å holde dem i fysisk kontroll, vekker dette sterke emosjoner hos miljøterapeutene. Flere miljøterapeuter synes å ha en opplevelse av at fysisk maktbruk kan skade barnet i form av re-traumatisering. At det rører noe essensielt i den voksne å utføre denne tvangen sees først og fremst på som en styrke, fordi det kan tenkes å motvirke uetisk bruk av tvang (Barneombudet, 2015; Reime, 2018. a). Tidligere forskning viser også at tvangsbruk kan være skadelig for barnets utvikling, og bidrar til økt behov for motmakt mot miljøterapeuter og systemets rammer (Ulseth & Tjelflaat, 2013). Samtidig viser egne og tidligere forskningsfunn at bruk av tvangsmidler kan være god omsorg. Det synes derfor at måten tvangsmiddelbruken utføres på kan være viktig både av hensyn til miljøterapeuten og barnet. Vi ser det slik at bruk av tvangsmidler kan være forenlig med traumebevisst omsorg, dersom miljøterapeutens fokus er på å regulere barnet ned, bruke dialog og skape en trygg atmosfære i de situasjoner hvor tvangsmidler benyttes (Nordanger & Braarud, 2017; Reime, 2018. b).

I lys av traumeteori kan den aggresjonen miljøterapeuter konfronteres med i sitt arbeid forstås som at barnet befinner seg utenfor sitt toleransevindue og derfor handler ut fra en indre alarmberedskap. Dette innebærer ofte at barnet uttrykker seg gjennom vold og andre negative handlinger (Jensen, 2016; Nordanger & Braarud, 2017). Funnet viser at miljøterapeutene opplever å bli utsatt for vold i sitt arbeid med disse barna, og at dette påvirker dem emosjonelt. I motsetning til tidligere forskning (Robson, Quayle & Cossar, 2014; Solbakk, Lind Kassah & Borgerød, 2018) som tilsier at emosjonell påvirkning har negative konsekvenser for miljøterapeuter, kan det imidlertid synes som om miljøterapeutene i vår forskning ikke opplever de emosjonelle påvirkningene av å bli utsatt for vold fra barnet som utelukkende negative. Tvert om synes de å oppleve disse påvirkningene som naturlig og beskriver det som typiske kjennetegn for omsorgsgivere generelt. Denne tilnærmingen til egne emosjoner som følge av arbeidet kan være tosidig. Solbakk, Lind Kassah & Borgerød (2018) fant i sin forskning en økt fare for at terapeuter som behandler mennesker med omfattende problematikk innen traumer og voldshandlinger over tid har økt risiko for selv å bli sekundærtraumatisert.

Det er svært viktig å være bevisst sitt menneskesyn og terapeutiske tilnærming til barn som begår alvorlige kriminelle handlinger, hvor man anerkjenner at de færreste barn utfører handlingene av ren ondskap. Barnets handlinger bør heller forstås som en strategi for å komme seg ut av en opplevd truende eller avmektig situasjon, og handlinger som er begått er gjerne begått i affekt ved opplevd urettferdighet (Snoek, 2002; Evang, 2016). At det er en forventet og naturlig del av behandlingsprosessen at barns emosjoner kommer til uttrykk gjennom vold, sees også i tidligere forskning, særlig innen barnevernfeltet (Robson, Quayle & Cossar, 2014; Solbakk, Lind Kassah & Borgerød, 2018). At barnet vil utføre kriminelle handlinger underveis i behandlingsforløpet er noe som bør forventes, men ikke aksepteres (Straffegjennomføringsloven, 2002; Barne- og familiedepartementet, 2005; Abrahamsen, 2014).

Vi fant i vår forskning at dersom kriminelle handlinger blir møtt med reaksjoner og straff, som eksempelvis tvangsmiddelbruk, tap av goder eller lignende, stilles det parallelt store krav til miljøterapeutenes evne til å reparere relasjonen med barnet, og jobbe aktivt med å støtte barnet i å finne andre handlings-strategier. Våre funn viser tydelig en bevisst holdning fra miljøterapeutene til egen rolle i den terapeutiske relasjonen med barn som har relasjonsskader, traumer, eller som av andre grunner har et atferds-uttrykk i vold og truende handlinger av kriminell art. Gjenopprettende prosesser synes å være en del av det relasjonelle arbeidet ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten (NOU 2008:15; Hagen, Silva & Thelle, 2016).

Ved kartlegging og strukturerte samtaler om kriminalitetens konsekvenser, stor grad av positive aktiviteter, aktivt nettverksarbeid, skolegang og jevnlig psykologsamtaler er vår forståelse at miljøterapeutene søker å hemme risikofaktorer og fremme barnets beskyttelsesfaktorer (Skråderud & Sommerfeldt, 2013; Runhovde & Skjevraak, 2018; Mellin-Olsen & Hydle, 2019). I ungdomsenheten vil også et tverrfaglig samarbeid mellom barnevern og kriminalomsorgen være en betydelig beskyttelsesfaktor for barnet ved løslatelse (Horwath & Morrison, 2007). Funnet samsvarer med annen forskning som viser at økt aktivisering i hverdagen kan ha god forebyggende effekt på alle former for kriminalitet fordi det gir barnet mestringsfølelse i eget liv (Bratsberg et. al., 2018). Særlig skolegang antas å være en viktig

beskyttelsesfaktor i et livsløpsperspektiv som kan bidra til å forhindre at barnet blir en gjenganger under kriminalomsorgen i voksen alder (Hetland et. al., 2014; Bunkholdt & Kvaran, 2017).

Tidligere forskningsfunn tyder på at sammensetningen av barnegrupper i institusjoner og ungdomsenheter kan påvirke risikoen for at barnet utfører nye kriminelle handlinger (Pape & Falck, 2003; Abrahamsen, 2014). Miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten erfarer at barn som får dårlig oppfølging etter behandling hos dem ofte faller tilbake til kriminelle handlinger, og blir dermed gjengangere hos dem. Funnet viser at dersom barn som har tilhørt samme negative miljø bosettes sammen, kan dette hemme endringsarbeidet. Samtidig bør man av hensyn til barnekonvensjonen bosette flere barn i samme enhet, for å unngå langvarig og utilsiktet isolasjon (Hydle, 2014; Haugli, 2016). Barn som bor sammen i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten kan også ha positiv effekt på hverandres utvikling, slik miljøterapeutene erfarer det.

For barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger vil det være NIT som har beslutningsmyndigheten ved institusjonsbosetting dersom barnet har behov for langvarig behandling utover opphold i akuttinstitusjoner, eller ved løslatelse fra ungdomsenheten. Helsetilsynets rapport viser imidlertid at NIT ofte har dårlig kjennskap til både barnet og institusjonen, noe som medfører at barnets bosetting og rehabilitering er lite tilrettelagt (Helsetilsynet, 2018). Fra 2016 har det pågått et pilotprosjekt i tre kommuner hvor barneverntjenestene har utvidet myndighet til selv å beslutte bosetting i institusjoner de velger for det enkelte barn. Barnets medbestemmelse er også styrket, fordi barnets selv får velge mellom tre kvalitetssikrede institusjoner som er forhåndsvalgt av barneverntjenesten. Tilbakemeldingene er så langt gode, og erfaringen er at barnets institusjonsopphold er bedre individuelt tilrettelagt, og barnets utvikling er i større grad positiv (Deloitte, 2018).

5.5 Kunnskap i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter

Hovedfunnet utviklet seg ved at det gjennom flere av intervjuene ble reflektert rundt hvilken kunnskap barnevern og kriminalomsorg har om hverandres mandat og praksis, men også

hvilken oppfatning samfunnet har av barnevern og kriminalomsorg. Det ble diskutert hvilke betydninger denne begrensede kunnskapen kan ha for barnet, både av hensyn til bosetting og retten til ettervern.

5.5.1 Holdningers betydning for reaksjonen barnet møter

Akuttinstitusjonen og ungdomsenheten har anledning til å politianmelde straffbare handlinger begått av barn under deres omsorg. Miljøterapeutenes erfaringer viser derimot at ikke alle straffbare handlinger blir politianmeldt. Flere gav uttrykk for en opplevelse av at dette avhenger av hvordan politiske retningslinjer vektlegger holdninger til barns kriminalitet og handlingens alvorlighetsgrad. Blant miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen synes det å være en oppfatning av at politianmeldelse vil være negativt for barnets videre utvikling og behov for beskyttelse.

Miljøterapeut: Det har vel vært to eller tre episoder i løpet av de tretten årene som har blitt politianmeldt på grunn av vold mot ansatte (...) Det er ganske høy terskel for at vi anmelder. Da er det alvorlig.

Forsker: Hva som gjør det?

Miljøterapeut: Jeg er litt usikker, men det er jo fordi man står i en situasjon og det blir jo på en måte forventet at vi skal tåle det.

Videre kan det synes som om holdningene til miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen rundt straffesystemets håndtering av barns kriminalitet, bygger på en usikkerhet i hva dette innebærer for barnet. Slik vi forstår det, kan dette være et resultat av manglende tverretattlig samarbeid og kunnskapsdeling, som skaper usikkerhet til ungdomsenhetens innhold og andre strafferettslige reaksjoner tilpasset barn. Blant annet blir straffesystemet beskrevet som et onde som vil være ødeleggende for barnet som er i krise, slik miljøterapeutene beskriver dem.

De har jo vært i kontakt med politiet de fleste, eller mange av de.. og har kanskje noen sånne små saker på seg. Men det er jo naturlig med alderen og.. at de ikke har vært gjennom det store stygge rettssystemet.

Det fremkom også undrende og positive holdninger til strafferettssystemet for barn. Slik en miljøterapeut ved akuttinstitusjonen erfarer det, oppfattet hun tidligere ungdomsenhetene som et sted med lite rom for omsorg. Denne holdningen endret seg, ifølge miljøterapeuten selv, etter samtaler med barn som tidligere har sonet ved ungdomsenheten.

Jeg har jo aldri vært innenfor kriminalomsorgen eller fengselet, men sånn som jeg vet, i hvert fall nå, om dette ungdomsfengselet så tenker jeg og at der er jo man begynt å tenke litt fletting. Men jeg har jo alltid sett for meg at man er litt hardere når man kommer i fengsel.. da er man forbi kos (...). Men det er vel fordi at jeg ikke har noe erfaring.. men sånn som jeg har hørt.. fra disse som har vært innom ungdomsfengselet og sånt så har jeg jo forstått at der er jo miljøterapeuter og alt mulig.. så der er jo det begynt sånn tenkning om at det kanskje ikke må være så veldig forskjellig.

Rådgiver har også erfaring med lignende holdninger bygget på usikkerhet til straffesystemet i barnevernsinstitusjoner. Han ble etter en stygg voldshendelse rettet mot ham fra et barn han arbeidet med, frarådet av barne-ungdoms- og familieetaten å anmelde forholdet på vegne av institusjonen. Han opplever at den typiske barnevernfaglige forståelsen av barn som utfører alvorlig kriminalitet kan forklares slik:

Hovedargumentet er at man må påregne at det blir begått kriminalitet av disse ungdommene og disse barna fordi det er en del av atferdsuttrykket deres og mandatet til barnevernet er å behandle atferdsforstyrrelsene eller atferdsproblemene. Da vil en politianmeldelse ødelegge den relasjonen som man ellers skaper med de [...] I kriminalomsorgen er det nulltoleranse for politianmeldelse. Så nært som alle må vitne

i retten mot disse ungdommene i hovedforhandlingene. Vi ser jo det at gjennom godt arbeid i relasjonen med ungdommene så greier de å se det rasjonelle i det.

Rådgivers oppfatning av kontrasten mellom å være omsorgsgiver og samtidig være den som vitner i rettsaker mot barnet, synes å gjenspeile seg i erfaringene til miljøterapeutene i ungdomsenheten. En miljøterapeut fortalte at hun opptil flere ganger har måtte vitnet mot barna i rettsaker, og opplevelsen synes å være relativt uproblematisk. Slik miljøterapeutene ved ungdomsenheten erfarer det, synes ikke rapportskrivning og straffende reaksjoner på utageringer og negativ atferd å hemme relasjonen til barnet. Vi oppfatter det som en forståelse av at politianmeldelser som kan medføre videre strafferettslig forfølgelse, ikke oppleves å være i konflikt med det miljøterapeutiske arbeidet eller barnets forutsetning for positiv endring.

5.5.2 Barnevernets ansvar for barn i fengsel

Hvordan fagpersoner i samfunnets instanser rettet mot arbeid med barn forstår fenomenet og hvordan det tverretatlige samarbeidet mellom barneverntjenesten og kriminalomsorgen fungerer, kan være av betydning for ettervernstiltaket barnet får. Slik det fremkommer av intervjuene blir flere av barn bosatt gjentatte ganger ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten. Dette synes spesielt å gjelde på akuttinstitusjonen. Slik en miljøterapeut opplever det, avhenger tilbakefallet i stor grad av hvilket tiltak barnet kommer til etter å ha vært bosatt på institusjonene, og i hvilken grad tiltaket er tilpasset barnet.

Manglende ettervern kan skape store utfordringer for positiv endring, og være en faktor som kan føre til at barnet kommer tilbake til samme negative miljø som før institusjonsplassering. Dersom barnet ikke får tilbud om ettervern som kan hemme risikoen for tilbakefall til negative miljøer, kan dette medføre at barnet må bosettes på nytt i akuttinstitusjonen etter en tid. Særlig én miljøterapeut ved ungdomsenheten delte en historie med oss hvor hun opplevde et fraværende ettervern. Barnevernet ønsket i dette tilfelle ikke gi ettervern fordi barnet ble ansett som for farlig. Søknaden ble dermed avslått. Dette til tross for at alle avslag på søknader om ettervern skal begrunnes med hensynet til barnets beste. Barnet ytret selv et klart

ønske og behov om ettervern, og skrev derfor et eget brev til fylkesmannen hvor avslaget ble påklaget. Først etter pålegg fra fylkesmannen fikk dette barnet ettervern.

Ved flere anledninger viste miljøterapeutene en oppfatning av at manglende økonomi kan være en utløsende faktor til hvorvidt barn i fengsel får ettervern etter løslatelse eller ikke. En miljøterapeut ved ungdomsenheten reflekterer rundt det på følgende måte

det er jo veldig.. med økonomi å gjøre. Kommunen har sikkert mindre penger, og et barn som kommer ut av fengslet kanskje er mye dyrere. De er jo ofte over 18 år og bør klare seg selv. Og da er det lettere å pushe dem over på NAV, også er dem ferdig med noe de kanskje har slitt med i 15 år liksom.

Vår forståelse er at miljøterapeutene gjennomgående erfarer store utfordringer med å etablere et godt ettervern for barnet. I flere tilfeller har de opplevd å måtte presse barneverntjenesten til handling ved å vise til paragrafer i barnevernloven, som presiserer barneverntjenestens ansvarsplikt for barn både under og etter soning. Slik vi ser det, vil det for barn som er ferdig med å sone og som skal ut av ungdomsenheten, være til barnets beste å ha et støtteapparat rundt seg og få ettervern (Stang, 2016).

5.5.3 Misforstått oppfatning av ungdomsenhetene

Hvordan samfunnet oppfatter ungdomsenheten og det miljøterapeutiske arbeidet med barn som fengsles, er et annet vesentlig funn som kom frem av intervjuene. En miljøterapeut ved ungdomsenheten pekte på at både allmennheten og fagpersoner kan for lite om formålet og innholdet i ungdomsenhetene. Dette mener han kan føre til en misforstått diskusjon om fenomenet barn som utfører kriminelle handlinger og de ulike straffereaksjoner tilpasset barn, slik som ungdomsenheter.

Jeg har noen tanker om at det er altfor mange som ikke vet hva et ungdomsfengsel er. Som når det kommer opp i nyhetene så sammenligner de ungdomsfengsel med fengsel, og det blir fullstendig feil synes jeg. For med tanke på hvor mye ressurser det brukes på de her innad og hvor bra det går med de, og hvor.. ja, hvor gode muligheter de har her. Det går ikke an å sammenligne med voksenfengsel i det hele tatt. Så det tenker jeg er en del av diskusjonen. Så hvis folk bare uttaler seg om at barn ikke bør i fengsel og sammenligner det med voksenfengsel så blir den diskusjonen helt feil.

Slik vi forstår miljøterapeutene ved ungdomsenheten, kan det virke som om flere av barna som har sonet ved ungdomsenheten har hatt en positiv livsendring som følge av oppholdet. Dette kommer blant annet frem ved at miljøterapeutene i flere tilfeller har fått positive tilbakemeldinger fra TET, som har noe innsyn og mulighet for oppfølging etter løslatelse. Familie og samarbeidsinstanser har gjerne meldt fra om at barnet har forandret tankemønster og handlingsstrategier til det positive.

5.6 Diskusjon

Som Bjørge (2015) påpeker, er det samfunnets oppgave å fostre gode samfunnsborgere. For å få dette til kreves det samarbeid. For barn som begår kriminelle handlinger og som befinner seg i spenningsfeltet mellom akuttinstitusjon og ungdomsenhet, vil det være nødvendig at etatene samarbeider for å finne løsninger som er til barnets beste. Dette beskrives også i barnevernloven §3-5 (1992), hvor det vises til en forventning om et aktivt samarbeid mellom kriminalomsorgen og barneverntjenesten i møte med barn som utfører kriminelle handlinger. Til tross for dette viser våre funn at samarbeidet utfordres av at barnevernet, og i noen tilfeller kriminalomsorgen, synes å ha for liten kunnskap om hverandres arbeid med disse barna, og hvordan de på best mulig måte kan samarbeide.

I fylkesmennesens tilsynsrapporter om Ida (2016) og Stina (2018) kan en se det kriminelle handlingsforløpet fra start til slutt. Rapportene viser på den ene siden til hvordan barna er utsatt for langvarig og kritikkverdig svikt, særlig av barnevern og psykisk helsevern, før de ble fengslet som konsekvens av alvorlige og gjentatte kriminelle handlinger. På den andre siden kan en se av rapportene at barnevernet har en særskilt krevende oppgave med å gi denne

barnegruppen forsvarlig omsorg når de alvorligste kriminelle handlingene ikke har skjedd enda (Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms, 2016; Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, 2018). Slik det fungerer per i dag, og som vi også finner i våre funn, er det få av handlingene som begås under institusjonsopphold som politianmeldes. Likevel er det allment kjent at barn begår alvorlige handlinger som tyveri, vold, hærverk og trusler på liv og helse mens de bor på institusjoner (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2015. b). På bakgrunn av rapportene stiller vi oss noe undrende til hvorfor miljøterapeuter fortsatt opplever en generell restriktiv holdning til politianmeldelse av barnets kriminelle handlinger.

Dilemmaet berører samtidig behandlingsaspektet generelt i barnevernet, fordi barnet tydelig har behov for omfattende terapeutisk behandling, tydelige grenser og trygge voksne som barnet kan knytte seg til (Barne-ungdoms og familiedirektoratet, 2014; Kvello, 2015). Slik det fremkommer av våre funn er det mulig for miljøterapeutene å skape terapeutiske relasjoner med barnet på tross av at barnets handlinger blir politianmeldt, som medfører at terapeuten må vitne mot barnet i en eventuell rettsak. Barnet kan slik vi forstår det, ved behandling i akuttinstitusjonen få oppfølging av myndighetene gjennom alternative frihetsbegrensende reaksjoner som eksempelvis ungdomsstraff og likevel motta god profesjonell omsorg i trygge omgivelser. Nye lovbrudd kan da, i de fleste tilfeller unngås.

Det kan for barn som har utført kriminelle handlinger ligge mye læring i å motta traumebevisst omsorg, miljøterapi og kognitiv atferdsterapi, slik det også fremkommer i våre funn (Hagen, Silva & Thelle, 2016; Bunkholdt & Kvaran, 2017). Slik vi ser det, vil det være viktig at barnets handlinger blir møtt med en reaksjon som viser barnet at disse handlingene er uakseptable for omgivelsene. På den ene siden må man utfra et utviklings-psykologisk perspektiv anerkjenne at barnet er i en modningsfase som innebærer en annen konsekvenstenkning, impuls kontroll og skyldevne enn voksne har, slik også Fornes (2018) argumenterer for. På den andre siden kan man utfra et rettighetsperspektiv se det slik at gjentatt unnlattelse av å melde fra til myndighetene når barnet utfører alvorlige lovbrudd, strider mot barnekonvensjonens artikkel 3 om hensynet til barnets beste (Haugli, 2016). Barnets rett til omsorg og beskyttelse innebærer også at noen barn må beskyttes fra seg selv (Barneombudet, 2015).

Dersom barnets handlinger ikke får reelle konsekvenser som eksempelvis politianmeldelse, hindrer man politiets arbeid så vel som barnets motivasjon for å endre handlingsstrategier. Med dette perspektivet kan det tenkes at unnlattelse av å politianmelde alvorlige lovbrudd / gjentatte kriminelle handlinger, kan sees som en form for offentlig omsorgssvikt.

Det vil være naturlig å tenke at den manglende kunnskapen miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen har om ungdomsenheten vil kunne skape konsekvenser for barn som bor på akuttinstitusjonen og som risikerer fengselsstraff for sine handlinger. Det vil også være naturlig å tenke at det vil skape konsekvenser for barn som soner i ungdomsenheten og som flyttes gjentatte ganger mellom tiltak og institusjoner etter fengsling, dersom ansatte i ungdomsenheten har lite kunnskap om barnevernet generelt (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. b). Slik det fremkommer av intervjuene ved akuttinstitusjon, kan det virke som at den informasjonen de har om ungdomsenheten er blitt formidlet gjennom samtaler med barn som tidligere har sonet ved ungdomsenheten. Informasjonen miljøterapeutene ved ungdomsenheten har om akuttinstitusjon synes å komme gjennom tilgjengelige saksdokumenter som tilhører de enkelte barna, men også her fra barns fortellinger. Den informasjonen miljøterapeutene får fra samtaler med barn vil selvfølgelig være viktig og av betydning, men det vil likevel tenkes at denne informasjonen vil være ufullstendig. Slik vi ser det, vil det være nødvendig at miljøterapeutene innhenter langt mer informasjon og kunnskap om hverandre for å kunne arbeide best mulig med barna som er i vekselvis kontakt med begge etatene.

Slik det fremkommer av media og blant politikere, har det de siste årene vært jevnlig diskusjoner om hvordan samfunnet på best mulig måte kan ivareta barn som utfører alvorlige straffbare handlinger (Acharki & Mikalsen, 2019). Som nevnt, har det flere ganger blitt diskutert hvor vidt det kan sees som positivt eller negativt at Norge i dag fengsler barn, og har opprettet egne ungdomsenheter for å unngå å bryte barnekonvensjonen (Lohne et. al., 2018). Det blir blant annet konkludert med at fengsling av barn i størst mulig grad bør unngås, og at det heller bør benyttes andre mildere alternativer utenfor straffeapparatet (Dinardi, 2019). Slik en av miljøterapeutene erfarer det, har det i flere tilfeller blitt diskutert om barn som har utført kriminelle handlinger bør få et tilbud tilpasset barnet selv, slik som ungdomsstraff, fremfor å bli fengslet. Slike diskusjoner blir av miljøterapeuten pekt på å være et resultat av samfunnets manglende kunnskap om ungdomsenhetenes innhold og formål, da disse er spesielt tilpasset

barn og lite sammenlignbar med ordinære fengsler. Til tross for at fengsling av barn aldri kan sees på som en positiv suksess i samfunnet slik Hydle & Kristoffersen (2018) argumenterer for, viser funnene at miljøterapeutene har ambivalente tanker rundt dette. Funnene tyder på at i tilfeller hvor rammene i andre insitusjonsformer ikke har vært tydelig nok for barnet, i flere tilfeller har ført til at barnet nærmest gis mulighet til å utføre alvorlige kriminelle handlinger. For den gruppen barn som utfører særs alvorlige kriminelle handlinger kan det antas å være hensiktsmessig og til barnets beste med rammer som gir adgang til å låse dører, begrense barnets tilgang til omgivelser utenfor institusjonen og frata barnet mulighet til å oppsøke negative relasjoner (Barneombudet, 2015). Slik vi forstår det finnes slike rammer i ungdomsenheten. Disse rammene synes også å være tilstede i akuttinstitusjonen, men i noe mindre grad. Blant annet vises det til situasjoner hvor barnet har hatt problemer med å regulere egne følelser, og dermed reagert med så negative og skadelige handlinger at miljøterapeutene har låst dem ut i mangel på adekvate tvangsmidler.

Slik vi forstår rådgivers refleksjoner vil det for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, i noen tilfeller være et behov for å beskytte barnet mot seg selv. Samtidig må man i noen tilfeller verne samfunnet mot barn som begår handlinger av en slik art at det kan skape betydelige skader på personer og gjenstander. Dette samsvarer med Falcks argumenter (2006) som viser at barn som begår kriminelle handlinger kan utgjøre en betydelig risiko for samfunnet, og derfor har behov for beskyttelse fra egne handlinger. Som nevnt tidligere viser funnene i vårt forskningsprosjekt gjort på ungdomsenheten, at behandlingen barnet mottar der synes å skape en reell positiv endring for barnet og virker preventivt som samfunnsvern. Dette kan sees ved at miljøterapeutene erfarer et generelt fravær av voldsutøvelser fra barna under soningen. Slik vi tolker funnene, kan dette tenkes å være et resultat av de rammene som ligger i fengselsstrukturen på ungdomsenheten, kombinert med straffeloven, barnevernloven og barnekonvensjonen.

I forhold til innholdet i ungdomsenheten, forstår vi det slik at fokuset på relasjonsarbeid, tydelige rammer og strukturerte barnesamtaler i endringsarbeidet vil gjøre at ungdomsenheten kan sees på som en pullfaktor for barnet (Bjørgero, 2015). Dette kan også sees i sammenheng med det Bunkholdt & Kvaran (2017) beskriver som beskyttelsesfaktorer for barnet og understrekes av at ungdomsenheten har fått gode tilbakemeldinger fra TET i forbindelse med barnets utvikling etter løslatelse. Til tross for at straff er ment å oppleves av den straffedømte

som et onde (NOU 2008:15), vil det ikke være urimelig å anta at funnene vi har gjort ved ungdomsenheten og akuttinstitusjonen kan tyde på noe annet.

Funnene viser at det å bli ilagt en dom til soning i ungdomsenhet for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, kan sees på som et gode med tanke på positiv atferdsendring. Det vil derfor være vesentlig å anta at dersom samfunnet i større grad hadde økt og korrekt kunnskap om innholdet og formålet i ungdomsenheten, kunne diskusjonene om ungdomsenheter vært mer nyansert. Dette er også noe miljøterapeutene i våre funn reflekterte over. Det kan tenkes å være utfordrende for politikere og beslutningsmyndigheter å skulle vurdere hvorvidt barn har best utbytte av å bo på barneverninstitusjoner med begrenset grad av sikkerhet eller sone i ungdomsenheter med høy grad av sikkerhet, dersom de ikke har kunnskap om hva soning i ungdomsenhet innebærer. Slik vi ser det, har ungdomsenhetene og KDI selv et ansvar for å dele denne kunnskapen eksternt til alle relevante aktører i samfunnet, i mye større grad enn hva som er gjort til nå.

6. Oppsummerende diskusjon og avsluttende kommentarer

I dette kapittelet vil prosjektets funn og analyser oppsummeres. Vi vil presentere dette som tre diskusjoner, ordnet etter problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål. Avslutningsvis viser vi til forskningsprosjektets styrker og svakheter, før vi drøfter mulige implikasjoner for videre forskning og praksis. Forskningsprosjektet er en kvalitativ, fenomenologisk studie med tekststudier og semistrukturerte intervjuer. Fokuset har vært på informantenes subjektive opplevelser av og erfaringer med fenomenet. Datamaterialet er tolket ved bruk av IPA for å gi en forståelse av deres dypere meningsforhold i erfaringer som er gjort i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger (Smith, Flowers & Larkin, 2009; Van Manen, 2016).

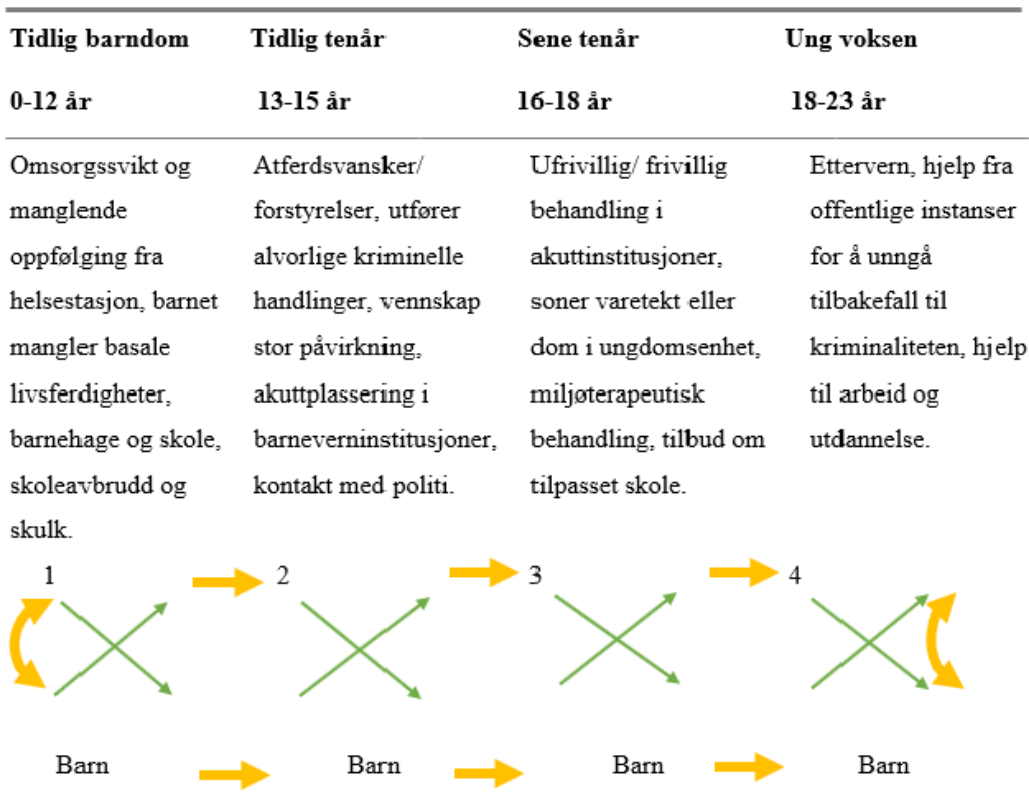
Formålet med forskningsprosjektet har vært å undersøke hvilke erfaringer miljøterapeuter i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter har med barn som utfører kriminelle handlinger. Prosjektets første tilhørende forskningsspørsmål har søkt å svare på hvordan miljøterapeuter i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter kan utøve omsorg, behandling og straff til barnets beste i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Prosjektets andre forskningsspørsmål har søkt å svare på hvordan miljøterapeuter erfarer at samarbeidet mellom dem er, og hvordan barneverntjenesten og kriminalomsorgen ta lærdom av hverandres kunnskap i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

6.1 Miljøterapeuters erfaringer i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger

Forskningsprosjektet har søkt å svare på hvilke erfaringer miljøterapeutene i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter har i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger. Vi har erfart at miljøterapeutene i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten innehar en unik kompetanse om fenomenet, som også belyser kunnskapsrike refleksjoner om forebygging, endring og fremtid for denne barnegruppen. Gjennom forskningsprosjektet gjorde vi tre hovedfunn knyttet til vår problemstilling. Funnene relateres til omsorgssvikt og manglende oppfølging i barnets tidlige leveår, kompleksiteten i endringsarbeidet med barna, og kunnskap mellom barneverntjenesten og ungdomsenheter (som vist i modell 1, side 62). Funnene med sine underpunkter bør sees i sammenheng og kan være av betydning for hvordan miljøterapeutene opptrer i sitt arbeid med barn som er bosatt i akuttinstitusjon eller soner i ungdomsenheten.

For barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger kan transaksjonsmodellen være et verktøy for å se hvilke mulige årsaker som kan ligge bak barnets handlinger. Modellen viser at påvirkningsforholdet mellom barnet og omgivelsene utenfor familien er av stor betydning. Eksempler på disse påvirkningsforhold er barnehage, skole, vennsksapsrelasjoner og fritidsaktiviteter (Patterson et. al, 1998, Sameroff, 2010). Imidlertid viser våre funn at flere av miljøterapeutene erfarer barnets tidlige leveår som en årsak alene til at de fleste barn senere havner i konflikt med loven. Dette fant også Hauge (2001) og Helgeland (2010) i sine studier, hvor det pekes på at barn som begår kriminalitet i meget stor grad har vært utsatt omfattende omsorgssvikt og traumatiske erfaringer. Dersom vi setter egne funn inn i en transaksjonsmodell (Patterson et. al., 1998; Sameroff, 2010; Baglivio et. al. 2015) ser en hvordan alle faktorer i barnets sykluser påvirker og avhenger av hverandre. Transaksjonsmodellen fordrer at barnets gjensidige påvirkning med omgivelsene i syklus 1 vil gi direkte konsekvenser for barnets overgang til syklus 2 og så videre. Man kan da se at forebyggende arbeid på et tidlig stadium kan hemme risiko for at barnet utfører kriminelle handlinger i senere sykluser. Dette vises i modell 2, hvor egne funn er relatert til transaksjonsmodellen for å vise avhengighetsforholdet mellom syklusene i barnets liv slik det fremkommer av våre forskningsfunn.

Modell 2, Funn i et transaksjonsperspektiv (etter Sameroffs modell, 2009. s. 13)

I vår forskning fant vi at miljøterapeutene har erfaring med at flesteparten av barna de møter i akuttinstitusjonen og/ eller i ungdomsenheten har hatt et dårlig utgangspunkt allerede i syklus 1, hvor grunnleggende menneskelige behov ikke har blitt tilstrekkelig dekket. Når skole og barnehage ikke setter inn adekvate tiltak tidlig, kan dette få konsekvenser i form av risiko for negativ utvikling (Baglivio, et. al., 2015). Det kan da tenkes at utfallet vi ser av våre funn i syklus 3 og 4, i de fleste tilfeller kunne være unngått dersom barnet hadde fått bedre tilpasset hjelp og behandling allerede i syklus 1 og 2. Samtidig ser en av modellen at endringsarbeidet med barnet i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten, oppleves svært krevende fordi barnets handlinger gjerne har pågått over tid samtidig som barnet i disse syklusene i stor grad preges av opprør, et ønske om å være med jevnaldrende og identitetsutvikling. Dersom en ser transaksjonsmodellen i et livsløp, vil det tenkes at opphold i akuttinstitusjoner og/ eller ungdomsenheter som tilbyr miljøterapi vil bidra til en positiv endring for barnet (Patterson, et. al., 1998). Om barnet her blir møtt med adekvate reaksjoner på uakseptable handlinger og samtidig anerkjenner de psykologiske og biologiske forhold som ligger bak barnets kriminelle handlinger og aktivt behandler disse, kan man unngå at noen barn senere tilbringer store deler av voksenlivet i fengsel.

Manglende oppfølging og dårlig omsorg over tid kan påvirke hjernen. Dette kan føre til at barnet handler irrasjonelt i nye omgivelser og tar ukritiske livsvalg, noe som kan innebære kriminelle handlinger. Vi anerkjenner samtidig at barnets handlinger kan, for utenforstående, sees som irrasjonelle, men barnets internaliserte stress gjør at barnet selv vil oppleve handlingene som rasjonelle i øyeblikket (Nordanger & Braarud, 2017). Barnets tidligere erfaringer vil i stor grad være preget av utrygghet, svikt, frykt og manglende tillitt til omgivelsene. At noen barn søker å motsette seg omsorgen miljøterapeutene gir i arbeidet slik det blir erfart, er naturlig fordi barnets tidligere erfaringer har lært dem at voksenpersoner ikke representerer trygghet. Barn som i stor grad har hatt lite tilsyn, omsorg, rammer og grenser i oppveksten vil kunne oppleve utrygghet og frykt i møte med rammene som brukes i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter, særlig i inkomstfasen. Dette ble også belyst av miljøterapeutene som beskriver disse faktorene som en utfordrende del av endringsarbeidet.

For barn som befinner seg utenfor sitt toleransevidu eller har det vanskelig generelt, vil det ofte være problematisk å ikke skulle uttrykke sine følelser gjennom aggresjon og andre

voldsomme og tilsynelatende urasjonelle uttrykk (Nordanger & Braarud, 2017). Slik funnene viser, vil aggresjonen hos barnet ofte resultere i at barnet utøver vold og negative handlinger. For at situasjoner hvor barnet utfører voldelige handlinger skal håndteres slik at det er forenlig med hensynet til barnets beste, er det nødvendig at miljøterapeutene har en svært etisk bevissthet til egen maktposisjon overfor barnet og det ansvaret som ligger hos miljøterapeuten (Ulseth & Tjeflaat, 2013; Reime, 2018. b). Det anbefales også at miljøterapeuter i arbeid med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger har en traumebevisst tilnærming til barnet (Hagen, Silva & Thelle, 2016). Dette innebærer at man anerkjenner at barnets kriminelle handlinger sjelden utføres av ren ondskap, heller at det kan være en opplevd nødvendig strategi for barnet i vanskelige situasjoner. I de tilfeller barnet utøver vold eller truende atferd rettet mot andre barn og/ eller miljøterapeuter, kan man bruke tvangsmidler for å regulere ned barnet. Vi fant imidlertid at miljøterapeutene har ambivalente opplevelser av å bruke tvangsmidler i sitt arbeid. Dette kom frem ved at miljøterapeutene generelt viste større aksept til bruk av tvangsmidler som begrenser barnets frihet enn hva som gjelder ved bruk av fysisk makt. Noen gav også uttrykk for en grunnleggende frykt for å skade barnet i form av re-traumatisering dersom det ble utøvd denne type tvang.

Forskning viser at tvangsbruk kan skade barnets utvikling, og at barnet ofte har behov for å utøve motmakt mot miljøterapeuter og systemets rammer (Reime, 2018. a). Annen forskning viser imidlertid at bruk av tvangsmidler i situasjoner hvor det synes nødvendig, kan være god omsorg (Ulseth & Tjeflaat, 2013; Nordanger & Braarud, 2017; Reime, 2018. b). Dette fant også vi i våre funn, hvor samtlige av miljøterapeutene ved ungdomsenheten opplever tvangsmidler som et viktig verktøy for å skape trygg atmosfære, for barnet og for miljøterapeutene. Slik vi ser det, vil en unnlattelse av å bruke tvangsmidler i situasjoner hvor barnet er til fare for seg selv og andre, være uforsvarlig omsorg overfor barnet.

Datamaterialet viser at endringsarbeidet med barn på akuttinstitusjon og ungdomsenheten er komplekst, krevende, givende og endringsskapende på samme tid. Endringsarbeidet synes i stor grad å avhenge av mindre barnegrupper og nær voksentetthet. Særlig ved ungdomsenheten trakk miljøterapeuter frem at en kapasitet på maks fire barn pr. enhet med de

lokaliteter og den bemanningstetthet som gjelder, synes å være avgjørende for å kunne arbeide pedagogisk og psykososialt målrettet med barnets holdning, handling og mestring.

Slik vi tolker datamaterialet opplever miljøterapeutene det utfordrende å arbeide miljøterapeutisk med det enkelte barn innad i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten, og samtidig skulle forebygge nye kriminelle handlinger dersom barnegruppen som bosettes sammen er stor. Erfaringene er at sammensetningen av barn er av betydning for hvorvidt terapeuten kommer i posisjon til barnet, og hvilken påvirkning barna har på hverandre i positiv eller negativ grad. Miljøterapeutene ved ungdomsenheten frykter, slik vi tolker deres utsagn, at flere soningsplasser i eksisterende enheter vil være uheldig for det miljøterapeutiske arbeidet og sikkerheten i enhetene. Når man bosetter store grupper barn sammen med samme type problematikk (kriminelle handlinger) kan dette medføre økt risiko for gjenetablering og rekruttering til kriminelle miljøer (Bjørgero, 2015). Våre funn tyder på at dersom det skulle bli en realitet at det blir opprettet flere fengselsplasser i ungdomsenheter, kan det være mest hensiktsmessig å øke antall ungdomsenheter på landsbasis, fremfor å øke kapasiteten i allerede eksisterende enheter. Flere ungdomsenheter vil gjøre det mulig å ivareta et større antall barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger hvor rammene i barneverninstitusjoner ikke er sikkerhetsmessig gode nok. Samtidig kan soning ved ungdomsenheter og bosetting i barneverninstitusjoner med lignende rammer beskrevet i akuttinstitusjonen brukt i vår forskning, forebygge ny kriminalitet. Dette ser vi også av SaLTo- rapporten (Ludvigsen Kjenn & Bakosgjelten 2019), hvor det i Oslo er store utfordringer med å ivareta den gruppen barn som utfører de alvorligste kriminelle handlinger, under barnevernets omsorg generelt.

6.2 Omsorg, behandling og straff til barnets beste i arbeid med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger

Forskningsprosjektets første forskningsspørsmål har søkt å svare på hvordan miljøterapeuter i akuttinstitusjoner og ungdomsenheter kan utøve omsorg, behandling og straff av hensyn til barnets beste i arbeid med barn som begår alvorlige kriminelle handlinger. Vi fant at flere av miljøterapeutene i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten opplever en tidvis konflikt mellom lovverkene som styrer behandlingsrammene og hensynet til barnets beste. Dette kan tenkes å påvirke den behandlingen barnet får, men også terapeuten selv i sitt arbeid.

Dersom de kriminelle handlingene er alvorlige og/ eller gjentakende kobles barnevern og eventuelt politi inn, noe som i stor grad medfører at barnet bosettes ufrivillig ved en akuttinstitusjon jf. Barnevernloven §4-24, §4-25 eller §4-26 (1992). Dersom barnet har flere politianmeldte handlinger, eller handlingene er så alvorlig at samfunnsvernet slår inn, kan barnet dømmes til fengselsstraff. Denne skal fortrinnsvis sones i en ungdomsenhet jf. straffegjennomføringsloven (2002) og straffeloven (2005). Barn som er bosatt ved akuttinstitusjon eller som soner ved en ungdomsenhet som følge av kriminelle handlinger, vil ha behov for omsorg og adekvat miljøterapeutisk behandling. Når miljøterapeuter i arbeid med disse barna skal utøve den omsorg og behandling som kreves, skal alltid hensynet til barnets beste være i fokus, slik det også fremkommer av våre funn at miljøterapeutene søker å oppnå.

Tilsynsrapporter om enkeltbarn i møte med barnevernet og helsetilsynets landsomfattende rapport av barneverninstitusjoner viser til hvordan manglende medvirkning, bruk av tvangsmidler og makt har ført til at barn kan utføre alvorlige handlinger som gir rettslige konsekvenser (Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms, 2016; Fylkesmannen i Aust og Vest-Agder, 2018; Helsetilsynet, 2019). Samtidig beskrives det i rapportene at tvangsbruk, smale rammer og låsbare enheter kan være god omsorg for noen barn. Nasjonale og internasjonale forskningsfunn viser at tvangsmiddelbruk og frithetsbegrensing kan være skadelig for barnets utvikling (Espinosa, Sorensen & Lopez, 2013; Ulseth & Tjelflaat, 2013; Reime, 2018. a; Tillart et.al., 2018). Til tross for at forskning i stor grad viser til negativ effekt hos barnet ved bruk av tvangsmidler og frithetsbegrensing, viser våre funn at å tilgjengelige tvangsmidler som verktøy skaper trygghet i miljøet, både for terapeuten og for barnet. At miljøterapeutene må forholde seg til lovverket og barnets rettigheter når det synes å motstride hva de vurderer som barnets beste av hensyn til omsorg og sikkerhet, sees på som utfordrende (Haugli, 2016). Dette kommer også frem ved at miljøterapeutene opplever det konfliktylt å skulle ta enkelte avgjørelser i arbeidet, når lover og politiske retningslinjer ikke alltid harmoniserer.

Vi fant at miljøterapeutene har gode erfaringer med låsbare institusjonsenheter, og erfarer at adgangen til å begrense barnets bevegelsesfrihet i seg selv har en nedregulerende effekt på barnets atferd. Samtidig gir lovverkets adgang til å holde barnet igjen på området ufrivillig

gode muligheter til å hjelpe barnet terapeutisk gjennom aktiviteter, skolegang og jevnlig psykologsamtaler. Særlig skolegang blir av miljøterapeutene pekt på å være en viktig beskyttelsesfaktor i et livsløpsperspektiv, noe som kan bidra til å forhindre at barnet blir en gjenganger under kriminalomsorgen i voksen alder (Hetland, et. al., 2014). Vi ser derfor på akuttinstitusjonen og ungdomsenheten med sine rammer og mulighet for tvangsmiddelbruk og adekvat grensesetting som en beskyttende faktor for barnets utvikling. Miljøterapeutene ved ungdomsenheten erfarer samtidig at barnets handlinger i form av vold og trusler er sterkt fraværende under soningen, sammenlignet med barnets handlinger før soning.

Miljøterapeutene opplever at dette er en sammenheng mellom muligheten for bruk av tvangsmidler og tydelige rammer i fengselsstrukturen i ungdomsenheten, kombinert med praksis som hjemles i straffeloven (2005), barnevernloven (1992) og barnekonvensjonen (Barne- og familiedepartementet, 2019).

Vi fant videre at miljøterapeutene, særlig ved akuttinstitusjonen, har ambivalente holdninger knyttet til politianmeldelse til tross for at de ved både akuttinstitusjonen og ungdomsenheten har anledning til å politianmelde straffbare handlinger. Ved ungdomsenheten fant vi at tilnærmet alle kriminelle handlinger blir politianmeldt, mens handlingene ved akuttinstitusjonen sjelden anmeldes. Samtlige av miljøterapeutene ved akuttinstitusjonen synes å dele en oppfatning av at en politianmeldelse kan være negativt for barnets videre utvikling og behov for beskyttelse, noe vi også finner i retningslinjene for anmeldelse av beboere på institusjon (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2015. b). Slik vi forstår det synes det som om holdningene bygger på en usikkerhet til straffesystemet for barn og manglende informasjon om innholdet i straffalternativene. Dette kan være en konsekvens av manglende tverrfaglig samarbeid på et overordnet plan (Horwath & Morrison, 2007). Slik vi ser det vil det være viktig at barn som utfører kriminelle handlinger blir møtt med reaksjon, slik at barnet kan lære at handlingene er uakseptable. Dette kan også sees i sammenheng med barnekonvensjonens artikkel 3 om hensynet til barnets beste (Haugli, 2016). Ved å ikke melde fra til myndighetene når et barn utfører kriminelle handlinger, vil ikke barnet oppleve handlingenes konsekvenser, og det er større risiko for at de vedvarer. Man kan se det slik at barnets beste ikke blir ivaretatt.

Det er imidlertid ikke barneverntjenestens oppgave å beskytte samfunnet mot barn som begår kriminelle handlinger, da det overordnede formålet med barneverntjenesten alltid er å gi barn omsorg og beskyttelse, til barnets beste (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. b). Slik vi ser det, vil det likevel være til barnets beste at barneverntjenesten melder fra dersom et barn begår alvorlige kriminelle handlinger. Barnets rett til omsorg og beskyttelse innebærer også i noen tilfeller, retten til å beskyttes fra egne handlinger dersom disse gir skadelige konsekvenser (Barneombudet, 2015; Haugli, 2016).

6.3 Tverretatlig samarbeid i barnevern og kriminalomsorg: Kunnskap om arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger

Forskningsprosjektets andre og siste forskningsspørsmål har søkt å svare på hvordan miljøterapeutene i barneverntjenesten og kriminalomsorgen erfarer at samarbeidet dem imellom er, og hvordan de kan ta lærdom av hverandres kunnskap i arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger.

For å hjelpe et barn som befinner seg i en vanskelig livssituasjon og for å forhindre at barnet utfører nye kriminelle handlinger, vil det være en forutsetning at alle relevante tjenester samarbeider (Bronstein, 2003; Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. b). Vi fant i vår forskning at miljøterapeutene i akuttinstitusjonen har varierende kunnskap om innholdet og metodebruken i ungdomsenhetene, mens miljøterapeutene i ungdomsenheten har lite kunnskap om akuttinstitusjoner og andre barnevernsinstitusjoners innhold. At det er begrenset kunnskap om andre etaters arbeid med samme brukergruppe, ser vi som dels naturlig, men uheldig. Denne manglende kunnskapen kan tenkes å få betydning for brukergruppen som vekselvis er i kontakt med etatene, særlig for det enkelte barn som bor på akuttinstitusjoner i forkant av soning eller som skal bo på akuttinstitusjon etter løslatelse. Det vil imidlertid være barneverntjenestens første linje (barnets kontaktperson) som er hovedansvarlig for selve oppfølgingen av barnet under og etter soning i ungdomsenheten (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. b). Slik det fremkommer av våre funn er dette samarbeidet svært varierende.

Vi fant også at barneverntjenesten synes å ha begrenset kunnskap om kravet som foreligger til å opprette og aktivt delta i tverretatlig samarbeid for barn som straffefølges, slik det beskrives av miljøterapeuter i ungdomsenheten. Dette stiller vi oss undrende til fordi barneverntjenesten

regnes som en av kriminalomsorgens viktigste samarbeidspartnere når barn gjennomfører soning, for å sikre en god re-integrering i samfunnet. Kriminalomsorgen er svært avhengig av samarbeid med aktuelle aktører som kan tilrettelegge for tiltak både før, under og etter barnets soningsopphold. Dersom ungdomsenheten har lite kunnskap om barneverntjenestens mandat og ansvarsområde, kan dette hemme samarbeidet. På samme måte kan lite kunnskap om straffesystemet for barn få betydning for barneverntjenestens opplevelse av sitt ansvar, så vel som reaksjoner og tiltak for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger (Horwath & Morrison, 2007).

Datamaterialet viser at miljøterapeutene ved ungdomsenheten opplever det utfordrende å få koordinert ettervern etter barnets endte soning, til tross for at barneverntjenesten har et ansvar som blant annet innebærer å vurdere hvilke tiltak og hjelp barnet har behov for etter endt soning. Barnevernloven §1-3 og §3-5 (1992) presiserer at fengsling per definisjon er et barneverntiltak på lik linje med plassering i institusjon fordi barnet regnes for å være i risiko, og befinner seg under offentlig omsorg. Det vil si at barnevernets ansvar ikke uteblir dersom om barnet er involvert i en straffesak, men at barneverntjenesten plikter å samarbeide med aktuelle aktører når dette kan bidra til å løse oppgaver underlagt barnevernloven (Stang & Hydle, 2015; Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. b).

Dersom kunnskapen om ungdomsenhetenes innhold og formål i stor grad forblir en intern kunnskap i kriminalomsorgen, vil det være vanskelig for politikere, samarbeidsaktører og det offentlige samfunn å samarbeide og skape reflekterte diskusjoner om problematikken rundt fengsling av barn og eventuelle utvidelser av tilgang til fengselsplasser. Som nevnt tidligere bør ungdomsenhetene og KDI selv ansvarliggjøres ved å formidle informasjon om ungdomsenhetene utad. Det samme kan synes å gjelde for akuttinstitusjonen, særlig av hensyn til deres gode erfaringer med låsbare dører og smale rammer for denne spesifikke barnegruppen. Det finnes imidlertid langt mer informasjon som formidles utad om akuttarbeid og institusjonsarbeid generelt gjennom barne-, ungdoms og familiedepartementet (Barne- ungdoms og familiedirektoratet, 2015. a) enn hva som er offentlig publisert om ungdomsenhetene.

Slik vi ser det, vil det være lite hensiktsmessig at det diskuteres hvorvidt Norge bør få flere ungdomsenheter eller utvidet plasser i de allerede eksisterende enheter, ettersom det offentlige har manglende kunnskap om kjerneelementene ved ungdomsenhetens formål, arbeidsmetoder og terapeutiske innhold. Et annet moment som vi stiller oss kritisk til, er at politikere og offentlige instanser gjennom diskusjoner søker å ta stilling til hvorvidt det bør etableres en utvidet tilgang til å fengsle barn på tross av at det eksisterer tilnærmet ingen nasjonal forskning gjort i enhetene (Hydle, 2015). Det finnes, så langt vi vet, fortsatt ikke forskning som viser hvilken effekt soning i norske ungdomsenheter har for samfunnsvernet, om den hindrer tilbakefall til kriminalitet for barnet eller om den har en positiv virkning på barnets videre utvikling. I lys av dette anser vi det videre problematisk at det finnes lite statistikk som kan indikere hvorvidt ungdomsenheter er hensiktsmessig når det gjelder å hindre tilbakefall til kriminelle handlinger, til ny akutt plassering, og til ny fengsling som voksen (Pape & Falck, 2003; Hydle & Stang, 2016)

Vi vil likevel slutte oss til våre funn som viser at for barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger, kan det tilbudet og de organisatoriske rammer som finnes i akuttinstitusjonen og ungdomsenheten være positivt for barnets livsutvikling. For miljøterapeutene synes det helt avgjørende å ha tilgjengelige verktøy som ivaretar sikkerhet, slik som tvangsmidler. For noen barn som ikke evner å stoppe egne voldshandlinger og andre handlinger av straffbar karakter i møte med omgivelsene, kan det være til barnets beste at omgivelsene setter tydelige grenser. Slike grenser som eksempelvis bosetting i akuttinstitusjoner og soning i ungdomsenheter, bør imidlertid møte barnet med en traumebevisst tilnærming, og motivere til endring.

6.4 Forskningsprosjektets styrker og begrensinger

Ved at vi har brukt kvalitativ metode i vårt forskningsprosjekt, har det vært en refleksivitet mellom oss som forskere og forskningsarbeidet fordi vi har hatt direkte kontakt med informanter under prosessen med å samle inn data. Informantene har også hatt anledning til å lese gjennom analysen før oppgaven ble ferdigstilt. Dette var en metode for å sikre oss at de sitater og funn vi presenterer og diskuterer samsvarer med meningsforholdet i erfaringene. Vi er innforstått med at vi, både som privatpersoner og fagpersoner, kan ha påvirket og formet prosessen mot den ferdige teksten som er presentert i oppgaven (Dalen, 2011).

Først og fremst ser vi på det som en styrke at vi har vært to studenter med to forskjellige yrkesbakgrunner. Ved at student 1 hadde erfaringer fra feltet fikk vi andre forutsetninger for å lage forskningsspørsmål enn hva vi hadde hatt dersom ingen av oss hadde erfaring knyttet til fenomenet. Samtidig har vi vært bevisst på at dette også kan ha ført til at forskningsspørsmålene ble utformet ut fra forventede svar, noe som kan ha begrenset resultatene. Erfaringene til student 1 kan ha bidratt til en forståelse og bestemt fortolkning av informantenes uttalelser til fenomenet. Imidlertid kunne denne erfaringen ført til en feiltolkning av informantenes uttalelser dersom de i for stor grad ble knyttet til erfaringene til student 1, noe vi i stor grad har unngått ved å være to studenter i prosjektet. En styrke knyttet til dette kan ha vært at student 2 ikke har samme erfaringsgrunnlag og forkunnskapen til feltet, og fortolket derfor informantenes erfaringsutsagn med en annen forforståelse, som ikke var blendet av egne erfaringer i kontakt med fenomenet (Creswell, 2007; Thagaard, 2013). Ved at vi var to studenter i arbeidet med analysen hadde vi mulighet til å diskutere og reflektere over datamaterialet med hverandre. Diskusjonene og refleksjonene resulterte i en grundig og beskrivende analyse, og funnene som er presentert kom frem gjennom en felles fortolkning mellom oss som forskere (Smith, Flowers & Larkin, 2009; Van Manen, 2016). Dette ser vi på som en stor fordel og styrke for forskningsprosjektet.

Vår analyse er følgelig et resultat av fyldige beskrivelser om fenomenet, på bakgrunn av de spørsmål vi stilte fra intervjuguiden (se vedlegg 2). Vår fortolkning av datamaterialet er først og fremst basert på informantenes beskrivelser. Men vi har også vært bevisste på at våre egne erfaringer kan ha formet tolkningen av datamaterialet. Vi har også tatt i betraktning at spørsmål kan ha blitt mistolket av informantene, noe som også kan ha påvirket de beskrivelser som er delt med oss som forskere. Ved at vi var bevisst på dette i prosessen med å utarbeide intervjuguiden, utformet vi spørsmålene så tydelige som mulig, noe som kan tenkes å ha økt troverdigheten i forskningen (Kvale & Brinkmann, 2015).

Fordi masteroppgaven er et kvalitativt forskningsprosjekt kan det ha oppstått noen begrensinger i forhold til at vi som forskere kan med vår tilstedeværelse og fremtreden ha påvirket hva informantene valgte å dele med oss under intervjuene (Thagaard, 2013; Van Manen, 2016). Om en annen forsker hadde benyttet samme intervjuguide og samme informanter, ville denne forskeren nødvendigvis ikke fått det samme datamaterialet som det vi

har fått. Dette avhenger av hvordan spørsmålene ble stilt, hvordan vi opptrådte som intervjuere og hvordan vi har tolket datamaterialet. Ikke minst avhenger vårt datamateriale og analyse av hva informantene valgte å dele med oss under intervjuet. Hvor mye informantene deler av sine erfaringer og opplevelser, avhenger av tillitsforholdet forskeren oppnår (Kvale & Brinkmann, 2012).

Fordi studien består av datamateriale innhentet fra syv informanter, og fordi analysen er basert på informantenes subjektive erfaringer med fenomenet, kan vi ikke si at den er representativ for alle akuttinstitusjoner og ungdomsenheter i Norge. Overførbarheten må dermed regnes som begrenset. Dette er heller ikke formålet med kvalitativ forskning, og det har derfor ikke vært et mål for oss i dette prosjektet (Kvale & Brinkmann, 2012). Likevel vil vi argumentere for at funnene vi har innhentet gjennom forskningsprosjektet kan gi en økt generell kunnskap om hvilke erfaringer miljøterapeuter har i sitt profesjonelle møte med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger fordi det finnes et begrenset antall slike enheter i Norge.

Fordi studien har fulgt et fenomenologisk vitenskapsteoretisk perspektiv og søkt en beskrivende analyse fra rike data fra hvert intervju, har vi bevisst begrenset utvalget vårt til syv informanter (Thagaard, 2013). Vi så på det som betydningsfullt at hver informant bidro med betydningsfull data fremfor at antallet var stort. Dette fordi et høyt antall informanter kan gi en større risiko for dårlig vitenskapelig kvalitet av subjektive verdensbeskrivelser, enn hva et lavt antall informanter gjør (Malterud, 2011). Fordi saksbehandlere (barnets kontaktperson) i barneverntjenesten har et overordnet ansvar for barn både i ungdomsenheten, akuttinstitusjonen og ved ettervern, vil disse være et viktig samarbeidsledd som kan gi vesentlige perspektiver på fenomenet. Av hensyn til risikoen for dårlig vitenskapelig kvalitet og vanskeligheter ved å analysere i en helhet som danner relevante funn, valgte vi å utelate saksbehandlere fra vårt forskningsprosjekt. Dette kan ha påvirket prosjektet i den grad at funn som beskriver samarbeid med barneverntjenesten alene er belyst gjennom en samarbeidspart. Dette kan sees som en begrensende faktor for forskningsprosjektets funn og omfang.

En faktor som kan ha vært med å styrke forskningsprosjektet er at vi valgte å intervju informantene hver for seg, fremfor å gjennomføre gruppeintervjuer. Ved å ha enkeltintervjuer

kunne informantene uttrykke seg fritt, uten å bli påvirket av andre informanter (Thagaard, 2013). Ved at vi var to som var til stede under intervjuene, kunne eventuelle avvik fra oppsatte temaer eller ledende spørsmål bli observert eller korrigert. Selv om vi under transkriberingen valgte å dele opp arbeidet, lyttet begge til og leste gjennom transkripsjonene av alle intervjuene. Dette gjorde vi for å være sikre på at det ikke hadde oppstått utilsiktet datareduksjon og for å sikre at transkripsjonene samsvarte med hverandres. På denne måten opplevde vi det fordelaktig at vi var to, og troverdigheten av analysen som styrket (Dalen, 2011).

6.5 Implikasjoner for videre forskning

Det finnes, i tillegg til nasjonal forskning, mye internasjonal forskning på fenomenet barn som utfører alvorlig kriminalitet. Noen av de internasjonale funnene vil imidlertid ha begrenset overføringsverdi til den norske strafferettslige modellen for barn og kriminalitet under barnevernet og kriminalomsorgens mandat. Dette fordi straffesystemet og ulike straffereaksjoner for denne gruppen i Norge kan være ulik andre lands straffesystemer og tiltak, særlig i land utenfor Norden (Lappi- Säppälä & Storgaard, 2014). Konsekvensene av straffbare handlinger vil variere mellom land selv om de kriminelle handlingene som begås i stor grad er de samme. Det synes derfor å være behov for mer nasjonal forskning både av kvalitativ og kvantitativ metode knyttet til denne barnegruppen i barneverninstitusjoner og ungdomsenheter. Nasjonale funn og vitenskapelige artikler om fenomenet viser et behov for økt forskning som ser på erfaringer både fra et barnevernsperspektiv og et strafferettslig perspektiv. Våre funn viser at det i dag fortsatt kan være for liten kunnskap om hva ungdomsenheter er, og hvordan dette skiller seg fra ordinære fengselsavdelinger. Dette selv etter at ungdomsenhetene har eksistert 10 år i Norge, og artikler som viser enhetene fra innsiden har blitt publisert (Hydly & Stang, 2015; Røren, 2017; Mellin- Olsen & Hydly, 2019). Slik vi ser det, kan manglende forskning og kunnskap få betydning for holdninger til politianmeldelser av barn under barnevernets omsorg, og forsterke fordommer om at dette vil skade barnets utvikling. Da våre funn peker på et svært varierende samarbeid mellom barnevern og kriminalomsorg i omfang, oppfølging og kunnskap bør det også forskes vesentlig mer på det lovpålagte samarbeidet mellom disse.

Funnene i forskningsprosjektet har vist at erfaringene miljøterapeuter har fra det daglige arbeidet med barn som utfører alvorlige kriminelle handlinger er komplekst, og at lovverkene til en viss grad oppleves å være motstridende av hensyn til omsorgsmandat og barnets rettigheter. Særlig i akuttinstitusjonen ble dette trukket fram ved bruk av tvangsmidler for å ivareta sikkerhet. Videre fant vi at det ved ungdomsenheten er en mer avklart holdning til tvangsbruk som en forutsetning for å ivareta det enkelte barn og ansatte. Ved akuttinstitusjonen og ungdomsenheten kommer det frem at miljøterapeutisk arbeid er en stor del av hverdagen. Dette ser man at fungerer for barnet ved man over tid kan skape positive endringer. Erfaringene ved akuttinstitusjonen og ungdomsenhetene tilsier at endringsarbeidet, hensynet til barnets beste og sikkerheten avhenger av mindre barnegrupper (Skårderud & Sommerfeldt, 2013; Bath, 2018). På bakgrunn av våre funn, anser vi det uheldig dersom flere barn blir bosatt i samme enhet, fremfor å bygge ut nye enheter med maks fire til seks barn. Dersom vi trekker frem utviklingen i Danmark og Sverige, hvor barn fengsles under barnevernets omsorg i sikrede institusjoner, ser man at antallet fengslinger har økt og at barnegruppene er blitt betydelig større (Lappi- Säppälä & Storgaard, 2014; Mellin- Olsen & Hydle, 2019). Før det tas en beslutning omkring hvorvidt antall plasser i allerede eksisterende ungdomsenheter skal økes, eller om det skal opprettes nye ungdomsenheter, kan det ut fra vårt forskningsprosjekt synes som en nødvendighet med mer forskning på hvor vidt antallet barn i ungdomsenheten er av betydning for endringsarbeidet.

Fordi forskningsprosjektet er forholdsvis lite og datamaterialet består av syv informanter, kan det være nødvendig med flere studier utført med flere informanter og en annen tilnærming, eksempelvis kvantitativ metode eller mixed methods. Dette for å kunne si noe om hvilken effekt akuttinstitusjoner og ungdomsenheter kan ha for barnet, men også for å si noe signifikant og generaliserbart om fenomenet (Creswell, 2007). På den andre siden finnes det bare to ungdomsenheter i Norge med totalt åtte plasser, og et mindre antall akuttinstitusjoner med like smale rammer og grad av sikkerhet (Hydle & Stang, 2016; Falkanger & Ervik, 2017; Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, 2019. a). Derfor kan det tenkes at funnene kan gi kunnskap som kan være gjenkjennbart også i de andre enhetene av samme type.

Det kunne vært nyttig å gjennomføre en større nasjonal studie som ser på erfaringene med forebyggende og behandlende arbeid i barnehager, skoler, barneverninstitusjoner,

ungdomsenheter, politi, barneverntjenesten, barnehager og skoler i arbeidet med barn som utfører alvorlig kriminelle handlinger. Det bør også lages mer tilspisset og nøyaktig statistikk over barn som soner i ungdomsenheter, lengde på soning, tiltak og eventuelle tilbakefall i voksen alder enn hva som foreligger i dag. Dette har blant annet Stang & Hydle (2015) etterlyst i sin evalueringsrapport av ungdomsenheten Vest. Samtidig bør en slik oversikt også lages når det gjelder barn som er i bosatt i akutt- og behandlingsinstitusjoner på bakgrunn av kriminelle handlinger.

Forskningsprosjektet har vist at informantene, i likhet med Hauges argumenter (2001), erfarer at mennesker som skal arbeide med barn har et behov for økt kunnskap om barn som utfører kriminelle handlinger og årsakene som ligger bak. For å øke denne kunnskapen, uttalte miljøterapeutene at utdanningsinstitusjoner som kvalifiserer for arbeid med barn bør ha mer fokus på tematikken. På bakgrunn av dette, vil det være nyttig dersom høgskoler og universiteter i større grad inkluderer kunnskap om sårbare barn, familier i risiko, stress, traumer og kriminalitet i læreplanene. Det bør skrives artikler og lærebøker om tematikken barn som utfører kriminelle handlinger, som er tilpasset de ulike utdanningene slik at denne profesjonskunnskapen kan implementeres i større grad i høyere utdanninger.

7. Referanseliste

- Aass, H. P. & Ergo, T. (2016, 09. mars). «Glassjenta»: Ida (17) dømt til fengsel. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/OmwV/Glassjenta-Ida-17-domt-til-fengsel>.
- Abrahamsen, S. (2014). *Risk Factors for Criminal Behavior. A Biopsychosocial Study* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo.
- Acharki, F. & Mikalsen, S. K. (2019, 30. januar). Politiet er maktesløse i møte med unge voldsutøvere. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/politiet-er-makteslose-i-mote-med-unge-voldsutovere-1.14405374>
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D. & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(3), 174–186.
- Anstorp, T., & Benum, K. (2014). *Traumebehandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Archard, D. (2004). *Children: Rights and childhood* (2. ed.). London: Routledge.
- Arnesen, S. (2014). *Barn som begår kriminelle handlinger. Forholdet mellom straff og barnevern* (Masteroppgave). Universitetet i Oslo
- Baglivio, M. T., Wolff, K. T., Piquero, A. R. & Epps, N. (2015). The Relationship between Adverse Childhood Experiences (ACE) and Juvenile Offending Trajectories in a Juvenile Offender Sample. *Journal of criminal justice*, 43(3), 11-34.
- Barne- og familiedepartementet (2004, 04. mars). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Barne- og familiedepartementet (2017). *Barns medvirkning under barnevernets saksbehandling*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/bld/sak/barns-medvirkning-under-barnevernets-saksbehandling/id2563853/>

- Barne- og familiedepartementet (2019). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>
- Barne- og familiedepartementet. (2005, 11. april). *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten. (Q24/2005)*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011, 22.06). *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år (Q13/2011)*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2011/rundskriv_tiltak_barnevernsloven.pdf
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2014). *Akuttarbeid i kommunalt barnevern*. Hentet fra https://www.bufdir.no/Global/nbbf/Barnevern/Akuttarbeid_kommunalt_barnevern.pdf
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2015. a). *Faglig veileder for akuttarbeidet i institusjoner og beredskapshjem*. Hentet fra: https://www.bufdir.no/Global/Fagveil_Akuttarbeidet_institusjon_beredskapshjem.pdf
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2018, 09. august). *Melde fra til barnevernet- offentlig ansatt*. Hentet fra https://www.bufdir.no/Barnevern/Melde_fra_til_barnevernet/Melde_fra_til_barnevernet__offentlig
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2019, mai. a). *Barnevernsinstitusjoner- oversikt*. Hentet fra: <https://www.bufdir.no/Barnevernsinstitusjoner/>
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. (2014). *Familieråd i akuttarbeid*. Hentet fra: https://www.bufdir.no/Global/Familierad_i_akuttarbeid_Brosjyre_2014.pdf
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. (2015. b). *Anmeldelse av beboere*. Hentet fra: https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/Anmeldelse_av_beboere/
- Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. (2019, 29. januar. b). *Barnevernstjenesten og andre etater- ulike roller og ansvar*. Hentet fra https://www.bufdir.no/nn/Barnevern/Fagstotte/Barnevernets_ansvar_for_barn_som_begar_str

affbare_handlinger/Samarbeid_og_ansvarsfordeling_mellom_barnevernstjenesten_og_andre_etater/Barnevernstjenesten_og_andre_etater___ulike_roller_og_ansvar/

- Barneombudet (2015). *Grenseløs omsorg. Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern* (Barneombudets fagrapport 2015). Hentet fra http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2015/08/Rap.Grensel_omsorg_2015_enkeltsider.pdf
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Basanta, J. L., Fariña, F. & Arce, R. (2017). Risk-need-responsivity model: Contrasting criminogenic and non criminogenic needs in high and low risk juvenile offenders. *Children and Youth Services Review*, 85, 137- 142.
- Bath, H. (2018). The Three Pillars of Trauma-Informed Care; Healing in the Other 23 Hours. *Reclaiming Children and Youth*, 17(3), 5-11.
- Bjørger, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2014). *Mikroseperasjoner*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bratsberg, B., Hernæs, Ø., Markussen, S., Raaum, O. & Røed, K. (2018). Welfare Activation and Youth Crime. *Review of Economics and Statistics*, 11(02). DOI: https://doi-org.pva.uib.no/10.1162/rest_a_00787
- Bratterud, Å. & Emilsen, K. (2013). *Barnehagen som barneverntiltak: Samarbeid mellom barnehage og barneverntjeneste*. (NTNU Rapport 23/ 2013). Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/10293/5ac928e2-8432-48cb-9010-e36184e9650c>
- Bronstein, L. R. (2003). A Model for Interdisciplinary Collaboration. *Social work*, 48(3), 297-306. DOI: 10.1093/sw/48.3.297
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2017). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2017). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Gyldendal Akademisk.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2019, 09. Mai) *Violence Prevention..* Hentet fra <https://www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/acestudy/index.html>

- Christiansen, Ø. (2015) *Hjelpetiltak i barnevernet- En kunnskapsstatus*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra:
https://www.bufdir.no/Global/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design* (2. edt). California: Sage Publications.
- Dale, G. (2006). *Fra konflikt til samarbeid*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene (2010). *Veiledning for forskningsetiske og vitenskapelig vurdering av kvalitative forskningsprosjekt innen medisin og helsefag*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- DeLisi, M. & Vaughn, M. G. (2013). Foundation for a temperament-based theory of antisocial behavior and criminal justice system involvement. *Journal of Criminal Justice*, 42(1), 10-25. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.11.001>
- Deloitte. (2018). *Følgeevaluering av forsøk med ny ansvarsdeling mellom stat og kommune på barnevernområdet* (Tredje delrapport). Hentet fra
https://www.regjeringen.no/contentassets/085414878e6044d3ab9056c413d23c34/endelig-delrapport-3_evaluering-av-forsok-med-ny-ansvarsfordeling-pa-barnevernomradet.pdf
- Dinardi, C. (2019, 08. februar). Barn bak lås og slå- en billig løsning på et kostbart problem. *Verdens gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/XwX27n/barn-bak-laas-og-slaa-en-billig-loesning-paa-et-kostbart-problem>
- Eie, B. (2017). *På jobb med barn som kan drepe*. (Masteroppgave). Universitet i Stavanger.
- Enell, S., Gruber, S. & Vogel, M. A. (2018) *Kontrolleade unga: tvångspraktiker på institution*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Enzmann, D., Haen, I. M., Killias, M., Junger-Tas, J., Steketee, M. & Gruszczynska, B. (2010). Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the second International self-report delinquency study in the context of police and victimization data. *European Journal of Criminology*, 7(2), 159-184. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1177/1477370809358018>

- Espinosa, E. M., Sorensen, J. R. & Lopez, M. A. (2013). Youth Pathways to Placement: The Influence of Gender, Mental Health Need and Trauma on Confinement in the Juvenile Justice System. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 1824-1836. DOI: 10.1007/s10964-013-9981-x
- Evang, A. (2016). Barnehuset - med voldsberørte barn i sentrum. I H. Haavind, & H. Øvreeide, *Barn og unge i psykoterapi* (2. utg.). (ss. 58-91). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Falck, S. (2002). *Mellom straff og behandling*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Falck, S. (2006). *Mellom straff og behandling: tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Falkanger, T. & Ervik, H. F. (2016). *Barnevernets akuttinstitusjon for ungdom*. (Besøksrapport). Hentet fra <https://www.sivilombudsmannen.no/wp-content/uploads/2017/04/Bes%C3%B8ksrapport-Barnevernets-akuttinstitusjon-for-ungdom-nettversjon.pdf>
- Falkanger, T. & Ervik, H. F. (2017). *Ullersmo fengsel, Ungdomsenheten Øst*. (Besøksrapport). Hentet fra <https://www.sivilombudsmannen.no/wp-content/uploads/2017/06/Ungdomsenhet-%C3%B8st-bes%C3%B8ksrapport-juni-2017.pdf>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V. & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245-258. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Fornes, I. (2018). *Straff av barn. Frihetsstraffene og alternativene* (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen.
- Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder (2018). *Historien om Stina*. (Tilsynsrapport). Hentet fra <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/8e9bca4a5f3646ed864560e0b95ec6f6/historien-om-stina---rapport-etter-fylkesmannens-tilsyn.pdf>
- Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms. (2016). «*Dei forsto meg ikkje*». (Tilsynsrapport). Hentet fra <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/21c2006e3f3d45918321c006a5a370e7/dei-forsto-meg-ikkje---tilsynsrapport.pdf>

- Gamst, K. M. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gundhus, H. I., Egge, M., Strype, J. & Myhrer, T. G. (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet?: evaluering av Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)*. (PHS Forskning 2008:4). Politihøgskolen. Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/175054/sltrapport.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hagen, M. B., Silva, A. B. & Thelle, M. I. (2016). *Traumebevisst omsorg i psykisk helsearbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, R. (2001). *Kriminalitetens årsaker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugli, T. (2016). Hensynet til barnets beste. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt, & K. Sandberg, *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*. (3 utg.). (ss. 51- 73). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Helgeland, I. M. (2010). What works? A 15-year follow-up study of 85 young people with serious behavioral problems. *Children and Youth Services Review*. 32(3), 423-429. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.10.015>
- Helsetilsynet. (2018). *Rapport fra tilsyn med Nasjonalt inntaksteam i Bufetat 2017*. (Tilsynsrapport). Hentet fra <https://www.helsetilsynet.no/tilsyn/tilsynsrapporter/hordaland/2017/bufetat-tilsyn-med-nasjonalt-inntaksteam-2017/>
- Helsetilsynet. (2019). «Barnas hjem. Voksnes ansvar» *Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernsinstitusjoner i 2018*. (Tilsynsrapport). Hentet fra https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynetrapport3_2019.pdf
- Henriksen, A.-K. (2017). Confined to care: Girls' gendered vulnerabilities in Secure Institutions. *Gender & Society*, 31(5), 677- 698. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1177/0891243217726968>
- Hetland, H., Iversen, A. C., Eikeland, O. J. & Manger, T. (2014). Former welfare clients in prison: education and self-reported learning problems. *European Journal of Social Work*, 18(2), 198-210. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1080/13691457.2014.897219>

- Horwath, J. & Morrison, T. (2007). Collaboration, integration and change in children's services: Critical issues and key ingredients. *Child Abuse & Neglect: The international journal*, 31(1), 55-69. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.01.007>
- Hydle, I. (2014). *Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel- delrapport 1*. (NOVA Rapport nr. 11/2014). Hentet fra <https://evalueringsportalen.no/evaluering/evaluering-av-proveprosjekte-med-ungdomsenheten-og-det-tverretatlige-teamet-ved-bjorgvin-fengsel-delrapport-1/Ungdomsenheten-tverretatlige-teamet-Bj%C3%B8rgvin-Fengsle-Rapp-11-14.pdf/@@inline>
- Hydle, I. (2015). *Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel- delrapport 2*. (NOVA Rapport nr. 11/2015). Hentet fra http://www.oppikrim.no/Documents/Oppikrim/Dokument/Ungdomseining/151109_Evaluering%202_Ungdomsenheten.pdf
- Hydle, I., & Kristoffersen, L.B. (2018). *Kan "Glassjenta" vise vei til nødvendige forvaltningsreformer i Norge?* I W. Schönfelder, S. T. Andersen. & A. A. Kane, *Handlingsrom i barnevernet*. (ss. 207-232). Bergen: Fagbokforlaget
- Hydle, I., & Stang, E. G. (2016). *Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel- en forskningsbasert evaluering*. (NOVA Rapport nr. 1/2016). Hentet fra <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/10/Ungdomsenheten-og-det-tverretatlige-teamet-ved-Bj%C3%B8rgvin-fengsel-NOVA-Rapport-1-16.pdf>
- Jensen, T. K. (2016). «Det er som om stefar er inni hodet mitt hele tiden». Hvordan kan vi forstå og hjelpe traumatiserte barn og ungdom? I H. Haavind, & H. Øvreeide, *Barn og unge i psykoterapi* (2.utg.). (ss. 312- 343). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2018, 08. november). *Satsing mot ungdoms- og gjengkriminalitet*. (Pressemelding nr. 82-2018). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/satsing-mot-ungdoms--og-gjengkriminalitet/id2614233/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (.2013, 03. september). *Handlingsplan for forebygging av kriminalitet* (2013-2016). Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/contentassets/fda931710c8d4ce9a5dee626ad93d649/handlingsplan-kriminalitetsforebygging_2013.pdf

- Kaurel, J. (2018, 21. september). *Tidlig innsats i utdanningspolitikken- motiver, mål og motsetninger*. (Utdanningsforbundet. Temanotat 02/ 2018). Hentet fra https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/varpolitikk/publikasjoner/temanotat/2018/temanotat_2018.02.pdf
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvelling, Ø. (2015). *Barn i risiko* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lappi- Säppälä, T. & Storgaard, A. (2014). Unge i det strafferettslige system. *Tidsskrift for strafferett*, 4(14), 333- 359.
- Larsen, M. Y. (2016). Rettigheter for barn i konflikt med loven. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt, & K. Sandberg, *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*. (3. utg.). (ss. 146- 164). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Larun, L. (2010). Analyselogg som virkemiddel for refleksivitet i kvalitative studier. *Michael Journal*, (07/ 09), 55-60.
- Lerøen, T. E. (2017, 10. august). *Alle barn skal mestre sin ABC og 1-2-3*. Hentet fra <https://hoyre.no/aktuelt/nyheter/2017/reform-for-tidlig-innsats/>
- Lillevik, O. G. & Øien, L. (2014). *Miljøterapeutisk arbeid i møte med vold og aggresjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lindboe, K. (2011). *Barnevernloven* (7. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lohne, L., Berg, R., Tommelstad, B. & Mikalsen, H. (2018, 22 juni). Justisministeren: Det er en ny type kriminalitet vi står overfor. *Verdens gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/rLJd3w/justisministeren-det-er-en-ny-type-kriminalitet-vi-staar-overfor>.
- Loney, D. M. & Harkins, L. (2017). Examining the good lives model and antisocial behaviour. *Psychology, Crime & Law*, 24(1), 38-51. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1080/1068316X.2017.1371304>

- Ludvigsen Kjenn, B. & Bakosgjelten, A. (2019). *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo*. (SaLTo-rapport basert på data fra 2018). Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/barne--og-ungdomskriminalitet/barne--og-ungdomskriminaliteten-i-oslo---rapport-basert-pa-data-fra-2018.pdf>.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Mellin- Olsen, B. & Hydle, I. (2019). Ungdomsenheten Vest, Bjørgvin fengsel. I K. Gärtner Westrheim, & H. Kjærgård Eide, *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*, (ss. 181- 205). Bergen: Fagbokforlaget.
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D. W., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H. L. & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national academy of science*, 108(7), 2693-2698. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1010076108>
- Newsome, J. & Cullen, F. T. (2017). The Risk-Need-Responsivity Model Revisited: Using Biosocial Criminology to Enhance Offender Rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 8(3-4), 1030-1049. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1177/0093854817715289>
- Nordanger, D. & Braarud, H. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, (51/ 07), 531–536.
- NOU 2000: 12. (2000). *Barnevernet i Norge- Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-12/id117351/>
- NOU 2008: 15 (2008). *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll*. Oslo: Justis- og politidepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-15/id527241/>
- NOU 2011: 20 (2011). *Ungdom, makt og medvirkning*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-20/id666389/>

- Odland, A. M. (2018, 27. september). Denne skolen har tolv miljøterapeuter. *Fontene*. Hentet fra <https://fontene.no/nyheter/denne-skolen-har-tolv-miljoterapeuter-6.339.565623.24ab0b8491>
- Pape, H. & Falck, S. (2003). Ungdomskriminalitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, (03/ 02), 99-111.
- Patterson, G. R., Forgatch, M. S., Yoerger, K. L. & Stoolmiller, M. (1998). Variables that initiate and maintain an early-onset trajectory for juvenile offending. *Development and Psychopathology*, 10(3), 531-547.
- Pedersen, A. J. B. (2013). *Ungdomssanktionen: Effektevaluering af en styrkelse af sanktionen*. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/ungdomsaktionen-effektevaluering-af-en-styrkelse-af-sanktionen>
- Pillow, W. (2010). Confession, catharsis, or cure? Rethinking the uses of reflexivity as methodological power in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(2), 175-196. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1080/0951839032000060635>
- Piquero, A. R. (2008). Taking stock of developmental trajectories of criminal activity over the life course. I Liberman, A. M. *The long view of crime: A synthesis of longitudinal research*, (ss. 23- 78). Springer, New York, NY.
- Postholm, M. B. (2011). *Kvalitativ metode* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Påtaleinstruksen (1986). Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (FOR-1985-06-28-1679). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679>
- Quist, C. & Røset, H. H. (2018, 08. mai). 16-åring tiltalt for drap på Marie Skuland (17). *Verdens gang*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/gPOVLk/16-aaring-tiltalt-for-drap-paa-marie-skuland-17>
- Reime, M. A. (2018. a). *Barn på tvang. Nyere styringstrender og konkurrerende diskurser i institusjonsbarnevernet*. (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen
- Reime, M. A. (2018. b). Between diverging discourses of the child: juveniles' self-construction in coercive residential care. *Child Care in Practise*, 24(3), 273-287. DOI: <https://doi-org.pva.uib.no/10.1080/13575279.2017.1319797>

- Rettighetsforskriften (2011). Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (FOR-2011-11-15-1103). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103>
- Revoll, M. K. (2015). *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*. (SSB-rapport 2015/ 47). Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/244272?_ts=150b8c1bce0
- Robson, A., Cossar, J. & Quayle, E. (2014). Critical commentary: The impact of work-related violence towards social workers in children and family services. *British Journal of Social Work*, 44(4), 924-936. DOI: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu015>
- Runhovde, S. R. & Skjevraak, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk: En kunnskapsoversikt*. (PHS Forskning 2018:3). Oslo: Politihøgskolen. Hentet fra <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2018/07/Kriminalitetsforebygging-p%C3%A5-norsk.-En-kunnskapsoversikt.pdf>
- Røren, I. (2017, 03. november). Her soner Norges farligste barn. *Aftenposten, A-magasinet* (44). Hentet fra <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/B5PWg/Her-soner-Norges-farligste-barn>
- Sameroff, A. (2010). A Unified Theory of Development: A Dialectic Integration of Nature and Nurture. *Child development*, 81(1), 6-22.
- Sameroff, A. J. (2009). *The Transactional Model of Development*. Washington: American Psychological Association.
- Sandberg, K. (2016). Barns rett til å bli hørt. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt, & K. Sandberg. *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3. utg.). (ss. 92-122). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sarnecki, J. & Estrada, F. (2008). Keeping the Balance Between Humanism and Penal Punitivism: Recent Trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden. I J. Junger-Tas, & S. H. Decker, *International Handbook of Juvenile Justice* (ss. 473-502). New York: Springer Science.
- Sigurdson, R. (2015). *Tvangsplassering av barn med utfordrende atferd*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skårderud, F. & Sommerfeldt, B. (2013). *Miljøterapi boken*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis*. California: SAGE publications.
- Smith, L. (2016). FNs konvensjon om barnets rettigheter. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt & K. Sandberg. *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3. utg.). (ss. 17-30). Oslo: Universitetsforlaget.
- Snoek, J. E. (2002). *Ungdomspsykiatri* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Solbakk, R., Lind Kassah, B. & Borgerød, G. (2018) Vold rettet mot ansatte i kommunalt barnevern. I W. Schönfelder, S. Thomassen Andersen, & A. Kane. *Handlingsrom i barnevernet*. (ss. 233-251). Bergen: Fagbokforlaget.
- Stang, E. G. & Hydle, I. (2015). Barn i fengsel- også barneverntjenestens ansvar. *Norges barnevern* (92), 47-62.
- Statistisk sentralbyrå (2017). *Etterforskede lovbrudd. Tabell 11453: Siktete personer i alt for hver lovbruddsgruppe, etter kjønn, alder, statistikkvariabel og år*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11453/tableViewLayout1/>
- Stolt- Nielsen, H. (2018, 14. desember). Reagerer på politiets ønske om å sette flere under 18 år i fengsel: Fengsling skal brukes som siste utvei. *Aftenposten*. 14. desember 2018. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/ddWmXz/Reagerer-pa-politiets-onske-om-a-sette-flere-under-18-ar-i-fengsel--Fengsling-skal-brukes-som-siste-utvei>
- Straffegjennomføringsloven (2002). Lov om gjennomføring av straff mv. (LOV-2001-05-18-21). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>
- Straffeloven (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28) Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Straffeprosessloven (2003). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-1981-05-22-25). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Sverdrup, S. (2009). *Evaluering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sæther, J. M. (2018, 15. mai). Psykolog Raundalen: «Fyfaen så fattige vi blir!» *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/innenriks/psykolog-raundalen-fy-faen-sa-fattige-vi-blir-1.1144143>

- Sørland, T. O. & Kjelsberg, E. (2009). Mental helse hos varetekstfengslede tenåringsgutter. *Den norske legeforening*, (23/ 05), 2472- 2475.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Thommessen, C. W. S. (2017). *Stress og kroppslig regulering hos unge innsatte gutter- toleransevindumodellen som ramme for å belyse stress og kognitiv fungering* (Masteroppgave). Universitetet i Oslo
- Tillaart, J. V., Eltink, E., Stams, G.-J., Helm, P. V. & Wissink, I. (2018). Aggressive Incidents in Residential Youth Care. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(13), 3991- 4007.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ulseth, G. & Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle hjem? Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Norges Barnevern*, 90(2), 68- 83.
- Utdanningsdirektoratet. (2018, 18. juni). *Bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm- hvordan ligger barnehage an?* Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/tema/statistikknottat-bemanningsnorm-barnehage/>
- Van Manen, M. (2016). *Phenomenology of practice: meaning-giving methods in phenomenological research and writing*. California: Left Coast Press
- Voorhis, P. V. & Salisbury, E. J. (2014). *Correctional Counseling and Rehabilitation* (8. utg.). Amsterdam: Anderson publishing.
- World Health Organisation (2016). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ICD-10)-WHO Version for ;2016*. Hentet fra <https://icd.who.int/browse10/2016/en#/V>

8. Vedlegg

- 1 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring
- 2 Intervjuguide
- 3 Godkjent søknad fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)
- 4 Godkjent søknad fra Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI)
- 5 Informantenes anledning til gjennomlesing av analysen
- 6 Arbeidsfordeling mellom student 1 og student 2

Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet **«Mellom barnevern & ungdomsfengsel- Omsorg og maktbruk.** **Opplevelser og erfaringer?»**

Dette er et spørsmål til deg som arbeider direkte/ indirekte med ungdom i barnevern/ kriminalomsorg om å delta i et forskningsprosjekt. I dette skrevet gir vi deg informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Kort om prosjektet

Prosjektet drives av [redacted] og [redacted] studenter ved Universitet i Bergen. I samarbeid med oss, er veileder Ragnhild Bjørknes ansvarlig for forskningsprosjektet. Forsker Ida Hydle ved Høgskolen i Oslo og Akershus er ekstem bi-veileder.

Forskningsprosjektet er en kvalitativ studie. Fenomenet *«spenningsfeltet mellom omsorg, makt og straff i barnevern og ungdomsfengsel»* omhandler her en særs liten gruppe barn mellom 15- 18 år med alvorlig kriminell atferd, og som befinner seg i særlig høy risiko for negativ utvikling. Formålet med prosjektet er å belyse kompleksiteten ved- samt gi økt kunnskap om hvilke erfaringer miljøterapeuter har med fenomenet. Hvilke opplevelser har man fra barnevernets mye omtalte institusjoner hvor barn "slår seg ut", og hvilke erfaringer har man fra bruk av ungdomsfengsel og andre straffeutmålinger for barn med kriminell og destruktiv atferd? Dette ønsker vi å gi økt kunnskap om gjennom vårt forskningsprosjekt.

Prosjektets overordnede problemstilling er:

«Hvilke erfaringer har miljøterapeuter med barn i særlig høy risiko som utfører kriminelle handlinger, med hensyn til barnets beste?»

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi søker etter profesjonelle i fagfeltene barnevern og kriminalomsorgen med rett erfaring. Vi rekrutterer deltakere selektivt via mail og telefon. Dette innebærer at vi anser dine erfaringer om fenomenet som betydningsfulle for å tilegne oss ny kunnskap.

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du vil intervjues. Metode for intervju vil være semistrukturert, hvor vi har utarbeidet hovedtema med spørsmål i forkant med åpne rom

for deltakers fortellinger underveis. Intervjuet vil ta deg ca. 45 minutter- 1 time.

Intervjuguiden inneholder spørsmål om dine erfaringer med denne gruppe barn, og hvordan systemet kan ivareta disse i lys av yrkespraksis og gjeldende lovverk.

- Intervjuet vil bli tatt opp på lydopptaker. Dette sikrer en korrekt transkripsjon. Opplysninger som fremkommer i intervjuet vil kodes og anonymiseres elektronisk og oppbevares låsbart i etterkant av selve intervjuet.
- Vi vil be deg om å dele særlige erfaringer med bam innenfor fenomenet på generelt grunnlag. Vi ber IKKE om identifiserbare opplysninger om enkeltbarn. Erfaringer vi søker kunnskap om er eksempelvis institusjonsplassering, fengselssoning, kriminelle atferdsmønstre, opplevelser fra arbeid med utagerende barn osv.
- Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Dette gjør du ved å sende en skriftlig melding til oss via e-post. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er studentene og veiledere i forskningsprosjektet som vil ha tilgang til ikke-anonymiserte lydopptak, transkripsjon og konfidensielle opplysninger du deler med oss. For å sikre din anonymitet vil navn og kontaktopplysninger erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Alle datamaterialer oppbevares innlåst og forsvarlig. Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt skriftlige samtykke som du finner vedlagt dette skrevet på side 4.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Prosjektet avsluttes 22.05.2019. Universitetet i Bergen vil imidlertid oppbevare datamateriell anonymisert fram mot 22.05.2024, og dette kan bli brukt til fremtidig forskning. Etter dette vil all datamateriell tilknyttet dette prosjektet slettes permanent.

På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS og Kriminalomsorgsdirektoratet vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål til prosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Bergen ved Ragnhild Bjørknes. E-post: [REDACTED] Telefon: [REDACTED]
- Universitetet i Bergen ved student [REDACTED] E-post: [REDACTED] Telefon: [REDACTED]
- Universitetet i Bergen ved student [REDACTED] E-post: [REDACTED] Telefon: [REDACTED]
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Ragnhild Bjørknes
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

[REDACTED] og [REDACTED]
Studenter, masterprogram i Barnevern

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Mellom barnevern & ungdomsfengsel- Omsorg og maktbruk. Opplevelser og erfaringer*» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker herved til:

Jeg samtykker til å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, og videre frem mot 22.05.2024

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 Intervjuguide

Innledning

Fortelle om anonymitet

Spørre om det er i orden med lydopptak, og forklare hvorfor dette er ønskelig.

Presentasjon av oss selv og prosjektet.

Intervjuobjekt

Fortell litt om deg selv

Hvor lenge har du jobbet innenfor miljøterapi-feltet med barn?

Hva er grunnen til at du valgte å jobbe med barn/ungdom?

Personlige erfaringer rundt fenomenet

Hvilke erfaringer har du i arbeid med barn som utfører kriminelle handlinger? *(Har det vært ulike former for kriminalitet, alvorlighetsgrad osv.)*

Kan du gi eksempler på situasjoner med disse barna som har vært særlig utfordrende?

Hvordan håndterte du disse situasjonene?

(Ble det politianmeldt, påvirket det deg, ungdommen, konsekvenser?)

Hvordan forstår du miljøterapi i arbeid med barn?

(På hvilken måte vil du si dere arbeider miljøterapeutisk her?)

(Hva opplever du fungerer bra i miljøterapi?)

(Hvorfor tror du dette fungerer bra?)

Tror du at miljøterapi oppleves forskjellige i kriminalomsorgen og i barnevernet?

Hva tenker du at traumebevisst omsorg er eller kan være?

(Hvilke erfaringer har du med traumebevisst omsorg på din arbeidsplass?)

(Tvang, barn som utfører kriminelle handlinger. Bruk av ulike institusjoner/ungdomsfengsel. Barnets og voksnes sikkerhet. Barnets behov osv.)

Hva er dine erfaringer med bruk av tvang her på institusjonen/UE?

(Hvordan erfarer du bruk av tvangsmidler som en del av det miljøterapeutiske arbeidet?)

(I hvilke situasjoner tenker du at tvang kan være etisk forsvarlig?)

(Tvang som omsorg eller maktbruk? Kan tvangsmidler oppleves/brukes som straff?)

Føler du noen gang at et så krevende yrke påvirker privatlivet ditt?

(Hvis ja- på hvilken måte, hva gjør dette med deg personlig?)

(Er det vanskelig å ikke "ta arbeidet med seg hjem"?)

Avslutning

Opplever du at intervju spørsmålene dekker fenomenet godt nok slik du opplever det?

Dersom det er noe du føler mangler, er det rom for å dele det nå.

(Er det noe du vil tilføye?)

Takk for at du lot deg intervju.

Vedlegg 3. Godkjent søknad fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)

3.4.2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Mellom barnevern & ungdomsfengsel- Omsorg og maktbruk. -Opplevelser og erfaringer.

Referansenummer

256364

Registrert

10.08.2018 av [REDACTED]

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ragnhild Bjørknes [REDACTED]

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Prosjektperiode

03.08.2018 - 22.05.2019

Status

24.09.2018 - Vurdert

Vurdering (1)

24.09.2018 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 24.09.2018, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5b532654-69c0-441c-8c6e-9f0939f40985>

1/2

3.4.2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Prosjektet skal behandle alminnelige kategorier med personopplysninger og har varighet frem til 22.05.2019. Etter dette skal datamaterialet med personopplysninger lagres frem til 22.05.2024 for videre forskning ved behandlingsansvarlig institusjon.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD finner at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

De registrerte vil ha følgende rettigheter i prosjektet: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). Rettighetene etter art. 15-20 gjelder så lenge den registrerte er mulig å identifisere i datamaterialet.

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp behandlingen underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen pågår i tråd med det som er dokumentert.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Belinda Gloppen Helle
Tlf. Personvernfuner: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 4. Godkjent søknad fra Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI)

Kriminalomsorgen

2

Deres ref:

Vår ref:

Dato:
12.10.2018

SØKNAD OM FORSKNING VED UNGDOMSENHETEN

Det vises til søknad av 26.09 d.å. fra studentene [redacted] og [redacted] om tillatelse til å innhente data til en masteroppgave ved at ansatte i Kriminalomsorgen [redacted] fengsel, [redacted] intervjues.

Problemstilling:

Søkerne ønsker å undersøke følgende: «Hvilke erfaringer har miljøterapeuter med barn i særlig høy risiko som utfører kriminelle handlinger, med hensyn til barnets beste? Det vi ønsker kunnskap om gjennom prosjektet er blant annet erfaringer og opplevelser profesjonelle har med disse barna, om omsorg og tvang, hvordan rammer legger føringer for praktisk arbeid.»

Metodevalg og begrunnelse

Fra søknaden henettes; «Vår forskning omhandler spenningsfeltet mellom barnevern og ungdomsfengsel for ungdom som utfører kriminelle handlinger, og befinner seg i særlig høy risiko. I den forbindelse ønsker vi å intervju erfarne miljøterapeuter som arbeider med ungdom i fengsel. Planen er at vi også skal intervju miljøterapeuter som arbeider på barneverninstusjoner, for å danne oss et bilde av disse barna og det miljøterapeutiske arbeidet innenfor begge felt.» Det søkes om adgang til å kunne rekruttere 2-3 miljøterapeuter ved [redacted] til forskningsprosjektet. Intervjuguide og samtykkeskjema er vedlagt søknaden.

Regelverk

Det følger av retningslinjer for behandling av søknader om forskning i kriminalomsorgen at regionalt nivå i kriminalomsorgen er ansvarlig for å avgjøre søknader om adgang til å rekruttere innsatte/domfelte og tilsatte til forskningsprosjekter og for å behandle søknader om bruk av taushetsbelagte opplysninger fra kriminalomsorgen til forskning hvor det kreves dispensasjon fra taushetsplikten. Alle søknader om forskning skal vurderes individuelt. Hvis søknaden ikke anses å tilfredsstillende krav som er skissert i retningslinjene, må det innhentes nødvendig tilleggsdokumentasjon, jf. retningslinjene pkt. 5 – individuell vurdering.

Lokalt nivå skal få mulighet til å uttale seg om søknaden. De skal vurdere om de har kapasitet til å ta imot forskeren, om prosjektet er praktisk gjennomførbart og sikkerhetsmessig forsvarlig, jf. retningslinjene pkt. 1 – vurdering av lokalt nivå. Søknaden kan avslås av etiske, sikkerhetsmessige eller kapasitetsmessige årsaker, jf. retningslinjene pkt. 8 - avslag.

Vedtak

Søknaden om å innhente data til en Masteroppgave i Kriminalomsorgen [redacted] fengsel, [redacted] innvilges.

Begrunnelse

Saken er forelagt Kriminalomsorgen [redacted] fengsel, [redacted] som opplyser at de har kapasitet til å ta imot studentene slik at de kan gjennomføre sin forskning. Fengselet vurderer gjennomføringen av prosjektet som sikkerhetsmessig forsvarlig. Det stilles krav til at forskningen gjennomføres på en forsvarlig måte som ikke belaster ansatte og innsatte unødige og til at studentene forholder seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksur. Fengselet vil også kunne innhente opplysninger om studentens vandel fra det sentrale strafferegisteret.

Opplysninger forskeren/studenten blir gjort kjent med kan være underlagt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Forskeren/studenten er undergitt taushetsplikt om slike opplysninger, jf. forvaltningsloven § 13 e. Brudd på taushetsplikten straffes etter straffeloven §§ 209 - 210. Det er et vilkår at søker undertegner taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor før forskningen påbegynnes.

Det er en forutsetning at søker kjenner til lov om personopplysninger med tilhørende forskrift, spesielt § 7.27 i forskriften.

Datamaterialet som samles inn skal oppbevares på en forsvarlig måte og personidentifiserbare opplysninger skal anonymiseres ved publikasjon.

Det er et vilkår at forsker undertegner taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor før forskningen påbegynnes. Slik erklæring utarbeides av den enheten der forskningen skal gjennomføres.

Deres kontaktperson er inspektør [redacted] ungdomsenheten.

Vi ber om at et eksemplar av den ferdige rapporten sendes [redacted] ett sendes [redacted] ett sendes Kriminalomsorgsdirektoratet og ett sendes Kriminalomsorgens utdanningscenter. Alle har postadresse [redacted]

Med hilsen

Vedlegg 5. Informantenes anledning til gjennomlesing av analysen

Presentasjon av funn, til gjennomlesing

Til våre informanter. Etter avtale sender vi nå vår analyse av vårt datamateriale som er et resultat av deres intervjuer med oss. Du får nå anledning til å lese gjennom analysen med sitater, og komme med tilbakemeldinger dersom du opplever dine sitater feiltolket.

Vi ber deg derfor, uansett om du har tilbakemeldinger eller ikke, om å sende oss en mail på at funnene er lest gjennom innen 10.april 2019. Dette kan sendes til

Formålet er å gi dere anledning til å komme med innspill, dersom dere opplever at deres sitater er direkte feiltolket. Vi som forskere er imidlertid ikke forpliktet til å endre teksten ut fra deres innspill, selv om dere skulle føle dere misforstått som følge av sitater og analyse. Likevel er det viktig at vår presentasjon er gjenkjennelig for dere, slik dere erfarer og opplever det som har blitt sagt og fortolket av oss. Vi vil derfor søke å strekke oss etter å presentere funn dere selv kan kjenne dere igjen i. Diskusjonene som tilhører funnene vil ikke følge med i denne teksten, disse kan dere lese når dere mottar den ferdigstilte masteravhandlingen i mai/ juni.

Vedlegg 6. Arbeidsfordeling mellom student 1 og student 2

Arbeidsfordeling mellom student 1 og student 2

Begge studentene har arbeidet sammen og hatt tilnærmet lik arbeidsmengde i alle delene av prosessen mot ferdig avhandling. Vi har utformet prosjektplan, intervjuguide og informasjonsskriv sammen.

Student 1 har hatt hovedansvaret for å utskrive kapittel en, kapittel to, kapittel tre, og hovedfunn to med tilhørende diskusjon i kapittel fem.

Student 2 har hatt hovedansvaret for å utskrive kapittel fire, kapittel seks, referanseføring, og hovedfunn en og tre med tilhørende diskusjoner i kapittel fem.

Teori og metode:

Begge studenter har hatt ansvar for litteratursøk, lånt bøker på biblioteket og lest forskningsartikler. Vi har byttet litteratur etter hvert som vi har lest, slik at begge studenter har lest all litteratur som er presentert. Deretter har vi delt notater med hverandre, og skrevet utkast til teorikapittel og metodekapittel sammen.

Intervjuprosess:

Pilotintervjuet ble utført av student 2, hvor student 1 hadde rollen som observatør og tok notater. Observatør stilte også noen oppfølgingsspørsmål underveis.

Ved akuttinstitusjonen utførte student 1 to intervjuer, og student 2 et intervju. Studenten som ikke var intervjuer var tilstede med rolle som observatør, og tok notater etter avtale med informantene.

Ved ungdomsenheten utførte student 1 et intervju, og student 2 utførte to intervjuer. Også her var vi begge tilstede under alle intervjuer, og vekslet på rollen som observatør.

Transkribering og analyse:

Transkriberingen av intervjuene ble fordelt likt mellom studentene, slik at vi begge transkriberte tre intervjuer hver. Pilotintervjuet ble fordelt slik at vi transkriberte halve intervjuet hver, for å sikre oss at vi oppnådde en lik koding underveis.

Analyseprosessen er gjort i samarbeid frem til hovedfunnene ble utarbeidet. Vi har utfyllt hverandres analyser og diskusjoner underveis, slik at begge studenter har bidratt tilnærmet lik arbeidsmengde i alle deler av kapittel 5.

1 5 . 0 5 . 2 0 1 9 *Ragnhild Bjørknes*

Godkjent av veileder, Ragnhild Bjørknes